

De oorlog in Westmaas

Herinneringen van (oud-)inwoners

Mede dankzij een subsidie van de Gemeente Binnenmaas kon de bundel “De oorlog in Westmaas – Herinneringen van (oud-)inwoners” tot stand komen.

“De oorlog in Westmaas – Herinneringen van (oud-)inwoners ” is een uitgave van de Oranjevereniging Koningin Wilhelmina Westmaas ter gelegenheid van de 70-jarige herdenking van de bevrijding van ons land (5 mei 1945 – 5 mei 2015).

Samenstelling en vormgeving: Rook Belder, Westmaas
Eindredactie: Ben van der Schaaf, Westmaas
Druk: Koninklijke Van der Most, Heerde
Uitgever: Oranjevereniging “Koningin Wilhelmina” Westmaas
Oplage: 450 exemplaren

Inhoud

Voorwoord	4
Verantwoording	5
... Toen begon de oorlog in Westmaas	6
De vijf mannen die hielpen, omdat het moest	14
Een ooggetuige van de razzia	25
Ds. J.J. Buskerk over De Vijf van Greup	28
Gedicht	30
“Bemanning Engels vliegtuig werd verraden”	30
“In Westmaas hebben wij niet veel meegemaakt”	32
Een spannende tijd met veel onrust	33
Het enige huis dat werd gebombardeerd	36
Eten brengen naar Bolnes	39
Getroffen door een “pantservuist”	39
Het laatste oorlogsjaar: Westmaas zat stampvol	41
De grote brand van 10 mei 1943	45
De Duitsers vorderden alles	48
Herinneringen aan Bastiaan de Pee	49
Dodelijke afzwaaijer in Greup	50
De Westmaasse verzetsstrijder Johannes Kolf	52
De slag op de Javazee ... en Westmaas	54
“Het was vrede maar de oorlog was nog niet voorbij”	57
“Een ellendige tijd, maar echt honger hadden we niet”	61
Geen feest aan het einde van de oorlog	63
De nacht van de vrede	65
Forse inkwartiering bij de familie De Koning	66
Indrukken vanuit Smidsweg 3	67
Belevenissen aan de Oudendijk	69
Nawoord	71
Bijlagen: krantenartikelen, propaganda-affiches, bulletins verzetsbewegingen, cartoons	72

Voorwoord

Dit jaar staan we in Nederland stil bij het feit dat 75 jaar geleden een streep werd getrokken door onze democratie en rechtsstaat. Van de ene op de andere dag werd ons land onderworpen aan een ideologie die leidde tot bezetting, onderdrukking en systematische vervolging. Tegelijkertijd vieren we dit jaar dat Nederland 70 jaar geleden werd bevrijd van de Duitse en Japanse onderdrukking en er een eind kwam aan de Tweede Wereldoorlog. We herdenken de vrede en vieren de vrijheid.

Het aantal mensen dat de Tweede Wereldoorlog aan den lijve heeft meegemaakt wordt ieder jaar minder. Het Nationaal Comité 4 en 5 mei heeft de vraag gesteld hoe de herinnering hieraan op de meest aansprekende wijze toch levend gehouden kan worden. Na gesprekken met vele betrokkenen heeft het Nationaal Comité een visie geschreven op de toekomst van herdenken en vieren. Deze visie heeft de titel 'Kom vanavond met verhalen', naar het bekende gedicht 'Vrede' van Leo Vroman:

*Kom vanavond met verhalen
Hoe de oorlog is verdwenen
En herhaal ze honderd malen:
Alle malen zal ik wenen*

Ook de Oranjevereniging in Westmaas heeft deze boodschap ter harte genomen. In dit boekje worden vele verhalen verteld. Persoonlijke herinneringen aan de periode van de oorlog in Westmaas en omgeving. Er zitten hele schrijnende tussen, verhalen en gebeurtenissen die een enorme impact hebben gehad. En die ook nu, vele decennia later, nog steeds gevoelige herinneringen oproepen. Juist ook het feit dat het verhalen zijn over herkenbare plekken, verteld door en over mensen met herkenbare achternamen, in een omgeving die ook grotendeels nog hetzelfde is als nu, maakt het aansprekend voor diegenen die van ver na de oorlog zijn. Oorlog is niet alleen iets van ver weg

en vroeger. Oorlog is ook heel dichtbij geweest. Voor de inwoners van Westmaas in 1940 was oorlog eerst ook iets van ver weg en vroeger. Natuurlijk werd de dreiging in Europa gevoeld. Maar toen de Duitsers in mei 1940 ons land binnenvielen, was dat voor de meesten toch een enorm schokkende ervaring. En welke impact deze bezetting zou hebben op zelfs de kleinste facetten van het dagelijks leven was onvoorstelbaar.

In deze verhalen is het groot en klein leed terug te lezen. Ook voor inwoners van onze dorpen in de Hoeksche Waard was de onvoorstelbare oorlog ineens werkelijkheid.

Het is belangrijk dat we met zijn allen, wij en toekomstige generaties na ons, blijven herinneren. Blijven beseffen hoe belangrijk het is te mogen leven in een democratie, in vrijheid. In de vrijheid om te mogen vinden wat je vindt en te zeggen wat je denkt. Om mensen in nood te mogen helpen zonder bang te zijn daarvoor gestraft te worden, zoals de Vijf van Greup hebben ervaren. Dat is immers vrijheid van meningsuiting. Dat is wat tijdens de Tweede Wereldoorlog niet mogelijk was. En wat in veel landen nog steeds niet mogelijk is.

We moeten de verhalen blijven vertellen om ons te blijven herinneren wat er is gebeurd. Om te waarschuwen. Om de verbinding tussen verleden en heden te zien. Om te zorgen dat we met een open blik (en open hart) kijken naar mensen die anders zijn dan wij, er anders uit zien, in een andere God geloven, een andere taal spreken, andere gebruiken hebben of een andere mening. Dat we die mensen niet mogen uitsluiten. Dat tolerantie en respect niet, nooit mogen verdwijnen. Want zoals de Duitse oud-president Richard von Weizsäcker jaren geleden zei: "Wie de ogen sluit voor het verleden, is blind voor de toekomst".

De Oranjevereniging Westmaas heeft met dit boekje een indrukwekkend document gemaakt, de verhalen vastgelegd. Ik dank haar namens het gemeentebestuur hartelijk voor de inspanningen om deze verhalen vast te leggen in het collectief geheugen. En ik hoop dat u de verhalen zult lezen, misschien zelfs wel voorlezen. Zodat de verhalen blijven en wij niet zullen vergeten.

Mr. drs. A.J. Borgdorff MPM
Burgemeester van de Gemeente Binnenmaas

Verantwoording

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei, dat op 27 november 1987 bij Koninklijk Besluit is ingesteld, ziet het als zijn belangrijkste taken richting, inhoud en vorm te geven aan herdenken en vieren van 4 en 5 mei. Om dat te bevorderen en de verhalen en gebeurtenissen over te dragen aan generaties die de Tweede Wereldoorlog niet hebben meegemaakt, heeft het Nationaal Comité 4 en 5 mei enkele jaren geleden gemeenten en oranjeverenigingen verzocht eraan mee te werken deze verhalen en gebeurtenissen op papier te zetten.

Dat is de reden geweest waarom het bestuur van de Oranjevereniging Koningin Wilhelmina Westmaas in het najaar van 2014 besloot ter gelegenheid van de 70-jarige herdenking van de bevrijding van ons land een verhalenbundel uit te geven. Verhalen van inwoners en oud-inwoners uit Westmaas die kleinere of grotere gebeurtenissen hebben meegemaakt die direct verband houden met de bezetting door Nazi Duitsland in de periode van 10 mei 1940 tot 5 mei 1945. De bedoeling is deze bundel gratis beschikbaar te stellen aan alle kinderen in Westmaas, zodat zij een stukje documentatie meekrijgen over een periode dat Nederlanders door de bezetter werden onderdrukt. Want vrijheid is geen vanzelfsprekendheid, zoals zo vaak door menigeen wordt gedacht.

In december 2014 zijn ruim 20 personen die daarvoor in aanmerking kwamen, uitgenodigd hun oorlogsherinneringen uit Westmaas met ons op te halen of op papier te zetten. Een groot aantal van hen heeft aan deze oproep gehoor gegeven. Behalve van hun verhalen is bij de samenstelling van dit boekje ook gebruik gemaakt van verhalen die reeds eerder zijn gepubliceerd. Deze bundel wordt omlijst met wat fotomateriaal en wordt afgesloten met een overzicht van cartoons, zoals die tijdens de Tweede oorlog werden uitgegeven, pamfletten en foto's van de voorpagina's van een aantal bladen die in 1940 bestonden.

Aan deze uitgave is medewerking verleend door de dames: A.C. Bijl-van Helden, M.G. van Etten-Ketting, J. Leeuwenburg-van Etten, L. Schippers-de Jongh, E. Troost-de Koomen, A. in 't Veld-de Jongh, M. in 't Veld-de Kreek, G. Vermaas-de Bruin, W. Vermaas-Luyendijk en de heren: N. Bout, R. de Bruin, P. de Koning, B. Kuiper, L. Monster, G.C. de Pee, J. Quartel, J.M. van der Sluijs, J. den Tuinder en W.H. van der Wulp Wzn.

Verder zijn bijdragen opgenomen van enkele inmiddels overleden personen, namelijk de heren

ds. K.J.H. Burgy, ds. J.J. Buskes, A. van der Hoek en J.H.F. Quartel.

Foto's zijn beschikbaar gesteld door: R.M. Belder, N. Bout, M.G. van Etten-Ketting, H.A. den Hartigh, G. Kooijman-Witvliet, G.C. de Pee, J.W. Scherpenisse, A. in 't Veld-de Jongh, B. in 't Veld, M. in 't Veld-de Kreek, R. in 't Veld, W. Vermaas-Luyendijk, E.W. van Willigenburg en W.H. van der Wulp.

De foto's van de vijf mannen van Greup en het Engelse vliegtuig komen uit de collectie van Wim Wüst.

De krantenartikelen, propaganda-affiches en bulletins verzetsbewegingen zijn van B. Kuiper en de verzameling cartoons van W.H. van der Wulp.

Voorts is gebruik gemaakt van:

- Archieven M.G.J. van Zeeland († 2014), via E.W. van Willigenburg, Barneveld.
- CD Omroep Radio Hoeksche Waard, 2005.
- Het Zuiden, 6 mei 1993.
- In zoete mijmerij, H.A. den Hartigh, 1995.
- Johannes Kolf – De verzetsstrijder 'Jodocus', Bert en Ruud in 't Veld, 2006.
- Het Kompas 15 april 2005.
- Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard, IJselmonde en Putten.
- One of our aircraft is missing, Wim Wüst en Hans Onderwater, 2002.
- Westmaas 550, R.M. Belder, 1990.

Tenslotte wil ik Ben van der Schaaf uit Westmaas bedanken voor de eindredactiewerkzaamheden die hij voor deze uitgave heeft willen verrichten. Verder gaat mijn bijzondere dank uit naar al degenen die foto- en illustratiemateriaal voor deze uitgave beschikbaar hebben gesteld.

Westmaas, juni 2015
Rook Belder

...Toen begon de oorlog in Westmaas

J. den Tuinder.

W.H. van der Wulp.

B. Kuiper.

Op 17 februari 2015 vertelden Bert Kuiper, Jaap den Tuinder en Willem van der Wulp de volgende belevenissen uit de Tweede Wereldoorlog.

Vliegtuig dat op 10 mei 1940 neerstortte

Jaap: “Toen de oorlog in 1940 uitbrak lagen er 's morgens al twee Nederlandse soldaten dood op ons erf. Eén lag er achter het huis en één voorbij het hekje. Zij kwamen bij Aart Monster vandaan, want daar kwamen vier Duitsers uit het vliegtuig dat neergestort was”.

Willem: “Wij woonden toen aan de Munnikenweg bij het strandje waar nu de familie Van Griethuyzen woont. We zagen dat Duitse vliegtuig aan komen en dat vloog steeds lager en net over de Ritselaarsdijk maakte het een noodlanding”.

Jaap: “In zeer korte tijd waren er veel mensen aanwezig, want die hadden nog nooit een vliegtuig gezien. Toen wilden de Duitsers de auto van Aart Vermeer in beslag nemen die aan de Ritselaarsdijk stond, maar Aart wilde de contactsleutel niet afgeven aan de Duitsers. In die tijd reed hij met Leen Reedijk naar de veiling. Dat betekende groente bij de tuinders ophalen en deze naar de veiling voor verkoop aanbieden.

Toen pakten de Duitsers fietsen en gingen richting Aart Monster. Die stond te praten met een Nederlandse soldaat. Ze stopten daar, want deze soldaat moest met hen mee. Hij deed dat niet en de Duitser trok een bajonet, maar die stootte op een metalen plaat die deze Nederlandse soldaat ter bescherming om had. Maar deze soldaat moest mee en men ging fietsen richting Westmaas.

Toen waren ze vlakbij ons huis en mijn oom Arie wees ons er nog op dat de Duitsers zwaar bewapend waren. Wij gingen allemaal naar binnen en gingen de kelder in.

Maar die soldaat die met de fiets meeging, wilde vluchten. Bij het poortje schoten ze hem neer. Ze hielden de Hollanders onder schot. Eén soldaat werd achter ons huis dood geschoten en een ander aan de voorkant. Ze lagen allebei op ons erf.

De Duitsers zaten met geladen wapens in de auto en werden door Nederlandse soldaten naar de Barendrechtse brug gebracht en daar werden ze aangehouden. Mijn broer Jan zat in één van de kippenhokken en we zijn later nagegaan waar die kogel is heengegaan. Die ging door zes planken voordat de kogel in een hardhouten plank kwam, maar dat werd ons pas 3 á 4 jaar later duidelijk. Maar de kogel ging vlak naast Jan heen. Toen de moffen aankwamen om een vrachtwagen aan te houden, gooiden ze deze fietsen vooruit en sprongen als atleten van de fiets en namen de auto over”.

Bert: “Zo zijn er toen wereldrecords hardlopen gesneuveld, want iedereen, jong en oud, trok er op uit om dat vliegtuig te bezichtigen. Dat was sensationeel”.

Jaap: “Toen dat Duitse vliegtuig geland was, werden alle papieren in brand gestoken”.

Het op 10 mei 1940 neergestorte Duitse vliegtuig aan de Ritselaarsdijk op een perceel grond waar suikerbieten werden verbouwd.

Bert: “Die Nederlandse soldaat reed met de auto om de Duitsers bij de Barendrechtse brug te brengen. Omdat wij met enkele mensen op de dijk stonden, vroegen zij aan ons de weg. De auto stopte en de chauffeur vroeg hoe ze moesten rijden om de Barendrechtse brug te bereiken. Jan Ketting, die er ook bij stond, gaf de chauffeur aanwijzingen. Maar Dirk van Winden werd kwaad en gaf die lange Jan een klap, die ontzet vroeg: ‘*Wat doe je nou?*’, waarop Dirk van Winden reageerde: ‘*Had je hem niet de andere kant uit kunnen sturen?*’. Later kwam er een open wagen met acht Nederlandse militairen om te kijken waar ze bleven. Zij hebben bij ons nog wat gedronken. Maar dat was het begin van de oorlog voor ons”.

Geschut en de tankval

Willem: “De eerste jaren was het eigenlijk wel rustig, maar dat was afgelopen toen er de inkwartiering kwam en veel Duitsers in Hoekschewaardse gezinnen werden ondergebracht. Aan de Kikkershoek, de weg tegenover Kees Dekker, stond aan de Achterweg een groot zoeklicht opgesteld. Wanneer ’s nachts de Engelse vliegtuigen overvlogen was dit wel een handicap voor de Engelse piloten want zij werden door dat zoeklicht verblind en werden daar vandaan beschoten”.

Bert: “Er stond voor 10 mei 1940 aan de Munnikenweg bij de boerderij van de heer H. Burgers luchtdoelgeschut opgesteld. Dat was bemand door Cor Kraats en Evert Gerards. Maar ze hebben alles gedumpt, want de Nederlandse militairen mochten niet schieten op vliegtuigen die zeer laag overkwamen. Ze kregen geen orders van hun meerderen en constateerden dat alles verloren was. Daarom trokken ze hun uniform uit en meldden ze zich na de overgave niet bij hun compagnie af, want dan zouden ze krijgsgevangene worden en in Duitsland te werk worden gesteld. Gerards is in Westmaas getrouwd en daar blijven wonen”.

Jaap: “Later, toen de geallieerden optrokken, moesten burgers een tankval graven die moest voorkomen dat geallieerden met hun tanks de Duitsers bedreigden, want in Noord-Brabant waren de Engelsen al gearriveerd. Zo’n tankval was ongeveer twee meter diep”.

Willem: “Ja, Noord-Brabant was later bevrijd gebied. De Duitsers schoten vanuit de Suikerfabriek in Puttershoek de V 1’s af richting Willemstad. En van Jaap de Jong vandaan werd ook richting Willemstad geschoten. Door de geallieerden werd vanuit Noord-Brabant teruggeschoten, waarbij de dakkapel van het huis van Arend Hordijk werd geraakt. Van het gemeentehuis, dat naast de kerk stond, schoten ze een stuk uit de muur en bij ons schoten ze op het dak. De kogels hoorde je fluitend overkomen”.

Risico’s

Willem: “Destijds had je de openbare school aan de Breestraat, met het gebouw Volksbelangen en een afdeling secretarie van de gemeente Westmaas. Als schooljongens moesten wij de boel op zolder opruimen en ordenen. Daar bevond zich ook het gemeentearchief, maar dat was een chaos geworden, want alle gegevens van nota’s en belastingaangiften e.d. lagen door elkaar. Destijds moest iedereen via de burgerlijke gemeente zijn belasting betalen. Van iedereen uit het dorp zag je de stukken liggen en kon je precies zien wat sommige boeren verdienden. Er waren boeren die wel f 1.000 per jaar verdienden. Dat was veel geld, wanneer je weet dat de werkmansoms nog geen f 12 per week verdiende.

Munnikenweg in 1947. Het grote gebouw voor de Dorpskerk, dat omstreeks 1960 is afgebroken, werd destijds gebruikt als school (oostzijde), verenigingsgebouw Volksbelangen (zijde van de Breestraat) en gemeentesecretarie (westzijde). Tussen de kerk met het toen aangebouwde consistoriegebouw en de school was het schoolplein.

Maar beneden zaten de Duitsers in het schoollokaal (Volksbelangen). Wij waren boven bezig en ik had twee doosjes met kogels van een revolver gevonden en had die in mijn zak gestoken. Dat was echt wel link, want wanneer de Duitsers dat merkten, dan zwaaide er wat. In die tijd was het ook zo dat je als jongeren in Westmaas 'legertje' speelde. Zo was er een legertje in het dorp, één in de Maasdijk en één in het Haagje. En Adrie van den Berg, de zoon van Jan van den Berg die o.a. radio's verkocht en repareerde, had een elektriciteitsbuis gemaakt met een veer en een scherpe pen. Daar deed hij een kogeltje in en dan schoten we op een telefoonpaal. Dat was echt levensgevaarlijk. Later heb ik die aan mijn zwager gegeven, die bij de BS (Binnenlandse Strijdkrachten) zat.

Ik weet nog heel goed dat er aan de Munnikenweg schuttersputjes gegraven werden ter bescherming van de soldaten. Op het weiland van de familie De Jongh, waar nu de Grote Riethure is, waren palen gezet om te voorkomen dat vliegtuigen en parachutisten konden landen. Ik weet nog dat de vader van Bert Kuiper en zijn broer Willem 's nachts die palen gingen omzagen voor kachelhout".

Bert: "Op het perceel aan de Smidsweg werden boomstammen ingegraven. Die werden gerooid bij de Blauwesteenweg. Aan de laning bij hoeve Marienhof werden om de vier bomen er drie omgezaagd, hetgeen nog te zien is".

Pantservuisten

Willem: "In het Munnikenland bij Leen van der Sluis, de lange weide werd die genoemd, hadden de Duitsers op een stuk grond een heuvel gemaakt. Bij Piet Smit, de scheepswerf, hadden ze dikke ijzeren platen gehaald en die geplaatst met daarop een witte tank geschilderd. Daar gingen ze oefenen met pantservuisten. Toen liepen Adrie de Kreek, Bas de Pee en Rien de Bruin bij de tankval wat te rommelen en daar hadden zij een pantservuist gevonden. Adrie de Kreek pakte zo'n pantservuist en gooide die weg en die ontplofte. Toen verloor Bas de Pee daarbij het leven en de andere twee werden naar het ziekenhuis gebracht.

Maar de bedoeling was dat de Duitsers door de ijzeren plaat moesten schieten. Op de plaats waar de oude bewaarplaats van Henk Quartel is, stond toen een houten huisje waarin Arend Bijl woonde. Daar vandaan werd op de tank in het Munnikenland geschoten. Na de oorlog ben ik met Engelse soldaten als schooljongen daar geweest en heb die Engelse soldaat aangewezen waar die rommel allemaal lag. Het wemelde van granaten die niet ontploft waren".

Jaap. "Die tankval stond een meter uit de schuur van Driekus van Zanten. Dat was vanaf de dijk gerekend al 4 meter diep. Over die tankval was een bruggetje geplaatst van een 1 meter breed, bestemd voor de mensen om naar het dorp te gaan. Toen kwamen Engelsen met de jeep. Teun in t Veld, die op de hoek woonde, zag de Engelsen en zwaaide met zijn pet. De Engelsen wilden aanvankelijk door komen omdat ze dachten dat de Nederlanders blij waren dat zij zouden komen, maar een meter voor tankval kwamen ze tot stilstand. Bijna waren de Engelsen in de tankval gereden".

Willem: "Ze hebben die tankval eigenlijk nooit doorgegraven naar de Binnenmaas. Ook hebben veel mensen van buiten Westmaas eraan gewerkt om die tankval gerealiseerd te krijgen. Zo'n tankval werd met de schop gegraven. Iemand stond beneden en stak grond af die hij op een schot van een ander legde. Die gaf die

Het huis aan de Munnikenweg waar de familie Van der Wulp tijdens de oorlog woonde, ongeveer ter hoogte van de ingang van het strandje.

grond weer door aan een ander en tenslotte de laatste die de grond aan de oppervlakte bracht. Er waren twee Duitse soldaten die Janko en Panko werden genoemd en de wacht hielden bij het graven van de tankval”.

Jaap: “Bij het dichtgooien van die tankval, kwam men veel grond tekort. Want gedurende een jaar achtereen werd er turf weggehaald dat als brandstof diende. Onder die grond zat er allemaal veen”.

Willem: “Ook in het Oudeland was dat het geval. Vroeger was dat allemaal weiland, maar later is men dat om gaan ploegen, omdat de Duitsers wilden dat die grond voor akkerbouw zou worden gebruikt. Ook in het Munnikenland was dat zo. Maar vader en broer Jan gingen naar de Bomendijk om spaanders te hakken die de Duitsers lieten staan. Ik weet nog dat de oude Leen Pierneef, de vader van Adrie, naar de Bomendijk ging met de kruiwagen om daar spaanders te hakken”.

Jaap: “Mijn vader ging vragen bij De Zeeuw of hij een boom mocht omhakken om te stoken. Dat werd niet toegestaan, maar 's avonds lag de boom op het erf bij ons thuis”.

De Vijf van Greup

Verder noemen ze ook het neergestorte Engelse vliegtuig in Greup op 7 augustus 1941. Alle mannelijke inwoners vanaf 16 jaar moesten zich op het schoolplein van de openbare school bij de kerk melden.

Jaap: “Wanneer die Engelsen niet gevonden zouden worden, dan zou er één van de vijf mannen gefusilleerd worden. Toen heeft men toch de Duitsers de verblijfplaats van de Engelsen genoemd, waarna alle mannen weer werden vrijgelaten. Dat was niet van toepassing op vijf mannen van Greup die werden gevangen genomen en een maand later werden gefusilleerd”.

Willem: “Duitsers kwamen bij ons aan Munnikenweg naar de Engelse vliegeniers zoeken. Wij denken dat ze door Nederlanders bewust de verkeerde kant zijn uitgestuurd, want het Engelse vliegtuig was in de Oud-Beijerlandse polder neergestort. De Duitsers pakten het onderzoek grondig aan, want ze staken met hun bajonet in de bedden om te zien of soms er mensen onder de bedden lagen”.

Bert: “Ik weet nog goed dat iedereen naar het schoolplein moest. Ook mijn vader moest er naar toe. Mijn moeder had tegen hem gezegd dat hij zich daar moest melden. Maar omdat hij niet gegeten had, ging zij 's avonds naar het schoolplein om hem een paar boterhammen te brengen. Zij meldde zich bij de Duitse commandant. Mijn vader hoorde dat zijn naam werd omgeroepen en schrok zich een bult, want hij dacht dat zij hem mee wilden nemen om vervolgens gefusilleerd te worden. Hij werkte namelijk toen bij Van der Sluis en wist dat de Engelse piloten daar waren ondergebracht. Hij vreesde dus dat iemand hem had verraden”.

Molen "Windlust" op Koninginnedag 1939.

Willem: "Mijn vader en mijn broer Dries werkten in de Mookhoek en toen ze thuis kwamen heeft Dries zich wel op het plein gemeld. Mijn vader hoefde niet meer omdat hij ouder dan 55 was. Wanneer Dries niet gegaan zou zijn, had er geen haan naar gekraaid, maar je was bang, dus ging je. Ook Burgers ging er naar toe en mijn zuster Jannie ging er heen en liep over de tuin van Jaap en Jan de Zeeuw, die woonden waar wij nu wonen, en zij liep richting schoolplein. Toen gooide Burgers zijn portefeuille over de sloot naar Jannie, want daar zaten waardevolle documenten en geld in. Wanneer de Duitsers dat ontdekt hadden, hadden ze hem direct opgepakt. De jongens van Greup hebben ze meegenomen en die zijn de andere maand gefusilleerd. Zij waren de eerste Nederlanders die gedood werden nadat de Duitse bezetter had afgekondigd dat iedere hulp die aan 'de vijand' (dus de geallieerden) zou worden verleend, met de dood zou worden bestraft. De inwoners van Westmaas werden voor lange tijd gestraft doordat zij 's avonds om 8 uur binnen moesten zijn. Het was hen verboden om 's avonds na 8 uur buiten te komen".

Honger

Willem: "Bij Aart Bijl aan de Smidsweg had mijn vader een oven gemaakt voor de Duitsers. De Duitsers zaten in die tijd onder de vlooiën en onder de luizen. In de christelijke school liepen zij naakt in school en die oven werd gloeiend gestookt om hun kleding te ontsmetten. Ze moesten al hun kleren uit doen en onder bij Aart Bijl werd de kleding zo sterk verhit dat dat ongedierte dood ging. Honger geleden hebben we niet, maar we moesten wel twee keer aardappelen eten, omdat er weinig brood was".

Jaap: "Ja, dat weet ik ook nog. We hadden wat aardappelen over en die gaven we aan de kippen. Maar dat zag een mevrouw uit Rotterdam, die vroeg huilend of zij die aardappelen mocht hebben. Ik raapte de aardappelen op en gaf die haar en ze at ze direct op, want ze had erge honger. Maar wij hadden echt geen honger".

Willem: "Wij kregen van de heer Burgers wel eens tarwe. Destijds werd het koren van het land gehaald en in de schuur bewaard.'s Winters werd er gedorst en dan stond er iemand van de CCD bij. Die noteerde iedere zak koren, omdat daarvan een deel ingeleverd moest worden. Maar met het dorsen begonnen ze 's morgens om 6.00 uur, want om 8.00 uur kwam die CCD-er. En wat vóór 8.00 uur gedorst werd, werd achtergehouden, zodat de CCD daar geen deel van kon inhouden. We hadden toen een korenmolen zodat we zelf meel maakten, maar dat was zwaar werk. De tarwe die we van Burgers en ook van Buurman kregen, ging je met die korenmolen malen tot meel. Want wanneer je het naar de molenaar, Frans Leeuwenburg, bracht dan ging er al een deel van af en dan moest je maar afwachten wat je terug kreeg. Soms hield je dan de helft maar over. En we raspden suikerbieten om stroop van te koken".

Bert: "Ja, mijn vader had een zinken emmer en hij had daar met een spijker gaatjes in geprikt. Hij draaide die om en dan nam hij een rasp waarop de suikerbieten werden geraspt. De drab werd dan net zolang gekookt tot

Koeien van de heer A. de Jongh grazen aan de Munnikenweg. Op deze locatie staan nu de huizen van de Grote Riethure.

die dik werd. Willem van der Wulp zijn vader kwam bij mijn vader en zei: 'Nou heb ik wat lekkers. Ik heb wat voor de boterham'. Mijn vader zei: 'Dat kan ik niet gebruiken, want ze vreten toch al genoeg'.

Willem: "De Engelsen wierpen krantjes uit, z.g. nieuwsbrieven. Prinses Juliana stond op de voorpagina afgebeeld, want die verbleef toen in Canada. Toen prinses Margriet geboren werd, stond dat in dat krantje vermeld. De Duitsers hadden er toen bijgeschreven 'Wie is de vader?', omdat Prins Bernhard vrijwel de gehele oorlog in Engeland verbleef.

Nicolaus Bout

Willem: "We hadden in die tijd een Duitser, groot postuur, die de Neus werd genoemd. Het was werkelijk een monster, waarvoor iedereen bang was. Het was een grote vent met een grote neus, maar in één woord: een rotvent. Na de bevrijding hebben ze in het Kraaienslop (Havenstraat) een pop van hem gemaakt. Die hingen ze op en Henk de Ruiter, Jos van de Berg en Klaas van der Stouw staken die in brand".

Jaap: "Ik zag dat de Duitsers Nik Bout arresteerden. Ik was aan de Maasweg op het land van Henk Quartel aan het werk om te rolblokken. Ik stopte langs de weg om te keren en opeens kwamen er twee fietsers aan die van hun fiets springen en Nik Bout en nog iemand aanhielden. Zij werden gefouilleerd op wapens en moesten voor de Duitsers uit gaan lopen met ieder twee fietsen aan de hand, want die Duitsers waren ook op de fiets.

Opeens duikt één van die Nederlanders op de kruising van de Maasweg naar beneden in een sloot en 20 meter verder komt hij boven water. Maar die moffen hadden geen zin om te zoeken wat die Nederlander in de sloot verstopt had. Hij liep zo hard hij kon en die Duitser er achteraan, maar die kon hem niet bijhouden. Vervolgens gingen ze met z'n vieren richting Westmaas lopen. Later was ik met Keesje Groeneweg bieten aan het laden aan de Blauwesteenweg en toen kwam er een groep van 25 á 30 mensen aan die in rijen van twee liepen met een mof er voor en één er achter. Die liepen van Mijnsheerenland richting de Barendrechtse brug".

Willem: "Mijn broer Leen was ondergedoken bij Wim Korpel, de bakker van Greup. Hij had in de arbeidsdienst gestaan en werd ook opgeroepen om voor de Duitsers te gaan werken. Hij was toen in Rhenen en daar hadden ze het volgende versje op gemaakt: 'Wij zijn de mannen van Rhenen, wij zullen vast niet wenen, wij zijn de mannen met de arend op de kraag, haren op de borst en kuggen in de maag'. Dat waren Duitse versjes die ze moesten leren om het moreel positief te houden. Leen moest toen naar Duitsland, maar had daar geen zin in en is toen ondergedoken. Dan gebeurde het dat hij midden in de week 's avonds naar de Munnikenweg kwam, naar het huis waar nu Van Griethuyzen woont, want daar woonden wij toen. Maar overdag moest hij zich altijd weghouden".

Jaap: "Op de proefboerderij is toen Leen in 't Veld doodgeschoten. Die woonde in Numansdorp, maar omdat dat onder water stond, was hij in Westmaas geëvacueerd bij Jan Boer, die toen in de oude proefboerderij woonde waar nu Marcel Quartel woont. Toen was de oorlog vrijwel voorbij en hij zou die Duitsers wel eens wat leren. Het was een grote vent, zo'n 27 of 28 jaar, en die dacht dat hij wel tegen een stootje zou kunnen, maar hij werd direct door de Duitsers doodgeschoten".

Willem: "Er was ene Sinke uit Zeeland hier geëvacueerd bij Kees Vermeulen. Dat was een schipper die met zijn boot achter ons in de haven lag. Die Sinke liep op het dorp en kwam 'de Neus' tegen. Er lag een strootje op straat en dat moest die man oprapen. Dat deed hij niet en toen sloeg de Neus hem over straat heen. Zij voelden zich machtig en eigenlijk was je allemaal benauwd voor hen.

Dit zijn de kassen van de familie Hensen waarover mevrouw Wil Vermaas op pagina 34 vertelt. In de jaren zeventig van de vorige eeuw moesten deze plaats maken voor de nieuwbouw van woningen. Geheel links is nog een stukje zichtbaar van het woonhuis waar destijds slager Van der Sijde woonde en dat nu door de familie Vink wordt bewoond. Geheel rechts een blik op de Binnenmaas.

Ook weet ik nog dat de Duitsers vis gingen vangen met handgranaten. Ze gooiden handgranaten in de Binnenmaas, bij de ka bij Burgers, dan kwamen de vissen vanzelf boven drijven”.

Jaap: “In het laatste oorlogsjaar nam het aantal bombardementen door geallieerde vliegtuigen op Duitse doelen flink toe. Deze bommenwerpers werden begeleid door een Engels vliegtuig. Eind oktober 1944 kwam zo'n Engels vliegtuig terug van zijn vlucht naar Duitsland en werd vanaf Westmaas door een Duitse mitrailleur beschoten. De Engelse piloot veronderstelde dat dit gebeurde vanaf een schip dat in de haven van Westmaas lag. Daarom wierp dat vliegtuig een bom af die bestemd was voor dat schip, maar die miste zijn doel en kwam terecht bij de voordeur van de woning van A. de Jongh, de vader van Leen de Jongh. Het huis stortte geheel in elkaar en Nel de Jongh was zwaar gewond. De andere familieleden waren licht gewond. Wij waren met 10 of 12 man aan het werk op het land van Henk Quartel aan de Munnikenweg en ik zag de bom vallen”.

Hitlerjeugd

Willem: “Je had toen ook te maken met de Hitlerjeugd. Wij waren toen snotneuzen, maar op zaterdagavond hadden ze van die bijeenkomsten waar ook enkele jongens van Westmaas, die met hen sympathiseerden, naar toe gingen. Bij Huig Lagerwerf, die toen aan de Groeneweg (bij de Ritselaarsdijk) woonde, waren ze en toen liepen deze aanhangers, dus Nederlanders, van de Hitlerjeugd voorbij. Wij stonden voor ons huis aan de Munnikenweg als ze voorbij fietsten en wij hielden toen demonstratief onze neus dicht”.

Jaap: “Er waren inderdaad NSB-ers in Westmaas, maar je had daar weinig last van. Maar er waren er ook die je niet kon vertrouwen. Het waren vaak jongens van boerenafkomst die dachten dat, toen de Duitsers ons land hadden bezet, zij er financieel beter van zouden worden”.

Willem: “Ik weet nog dat, toen we net bevrijd waren, de vrouwen, die omgang hadden met Duitse soldaten helemaal kaal werden geknipt en hun hoofd met oranje verf werd besmeurd. Dat gebeurde op het schoolplein van de christelijke school. Ze werden dan op een wagen gezet en reden over het dorp, zodat iedereen kon zien dat zij met de Duitse soldaten omgingen”.

Pittobanden

Willem vertelt dat de auto van burgemeester A. de Jong verstopt was onder een tas hooi bij Burgers. En in die tijd reed men op fietsen met pittobanden. Die banden waren gemaakt van repen rubber afkomstig van oude autobanden. Die werden over de ijzeren velgen gedaan. Ze waren dus eigenlijk geheel massief, wat zwaar fietsen was.

Ook gebeurde het dat mensen stiekem een varken hielden. Maar de CCD (Crisis Contrôle Dienst) kwam dat controleren. Er was een CCD controleur die, wanneer hij het niet vertrouwdde, met de lege emmer rammelde en riep 'bik, bik, bik'. Dan reageerde dat varken daarop en de CCD controleur wist dat hij op een dwaalspoor

Jaap den Tuinder, Bert Kuiper en Willem van der Wulp op de plaats waar destijds het schoolplein was waar op 7 augustus 1941 alle Westmaasse mannelijke ingezetenen vanaf 18 jaar moesten verschijnen. Daar werden zij door de Duitsers opgevangen en moesten zich opstellen op het schoolplein.

Mensen werden naar binnen geroepen en dan gingen de deuren van de school weer dicht. Sommigen werden tijdens de ondervraging zo afgeranseld dat men ze buiten kon horen gillen van de pijn.

De Duitsers dreigden één op de tien inwoners af te voeren als men niet vertelde wie de Engelse piloten had geholpen. Later werd dat één op de vijf inwoners. Deze ondervraging duurde tot ongeveer 02.00 uur 's nachts. Er stonden bij elkaar een paar honderd mannen op het schoolplein. Terwijl de mannen op het schoolplein stonden en ondervraagd werden, hielden de Duitsers in Westmaas huiszoeking.

was gezet. Ook teelde men in de oorlog zelf tabak. Arie van der Hoek had een snijapparaat gemaakt om shag te snijden. Er waren twee soorten, namelijk split en Amersfoortse. Deze laatste werd gebruikt door mensen die pruimden.

Vuurwerk en straatgevechten

Willem: "Mijn broer Arie had een keer van de Duitse soldaten een doosje patronen gepikt. In de schuur was hij bezig om de punten van die patronen af te halen om het kruit er uit te halen. Dat kruit deden we dan in van die sleutels, die een holle baard hadden. Daar zat dan een afgezaagde spijker met een touwtje aan. We deden het kruit in de sleutelbaard en deden de spijker er voorzichtig in en dan sloegen we de sleutel tegen de muur. We stonden dan om de hoek van de muur en met je hand sloeg je dan de spijker tegen de muur. Je zorgde er wel voor dat je je gezicht niet om de hoek stak, want het was een erg gevaarlijk spel".

Bert: "Ja, en later deden we dat met kruit van luciferkoppen. Je begrijpt nog niet dat er geen ongelukken gebeurd zijn. Maar we waren eigenlijk altijd wel bezig. Het was een soort oorlogje voeren dat wij als kinderen deden. Op de tuin bij ons stond een oud scheef schuurtje, dat moest sluipend worden aangevallen. Dat gebeurde met grote klappen doordat ze iets lieten ontploffen. Maar dat is maar één keer gebeurd. Het was herfst en buiten hadden we een plee (we hadden nog geen wc) en die emmer was nog maar net over de tuin gegooid, maar zij wisten dat niet. Zij slopen over de grond heen, die met stront overgoten was, en zaten onder de drek. Toen zijn ze naar de andere kant van de dijk gegaan en hebben daar een houten tank gebouwd en gingen daar oefenen. Maar wij waren van de herrie verlost", aldus Bert Kuiper aan het slot van het gesprek met hem, Jaap den Tuinder en Willem van der Wulp over hoe de oorlog in Westmaas begon.

De vijf mannen die hielpen, omdat het moest

Op 7 augustus 1941 maakte de Wellington Z8807 van OTU (Operational Training Units) aan de eerste Kruisweg in Greup een noodlanding. De bemanning van deze tweemotorige Wellington bestaat in haar geheel uit onderofficieren. Vier van hen zijn Britten, één komt uit Australië en één is een uit de Verenigde Staten afkomstige Canadees. De gezagvoerder is James Walker. Copiloot Ronald Charlesworth is een Brit. De observer is Tom Humphrey. Er zijn twee radiotelegrafisten aan boord, die ook als boordschutter dienstdoen. Ron Mackenzie komt uit Australië en zijn collega Leonard Sparks uit Engeland. In de nauwe staartkoepel zit Stanley Pryor uit Wales. In een OTU bereiden ook zij zich voor op de dag dat zij zullen worden overgeplaatst naar een operationeel squadron ergens in Engeland.

Gedurende de nachtelijke uren van 6 op 7 augustus 1941 worden vier aanvallen in het kader van de operatie Bomber Command op verschillende doelen in Duitsland uitgevoerd. Ook stijgen twee Wellingtons van 11OTU op om hun missie uit te voeren. Door allerlei oorzaken zal één van die vliegtuigen geheel uit de koers raken en uiteindelijk neerkomen in de Hoeksche Waard. De tweemotorige bommenwerper zal de oorzaak zijn van verbijstering en doodsangst en zal zorgen voor een dieptepunt in de geschiedenis van de Hoeksche Waard tijdens de Duitse bezetting.

Aan die nachtelijke operaties van Bomber Command doen die nacht minder vliegtuigen mee dan gewoonlijk. De doelen in Duitsland zijn: Frankfurt, Mannheim en Karlsruhe. Een vierde groep bommenwerpers wordt naar Calais in Frankrijk gestuurd. In totaal bevinden zich die nacht 170 bommenwerpers van de RAF boven bezet Europa. De Wellington 11OTU heeft niets met deze aanvallen te maken en is met een ander toestel eenzaam op weg boven bezet Frankrijk. Zij moeten tien tot vijftien pakken pamfletten droppen, terwijl elk toestel ook nog twee bommen van 250 pond draagt. Zij werpen bij Lyon de pamfletten uit. Het weer is vreselijk en de navigator sergeant T. Humphrey moet toegeven dat hij door het dichte wolkendek niet in staat is de positie van het vliegtuig te bepalen. De onervaren bemanning raakt op de eerste vlucht boven vijandelijk grondgebied zwaar in de problemen. Dan wordt opeens het toestel door geschut getroffen en een van de scherven raakt de motor. Met een steeds erger haperende motor en zonder kans om met behulp van de sterren hun plaats te bepalen, vliegen de mannen in noord-noordwestelijke richting.

Noodlanding

De problemen voor gezagvoerder Walker en zijn mannen zijn nog lang niet voorbij. Ze zijn boven het Hollandse Waterweggebied beland, waar tientallen Duitse afweerbatterijen staan opgesteld. Die openen onmiddellijk het vuur met als gevolg dat de Wellington weer wordt getroffen. Ron Mackenzie schrijft in zijn memoires: "De niet meer werkende motor werd erg rood en het was duidelijk dat we snel moesten landen. Het zou prettig zijn geweest als we wisten waar we waren, maar dat maakte op dat moment ook niets meer uit. Sergeant Charlesworth zei dat als hij nu niet landde, het vliegtuig zou crashen. We daalden naar een polder waarvan we dachten dat het Zuid-Beveland was. De modder werkte bij de landing als een stootkussen. We schoven nog een stuk door en de neus begroef zich in de modder. We waren in bezet Nederland, het was ± 05.30 uur (Nederlandse ooggetuigen spreken van 06.30 uur, dus een uur later) en we waren ver van huis", zo meldt Ron Mackenzie.

Het vliegtuig ligt in de akker naast de boerderij van de landbouwer Blok aan de Eerste Kruisweg in het buurtschap Greup. De bemanning wacht niet lang. Met de neus en de propeller begraven in de modder en een motor naar de hemel wijzend, is de Wellington van ver te zien in het vlakke land. De bemanning bereidt zich voor om zo snel mogelijk van het toestel weg te komen. Voor zij verdwijnen, moeten ze een paar dingen doen. Humphrey schiet een lichtkogel in de rechter brandstoftank om zo het vliegtuig te vernietigen. De eerste weigert dienst, de tweede ketst af en steekt het Sidcot-vliegpak (een vliegoverall van canvas waaraan de parachute werd vastgehaakt) van Humphrey in brand. Hij laat zich languit in de modder vallen om de vlammen te doven. Mackenzie drukt intussen op de knop waarmee de IFF (Identification Friend or Foe) wordt vernield.

Op dat moment zien de vliegers mensen naderen. Eerst denken ze dat het Duitsers zijn, maar spoedig blijken het burgers te zijn die op het land werken en die de bemanning willen helpen. Hoewel geen van allen Engels spreekt, maken zij de crew duidelijk dat hun toestel niet in Zuid-Beveland, maar in de Hoeksche Waard geland is. Nu de bemanning weet dat zij onder vrienden is, doen ze een poging het vliegtuig te vernietigen en aan de vijand te ontkomen. Humphrey schiet een derde lichtkogel in de tank. Een doffe plof, een flits en dan slaan de eerste vlammen omhoog. Het toestel begint te branden; alleen de linkervleugel zal de brand redelijk intact doorstaan.

Het Engelse vliegtuig dat op 7 augustus 1941 rond 06.30 uur op het land van Gibo op Greup een noodlanding moest maken.

De twee broers Blok en de zoon van één van hen, zijn op dat moment op weg om te gaan melken. Als ze met paard en wagen naar de wei rijden, zien ze ook de Wellington aankomen. Ze zien hoe de vliegers na de landing pogingen doen om de bommenwerper in brand te steken. Arie Barendrecht is op de fiets naar de plaats van de noodlanding gereden. Hij schudt de hand van de piloot en neemt de bemanning mee in de richting van de boerderij van Blok. Onderweg komt hij Teun de Reus tegen, die hem voorstelt naar de schuur van boerderij van Blok te gaan. In het veld worden de zware Sidcotvliegpakken uitgedaan en achtergelaten. Als de vliegers bij de schuur van Blok zijn aangekomen, helpt Arie twee van de bemanningsleden hun uniformen te verwisselen voor burgerkleding. Met hulp van anderen brengt hij de piloot en nog een lid van de bemanning op de fiets naar de Crooswijksedijk en maakt hen met gebaren duidelijk dat zij verder hun weg moeten zoeken. Hij fietst zo snel mogelijk naar de boerderij van Huisman en verstopt het Britse uniformjasje in het hok bij de kippen.

Maatregel generaal Christiansen

Intussen komen van verschillende kanten mensen bij de boerderij toegesnel. Sommige mensen brengen kleding en anderen staan hun broodzakken af. Inmiddels zijn Frans Bom en de bij diens vader werkzame Bastiaan Barendrecht bij de schuur van Blok aangekomen. Ze gaan naar binnen en Frans Bom, die Engels spreekt, begint een gesprek met de overgebleven bemanningsleden.

Bas Barendrecht geeft een van de bemanningsleden zijn jas. De jasjes van de vliegers worden op de zolder onder het kaf van het koren verstopt en kort daarna door bewoners van Greup weggehaald. Omdat er nog geen Duitsers in de buurt zijn, houden de overgebleven vliegers krijgsraad. Ze besluiten zich te splitsen in paren en zo te proberen uit handen van de Duitsers te blijven. Het heeft geen zin hier te blijven, want de Duitsers weten dat er een Brits vliegtuig ten zuiden van Rotterdam omlaag is gegaan. Dan maken de burgers duidelijk dat zij willen helpen. Ze hebben geen flauwe notie van wat ze nu over zichzelf afroepen. De Duitsers zullen de hulp aan de vijand niet over hun kant laten gaan.

De Opperbevelhebber van de Wehrmacht in Nederland, Generaal der Vlieger Fr. Christiansen, had eerder het Nederlandse volk al gewaarschuwd voor sympathiebetuigingen aan de vijand. In juli 1941, toen Rotterdamers een Engelse bemanning van een neergehaald vliegtuig hadden geholpen, voegde Christiansen er aan toe dat elke vorm van samenscholing bij een wrak van een Brits vliegtuig zal worden bestempeld als

Bas Kruijthoff, familie van de op 19 september 1941 gefusilleerde P.W. Kruijthoff, op de plek van het land van Gibo waar destijds het Engelse vliegtuig een noodlanding maakte. Op de achtergrond de boerderij van de familie Blok aan de Eerste Kruisweg.

‘Feindbegünstiging’. Samengevat: actieve hulp aan de geallieerden is een groot misdrijf dat zo nodig met de doodstraf wordt bestraft. Hiermee was van Duitse kant de toon gezet voor toekomstige acties voor een Britse vliegtuigbemanning. Wat de reactie van de Duitsers zal zijn bij hulp aan neergeschoten vliegers, laat zich raden: er zal keihard worden opgetreden!

Hulp

Naar alle waarschijnlijkheid waren de mannen uit Greup van deze Duitse dreigementen niet op de hoogte. Verzet is er in 1941 nog vrijwel niet. Het zien van de Britten zal zeker, behalve tot nieuwsgierigheid, ook tot enthousiasme hebben geleid om spontaan de vrienden van overzee te helpen.

W.J. Bos ziet hoe de vliegeniers over de dijk lopen. Een van hen draagt een leren jas van boer Blok. Arie van Steensel geeft zijn pet aan een van de vliegers. Arie heeft een kleine winkel in groente en fruit. Tijdens de meidagen van 1940 is hij bij Van alle kanten krijgen de vliegers kledingstukken aangereikt. De leren vliegerjacks van de bemanning verdwijnen onder de mensen. Jaap van Rij geeft de vliegers een stapel boterhammen. Voordat de Duitsers ter plaatse zijn, hebben de vliegers het hazenpad gekozen. Ze begeven zich in de richting van Westmaas. Sparks en Pryor lopen in noordelijke richting langs het Spui tot zij de oever van de Oude Maas bereiken.

Ondertussen verbergen de andere bemanningsleden zich in schuurtjes aan de Blauwesteenweg. Twee verschuilen zich in het schuurtje van Henk de Jong, maar blijven er slechts korte tijd. De andere twee verstoppen zich in een schuurtje van Scherpenisse. In dit schuurtje krijgen ze bezoek van Piet Kruijthoff en Jan Willem Scherpenisse. Kort daarna vertrekken ook de twee Engelsen uit het schuurtje van Scherpenisse en verstoppen zich op het land van de heer Van der Sluis, die aan de Blauwesteenweg woont. Van der Sluis weet zich nog heel goed te herinneren hoe hij op de vliegers attent werd gemaakt: “Overdag hadden bij ons op het land in een stroschelf enkele bemanningsleden van het vliegtuig gezeten. Ik kwam die middag op Westmaas en toen vertelde men mij dat ze wisten waar de Engelsen zaten. Vanaf de Westdijk konden ze zien dat ze bij de stroschelf aan het rommelen waren. Heel Westmaas wist dat ze daar zaten”, aldus Van der Sluis.

De weergave van veldwachter Blokland

Later die dag komen de eerste Duitsers. Zij zijn des duivels. Het is de tweede keer in bijna drie weken dat Nederlanders de verordeningen van de bezetter aan hun laars lappen. Zij geven aan Abraham Verloop, de nachtwaker en dorpsomroeper, bevel het dorp rond te gaan. Hij moet de mannelijke inwoners van Greup en Westmaas tussen 18 en 40 jaar oproepen zich op het plein bij het gemeentehuis aan de Breestraat van Westmaas te melden. Velen menen dat het om informatie gaat en begeven zich na gedane arbeid naar het gemeentehuis. Ook de politie doet die dag onderzoek naar het gebeurde. Veldwachter Blokland schrijft een rapport waarin hij melding maakt van hetgeen gebeurd is.

“In de voormiddag van donderdag 7 augustus 1941 werd een in de lucht toevend vliegtuig blijkbaar zodanig door afweergeschut getroffen, dat dit brandend een noodlanding moest maken. Daar burenen mij zeiden dat het vliegtuig was terecht gekomen in de omgeving van de boerderij van Blok aan de Eerste Kruisweg alhier, heb ik mij per rijwiel daarheen begeven. Aangekomen zag ik dat een vliegtuig lag te branden in het met bieten bebouwde land in gebruik bij de landbouwers Schep en Goudswaard, wonende te Westmaas, Stougjesdijk, welk land ligt in de Oud-Beijerlandse polder aan de Eerste Kruisweg. Rondom dit vliegtuig was reeds een grote menigte publiek. Daar ongeveer gelijktijdig de agent C. Kers ter plaatse verscheen, hield deze de wacht bij de ingang van het terrein, terwijl ik het publiek van het terrein verwijderde. Op het terrein sprak ik iemand

behorende tot de vaste kern van de Luchtwacht Westmaas, die mij het volgende meedeelde: *‘Al vlug na het neerdalen van het vliegtuig was ik ter plaatse. Ik heb gezien dat 5 of 6 personen in het bietenveld liepen. Deze trokken hun overkleding uit en gingen naar de boerderij van Gebr. Blok aan de Eerste Kruisweg. Het vliegtuig brandde al in de lucht en verbrandde op de grond verder’.*

“Door mij zijn de zes overkledingstukken gevonden en ter hand gesteld aan de burgemeester van Oud-Beijerland. Vervolgens sprak ik een landbouwersknecht die mij vertelde dat hij op het land werkte waar ’s morgens het vliegtuig landde. Hij zag drie of vier personen in uniform, ook waren er enkele personen in burgerkleding. Zij zijn vertrokken naar de Eerste Kruisweg en vandaar richting Greup naar Westmaas. Onder de aanwezigen heb ik opgemerkt: Pieter Kruijthoff, Bets van Oudheusden en Joor de Heus.

Met de inmiddels daar verschenen veldwachter van de gemeente Westmaas, Witvliet, heb ik mij naar de Stougjesdijk begeven. P. Kruijthoff en J. de Heus heb ik daar niet aangetroffen. Toen ik mij weer begaf naar de woning van Kruijthoff, werd ik gehinderd door twee Duitse militairen die per motor met zijspan aan de Stougjesdijk reden. Die verzochten mij mee te gaan naar de plaats waar het neergestorte vliegtuig lag. Zij namen diverse foto’s en wees ik hen naar het dichtstbijzijnde zoeklicht van de Wehrmacht aan de Tweede Kruisweg. Daarna begaf ik mij naar het door Kruijthoff bedoelde schuurtje. Daar ontmoette ik ook veldwachter Bijl uit Mijnsheerenland. Samen gingen wij de schuur in en vond ik in de etensbak voor vee twee stukken papier met Engelse tekst, een omslag voor chocolade en een kaart, bestemd voor levering van sigaretten en chocolade. Op de plaats van de landing was ook mr. A. de Jong, burgemeester van Mijnsheerenland en Westmaas, aanwezig”, aldus veldwachter Blokland.

In Engeland zit de commandant van het vliegveld Bassingbourn achter zijn typemachine. Hij moet brieven schrijven aan de vrouwen en de ouders van de vliegtuigbemanning die niet teruggekeerd is. De melding aan de directe familie wordt beperkt tot de mededeling dat zij niet in Engeland teruggekeerd zijn, want op dat moment weet men niet of de bemanning het er wel of niet levend van heeft afgebracht.

Verschijsning op het plein in Westmaas

Nadat dorpsomroeper Verloop het Duitse verschijningsbevel heeft bekend gemaakt, stromen de Duitse troepen de Hoeksche Waard in. Getuigen melden dat er die middag ruim 350 soldaten zijn gearriveerd. Een andere getuige ziet hoe de troepen met bussen via de Barendrechtse brug worden aangevoerd. Om ± 17.30 uur verschijnen de eerste mannen op het plein in Westmaas. Terwijl de overige bewoners in hun huis blijven, doorzoeken de Duitsers elke woning. De opgeroepen mannen staan op het plein in rijen opgesteld. De burgemeester wordt gedwongen als tolk op te treden. De Duitsers dreigen met executies als de helpers niet naar voren komen. Eén van de gijzelaars is boer Blok: “Een Duitser kwam me ophalen van de boerderij. Per auto werd ik naar Westmaas gebracht. Iedereen werd één voor één naar binnen geleid en verhoord. Ik werd in een hokje geduwd en met mijn hoofd tegen de muur gegooid. Midden in de nacht lieten ze me weer vrij. Ik weet nog dat ik op mijn klompen naar huis moest lopen”, zo vertelt de heer Blok.

De Duitsers treden met hardheid op. Sommige arrestanten worden bewusteloos geslagen, er wordt geschopt en mensen worden mishandeld. Naar wordt verteld, wordt Joris de Heus, een van de helpers, in de school verschrikkelijk geslagen. In zijn huis hebben de Duitsers, naar wordt beweerd, wat spullen van de bemanning aangetroffen. In werkelijkheid gaat het om gasmaskers uit de meidagen van 1940 die bij hem thuis zijn blijven liggen. Zijn vrouw, zijn dochter en de buurvrouw worden ook naar de school gebracht. De mannen staan tot 02.00 uur ’s nachts buiten. De heer J.A. de Ruiters weet zich deze angstige uren op het schoolplein nog als de dag van gisteren te herinneren: “Ik woonde in Westmaas. Ik was samen met mijn broer aan het sproeien aan de Kreupeleweg bij Klaaswaal. In de middag kwam onze buurvrouw vertellen dat we naar het schoolplein in Westmaas moesten komen. De burgemeester had laten rondroepen dat alle mannen zich daar moesten verzamelen. We gingen regelrecht van het land naar het schoolplein in Westmaas. Wij waren daar om ongeveer 17.30 uur. In Westmaas werden we door de Duitsers opgevangen en moesten we ons opstellen op het schoolplein.

Er stonden daar al verschillende mensen. We konden het plein niet meer af, want het werd door Duitsers bewaakt. Er werden mensen naar binnen geroepen en dan gingen de deuren van de school weer dicht. Sommige konden we buiten horen gillen van de pijn als ze ondervraagd werden. Wij zijn gelukkig niet naar binnen geroepen. De Duitsers dreigden één op de tien inwoners af te voeren als niemand vertelde wie de Engelse piloten hadden geholpen. Later werd dat één op de vijf inwoners. We stonden met vijf De Ruiters bij elkaar, dus één van ons zou afgevoerd worden. We hebben daar tot ongeveer 02.00 uur ’s nachts gestaan. Er stonden bij elkaar een paar honderd mannen op het schoolplein. Toen wij op het schoolplein stonden, hebben de Duitsers in Westmaas huiszoeking gedaan. Ze zijn ook bij mijn vrouw binnen geweest”, vertelt de heer De Ruiters.

Gezicht op de Dorpskerk vanaf de Breestraat. Links het gebouw waar aan de voorzijde het gemeentesecretarie gevestigd was. Tussen de aan de kerk gebouwde consistorieruimte en het gemeentesecretarie, met daarachter de lagere school, bevond zich het schoolplein waar zo'n 200 mannen uit Westmaas van circa 17.30 tot 02.00 uur op 7 augustus 1941 aan zware verhoren werden onderworpen.

Opgebracht

Diezelfde nacht nog worden Pieter Wouter Kruijthoff, Joris de Heus, Jacob van Rij, Marinus Bos en Hendrik de Jong opgebracht naar het politiebureau Haagscheveer in Rotterdam. Ze worden beschuldigd van hulp aan en het verbergen van de Engelse vliegers. De 16-jarige Jacob van Rij wordt in Oud-Beijerland opgepakt, waar hij op dat moment met de muziekvereniging een concert geeft in de muziektent, en wordt naar Westmaas gebracht. Hij wordt ervan beschuldigd dat hij één van de vliegers zijn broodzak heeft gegeven.

Andere betrokkenen kunnen op het nippertje aan de Duitsers ontsnappen. Frans Bom duikt een tijdje onder. Een ander, Van der Schoor, wordt onbewust door zijn schoonvader gered. Omdat die werk doet voor het Bureau voor de Voedselvoorziening moet Van der Schoor in zijn plaats met de vrachtauto naar in de Hoeksche Waard liggende boerderijen om eieren te halen. Als hij de Duitsers de polder ziet binnenrijden, beseft hij onmiddellijk dat het hier mis dreigt te gaan. Hij rijdt snel naar huis waar de uniformen liggen van de vliegtuigbemanning. Daar aangekomen ziet hij tot zijn schrik dat de Duitsers al op het erf staan. Hij ziet hoe de Duitsers achter in de schuur in het hooi aan het steken zijn, op zoek naar de piloten. Dan gaat hij snel de woning binnen en ziet dat zijn vader de uniformen van de Engelse piloten onder het bed verstopt. Van der Schoor verbergt zich in een kast. De Duitsers komen de woning binnen, maar hoewel zij de schuren en het huis doorzoeken, vinden zij niets. Als de Duitsers vertrokken zijn, komt Van der Schoor weer tevoorschijn. Het lijkt hem het veiligst om net te doen of er niets is gebeurd. Hij besluit zijn ronde langs de boeren gewoon af te maken. Onderweg wordt hij verschillende keren staande gehouden. Als hij vertelt dat hij zijn dagelijkse ronde doet, laten de Duitsers hem passeren.

In schuur geschuild

Maar hoe vergaat het de twee Engelse vliegers Sparks en Pryor die in de richting van Westmaas waren gelopen en vervolgens in noordelijke richting langs het Spui richting Oude Maas zijn gegaan? Beide vliegers beginnen moe te worden, want ze zijn tenslotte al 24 uur achtereen bezig. Zij besluiten een schuilplaats te zoeken om te overnachten. Iets verderop in het land staat een schuur. Terwijl ze rond 22.30 uur door het veld naar de schuur lopen, ziet een politieman hen. Kort daarop worden ze aangehouden en worden ze weinig zachtzinnig in een vrachtauto geladen en door de Duitsers weggevoerd.

A. van der Stel.

J. de Heus.

A. van Steensel.

De heer B.P. van der Giesen uit Westmaas ziet uit het raam van zijn ouderlijk huis hoe er twee keer die avond een auto stopt en er twee bemanningsleden van het vliegtuig worden gehaald en het gemeentehuis binnen worden gebracht. Walker, de piloot, en Humphrey worden de volgende morgen gepakt in een schuur bij een boerderij van Leen van der Sluis aan de Blauwesteenweg.

De heer Van der Sluis weet het zich nog heel goed te herinneren hoe hij in een netelige positie terecht kwam en gedwongen werd de vliegers in zijn schuur bij de burgemeester aan te geven: "Piet Kruijthoff, mijn neef, kwam vroeg in de middag naar onze boerderij en kwam vertellen wat er voorgevallen was. Hij vertelde ook dat hij iets doms gedaan had, dat hij namelijk de vliegers een kaart had meegegeven. Twee van de bemanningsleden zijn tegen de avond vanuit de stroschelf gaan lopen en zijn diezelfde avond nog opgepakt. Tegen de avond begon het te regenen.'s Avonds laat zijn twee piloten in de schuur gekropen die naast onze boerderij stond. Vroeg in de morgen kwam het personeel dat op het land ging werken. Toen het begon te regenen, kwam het personeel in de schuur schuilen waar ze de piloten tegen het lijf liepen. De knechten zijn toen direct weggegaan, want ze hadden gehoord wat de vorige avond in Westmaas was gebeurd. En ze wisten ook van het dreigement van de Duitsers om één op de vijf mannen dood te schieten als de piloten niet gevonden werden.

Wat moest ik doen? Ik was van dat dreigement van de Duitsers op de hoogte. De burgemeester van Westmaas was een neef van mijn vrouw. Ik ben toen naar de vrouw van de burgemeester gegaan en legde uit wat er aan de hand was. De burgemeester werd geïnformeerd en hij is met een Duitser in de auto naar de boerderij gereden om de vliegers op te halen. Ik kan me nog herinneren dat één van die vliegers een Canadees was. Hij moest van de Duitsers achterin gaan zitten, maar dat weigerde hij, hij wilde voorin zitten. Toen zijn de officier en de burgemeester maar achterin gaan zitten. Later vertelde de burgemeester nog dat de Duitse officier vroeg waar hij vandaan kwam. De Canadees vertelde de Duitser dat Canada zo groot is en Duitsland zo klein. Wat mij opviel was dat de Duitsers en de vliegeniers zo vriendschappelijk met elkaar omgingen", aldus de heer Van der Sluis.

Streng verhooren

De Duitsers brengen de gevangenen naar Westmaas. De omstanders kijken toe als de vliegers uit een Duitse auto worden gehaald en het gemeentehuis worden binnengebracht. Even later stappen ze weer in een Duitse auto en worden ze weggevoerd. Eerst rijden de Duitsers door Rotterdam. De gevangenen zijn geschokt als ze de kale vlakte zien waar eens het Rotterdam stond dat door de Duitsers is gebombardeerd. Het is niet duidelijk waar ze heen gaan, maar als de auto stopt staan de gevangenen voor een op een kazerne lijkend gebouw. Ze worden door hun bewakers naar binnen geduwd. Ze moeten met de handen omhoog en het gezicht naar de muur gericht wachten op wat er komt.

Op de vloer is een lijn getekend. De vliegers moeten hun voeten op die lijn zetten. Een grimmige wachtpost komt bij hen staan en begint in het Engels uit te leggen wat er in dit gebouw kan gebeuren. Hij zegt dat de gevangenen op hun tenen op die lijn moeten staan en met hun vingers de muur zo hoog mogelijk moeten aanraken. Als een gevangene zijn voeten laat zakken omdat hij vermoeid raakt, slaan zijn bewakers hem tegen het hoofd. Het hoofd slaat tegen de muur. De neus breekt en bloedt. Zo komen de bloedvlekken op de

P.W. Kruijthoff

B.A. Barendrecht

muur. Maar de vliegers zwijgen. Zij weten dat hun tegenstander geen medelijden met de gevangenen zal hebben.

Ron Mackenzie, één van de vliegers, schrijft in zijn boek "An Ordinary War": "Tijdens ons verblijf waren we getuige van martelingen en hoorden we minsten vijf keer dat er iemand werd doodgeschoten. Ik verloor tijdens het verhoor een tand en was doodsbang. Ronald Charlesworth leek geen vrees te kennen. Toen hem werd gevraagd hoe hij aan burgerkleding was gekomen, zei hij: *'Ik kwam iemand tegen, sloeg hem neer en stal zijn kleding'*. De Duitser scheen verbluft te zijn. We konden de Duitsers weinig vertellen. Onze lading bestond uit pamfletten en twee bommen. Verder beantwoordden we elke vraag met stilzwijgen. Na dit verhoor gingen we naar Breda waar we de rest van de bemanning weer zouden terugzien. Uiteindelijk belandden we in Amsterdam waar ik een formulier moest invullen over militaire zaken. Ik vertelde de persoon, die goed Engels sprak, dat ik dit niet kon doen. De man zei dat hij in dat geval geen mogelijkheden zag om in Engeland te laten weten dat ik nog in leven ben. Hij beschreef het verdriet van mijn familie en zei dat ik daarvoor verantwoordelijk ben. Ik zei dat het jammer was. Hij pakte de papieren op en beende weg", aldus Mackenzie.

De rest van de dag blijft het rustig in de Hoeksche Waard, maar de volgende dag, zaterdag 9 augustus 1941, slaan de Duitsers weer in alle heftigheid toe. Om 10.00 uur komen ze met een Nederlandse tolk de boerderij van Blok binnen. Ze gaan naar de keuken en gooien een grote stapel kleren om in de lage kast die in de keuken staat. Deze kleren zijn van de vliegers afgepakt, maar hierin staan vaak de initialen van de eigenaar. Kort daarna komen de Duitsers aan met een aantal bewoners van Greup en omliggende boerderijen. Ze worden één voor één naar binnen geroepen en de Duitsers ondervragen hen. Als ze klaar zijn wordt hen gevraagd hun kleren uit de stapel te halen. Daarna mogen ze naar huis, maar dat blijkt niet waar te zijn. Mevrouw Blok, die op de boerderij aanwezig was en niet uit de keuken weg mag, maakt het verhoor van dichtbij mee.

Mevr. Blok: "Het was zaterdagmorgen om een uur of tien. De Duitsers kwamen met een tolk, een NSB-er. Ze kwamen de keuken binnen met hun grote smoelen. Ze hadden alle kleren op hun armen die de vliegers gekregen hadden. Ze gooiden alles op een lage kast. Daarna werden de mensen, die ze in een kippenhok hadden opgesloten, naar binnen geroepen voor ondervraging. Na dit verhoor mochten ze hun kleren uit de stapel halen en dan konden ze gaan. Sommigen verraadden zich door hun kleren uit de stapel te halen. Van anderen was bij de Duitsers reeds bekend wat ze hadden gedaan of gegeven. Toen was Van der Stel aan de beurt en ik moest tegen hem zeggen dat hij voor de tafel moest gaan staan. Daarna begon de Duitser hem te ondervragen. Ik hoorde alles aan en fluisterde tegen Van der Stel: *'Zeg dat hij het liegt'*. Van der Stel was nogal doof en ik kon niet zo hard roepen, maar hij was eerlijk", aldus mevrouw Blok.

Ook Van der Schoor wordt opgepakt door de Duitsers en verhoord. Maar omdat hij Duits verstaat en een tolk de door de Duitse officier gestelde vragen vertaalde, kon hij zich goed op de antwoorden voorbereiden. Hij zag op de tafel een stuk liggen met daarop twee tegenstrijdige verklaringen. Iemand verklaarde dat hij hem bij het vliegtuig had gezien en een ander had verklaard dat Van der Schoor bij de boerderij van Blok aanwezig was. Daarna werd Van der Schoor vrijgelaten.

Diezelfde zaterdagmiddag worden Arie van der Stel, Jan Willem Scherpenisse, Johannes Reedijk en Teun de Reus naar het Haagscheveer in Rotterdam afgevoerd. Maar de arrestatiegolf is nog niet voorbij, want op zondag 10 augustus worden 's avonds Bastiaan Barendrecht, Arie van Steensel, zijn broer Marinus van Steensel, Jan Visser en Cor van der Schoor gearresteerd en ook overgebracht naar Haagscheveer. Uiteindelijk worden veertien mannen gearresteerd. Dat zijn: B.A. Barendrecht (21), M. Bos (42), J. de Heus (52), H. de Jong (44), P.W. Kruijthoff (29), J. Reedijk (23), T. de Reus (44), J. van Rij (16), J.W. Scherpenisse (29), C. van der Schoor, A. van Steensel (25), M. van Steensel (17), A. van der Stel (60) en J. Visser (21).

Beloning

Het politierapport van 12 augustus 1941, opgesteld door Oud-Beijerlandse veldwachters, wordt twee dagen later door de burgemeester naar verschillende instanties gestuurd. Inmiddels hebben zich mensen bij de burgemeester gemeld die aanspraak maken op een beloning (Als een burger bij het Duits of het Nederlandse gezag meldde dat er een vliegtuig was neergestort, kreeg hij daarvoor een beloning). In een brief aan de procureur-generaal bij het Gerechtshof in 's-Gravenhage schrijft de burgemeester op 13 augustus 1941 dat verschillende personen melding maakten van het neergestorte Engelse vliegtuig. Allemaal maken ze aanspraak op de premie van f 20,00 die door de Ortscommandant van Breda beschikbaar is gesteld voor degene die de burgemeester van het feit in kennis stelde. Maar ook het Gerechtshof stelt een premie (van f 10,00) beschikbaar aan de eerste die de melding bij de Nederlandse of Duitse politie doet. De burgemeester vraagt de procureur-generaal of diens premie verstrekt wordt naast die van de Ortscommandant of dat de premie van eerstgenoemde komt te vervallen. De procureur-generaal meldt de burgemeester dat de door hem in het vooruitzicht gestelde premie van f 10,00 als extra boven de f 20,00 van de Ortscommandant moet worden beschouwd.

Maar erg vlot van betalen is de procureur-generaal niet, want op 23 augustus 1941 schrijft de burgemeester weer een brief. Hij vraagt wanneer hij het geld krijgt. Pas op 27 augustus 1941 stuurt de procureur-generaal een brief waarbij de tien gulden is ingesloten. De burgemeester heeft het wel moeten voorschieten, want op de kwitantie die door de ontvanger is getekend voor ontvangst van tien gulden voor de 'melding vliegtuig 7 augustus', staat 23 augustus 1941.

Voor de van 'Feindbegünstigung' verdachte burgers ziet het er intussen somber uit. Ze worden opgesloten in de cellen van het hoofdbureau van Politie aan het Haagscheveer. De verhoren zijn niet zachtzinnig. Gedurende de tijd dat de mensen verhoord worden, moeten de verdachten rechtop staan, met hun gezicht naar de wand. Ze worden geslagen en geschopt. Sommigen worden bijna gewurgd, zodat ze bewusteloos raken. Als ze niet goed recht staan, krijgen ze schoppen tegen hun benen en tegen hun achterwerk. Het interesseert de Duitsers niet dat hun arrestanten allen mannen zijn die de gehele dag gebogen landarbeid hebben verricht.

Duitse krijgsraad en uitspraak

Op 12 augustus 1941 vindt in het gerechtsgebouw aan de Noordsingel in Rotterdam de zitting van het Kriegergericht Luftgau Holland plaats. De helpers worden door de Duitse krijgsraad berecht. De veertien overgebleven verdachten krijgen bijstand van Duitse advocaten. De rechters zitten in uniform op een verhoging. Achter hen hangt de Duitse oorlogsvlag. Alle deuren worden bewaakt door soldaten van de Luftwaffe met karabijnen. Tussen de verdachten zitten Duitse soldaten. Onderling contact is verboden. Volgens de heer Van der Schoor, die bij de rechtszitting aanwezig is, zitten ook hoge Duitse militairen in de zaal. Onder hen is General Christiansen, in zijn grijze uniform met brede witte strepen op de broek.

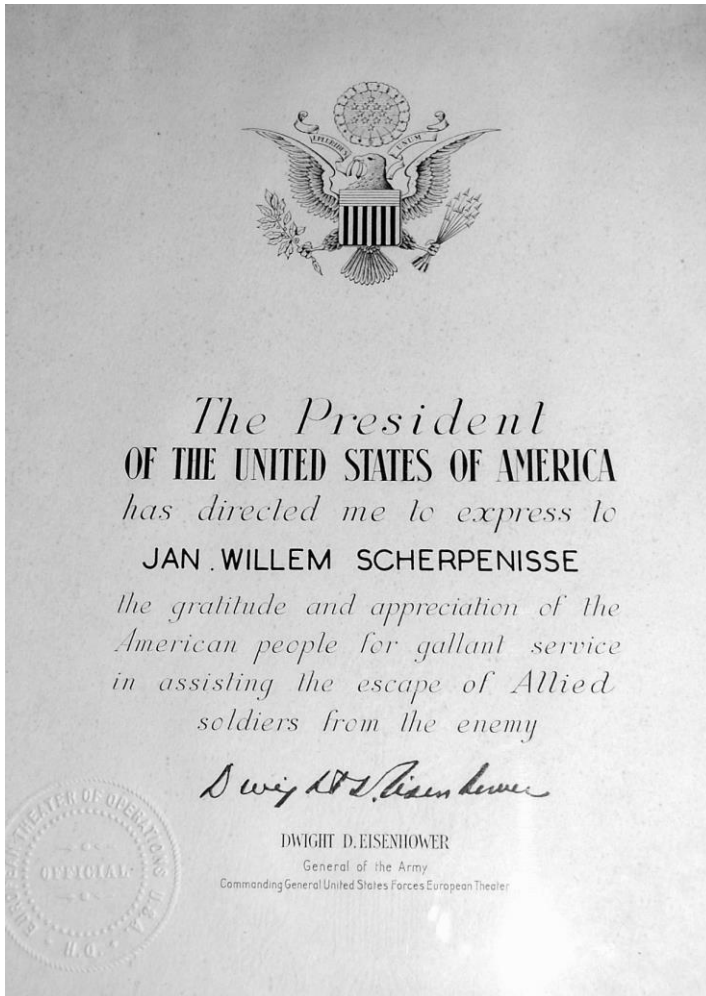
De rechters maken korte metten: op hulp aan de vijand staat de doodstraf. Verzachtende omstandigheden zijn er niet. Toch krijgen de verdachten nog het laatste woord.

Arie van Steensel, die in de meidagen van 1940 zijn been verloor, zegt heel cynisch: "Nou heb ik in mei mijn poot verloren en nu mijn kop. Dat vind ik wel erg".

Piet Kruijthoff zwijgt.

Jan Scherpenisse zegt tegen de president: "Ik ben christen. Ieder die bij mij aan de deur komt en honger heeft, geef ik te eten". Eén van de rechters vraagt of dat ook voor een Duitser zou gelden. "Natuurlijk", antwoordt Scherpenisse volmondig. Het zal hem het leven redden.

De uitspraak is duidelijk en kort. Vijf van de veertien worden '*wegens begunstiging van de vijand*' ter dood veroordeeld. Het zijn Arie van der Stel, Piet Kruijthoff, Arie van Steensel, Bas Barendrecht en Joris de Heus. Marinus van Steensel en Jaap van Rij krijgen wegens hun jonge leeftijd tien jaar gevangenisstraf. Jan Scherpenisse die door zijn antwoord aan de rechter toch indruk heeft gemaakt op de rechters, krijgt levenslang. De anderen worden vrijgesproken en nog dezelfde avond vrij gelaten.

Deze oorkonde werd aan Jan Willem Scherpenisse toegekend door Dwight David Eisenhower als dank en waardering voor de geboden hulp bij het ontvluchten van geallieerde soldaten. Eisenhower was Opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten in Europa tijdens de Tweede Wereldoorlog en werd later (1953-1961) President van de Verenigde Staten.

Mevr. De Jong-Scherpenisse kan zich die trieste dag nog goed voor de geest halen. "Mijn vader was op de dag van de rechtszitting met andere kleren voor Jan op de fiets naar het Haagseveer gegaan. Toen hij daar aankwam hoorde hij dat ze naar de Noordsingel waren verplaatst om berecht te worden. Hij is toen blijven wachten om te horen hoe dit zou aflopen. De burgemeester was er ook. Ze moesten heel lang wachten en spraken een politieagent aan, die niets wilde vertellen. Maar later vertelde men ons dat de zes volwassenen de doodstraf zouden krijgen en de twee minderjarige jongens tien jaar gevangenisstraf.

Het was intussen donker geworden. De politie zei dat zij zich bij de burgemeester van Westmaas moesten vervoegen. Ze hebben de hele nacht op het Haagscheveer gezeten en hoorden het bericht dat er zware straffen waren uitgesproken. Toen het licht werd, zijn ze naar Mijnsheerenland gefietst waar de burgemeester woonde. Toen er werd aangebeld vertelde de vrouw van de

burgemeester tegen mijn vader dat bij Jan de doodstraf in levenslang is veranderd, maar dat bij de anderen de doodstraf wordt gehandhaafd.

Intussen hadden ze op Greup ook niet stil gezeten. Piet de Heus en nog iemand hadden de families op Greup bezocht om het slechte nieuws te vertellen. Ze kwamen ook bij ons thuis en vertelden dat Jan levenslang had gekregen en de anderen de doodstraf. Het was verschrikkelijk. Het moet voor die mensen een zware gang zijn geweest; al die gezinnen bezoeken, terwijl ook hun zoon ter dood was veroordeeld", zo vertelt mevrouw De Jong-Scherpenisse.

De andere dag doen de advocaten nog een poging de veroordeelden van de dood te redden. Er wordt gratie gevraagd bij de Oberbefehlshaber der Wehrmacht in den Niederlanden, General der Flieger Christiansen. Deze weigert. Na eerder gebeurtenissen in Rotterdam en de waarschuwingen die daarop in de pers zijn gepubliceerd, moet een duidelijk voorbeeld worden gesteld. De doodstraf voor de vijf blijft gehandhaafd. De burgemeester doet een beroep op Seyss-Inquart, de Rijkscommissaris, maar ook dit is tevergeefs. Het levert mr. A. de Jong nog zes weken verzekerde bewaring op. Wel krijgen de familieleden alsnog toestemming hun geliefden in de cellen van het Haagseveer te bezoeken. Mevr. J. Rozendaal-de Heus, een zuster van Joris de Heus, is met Joris' moeder op bezoek geweest. "Mijn moeder is de eerste keer samen met mijn broer Piet naar het Haagscheveer geweest en werd weer teruggestuurd. Ze vroeg of ze later terug mocht komen, maar kreeg te horen dat ze wel een brief zou krijgen. Die kwam, het was een brief in het Duits. Ze mocht een kwartier (Viertelstunde) bij Joris. Het rotste was dat er een paar landverraders waren, die moeder op de gang lieten staan. Ze mocht alleen door het luikje praten. Toen liep een Duitser op haar toe en bracht haar bij hem in de cel. Ze hebben me verteld dat ze zijn doodgeschoten in het stadion van Rotterdam. Later werd gezegd dat het op de Waalsdorpervlakte was geweest", aldus mevr. Rozendaal-de Heus.

Bekendmaking

Op 14 augustus 1941 verschijnen overal aanplakbiljetten van de Duitsers. Het Nederlandse volk wilde niet luisteren? Dan moest het maar voelen:

Bas Kruijthoff, familielid van Pieter Wouter Kruijthoff, bij het gedenkteken op Greup dat op 19 september 2013 voor de 5 van Greup werd onthuld. Het gedenkteken staat op de plaats waar destijds de woning stond van Arie van Steensel.

Bekendmaking,

Herhaaldelijk heb ik de Nederlandse bevolking er voor gewaarschuwd om vijanden van Duitsland op geen enkele manier hulp te bieden. Niettemin is wederom een ernstig geval van hulpverlening voorgekomen. Op 7 augustus 1941 moest een Engels vliegtuig op Nederlands grondgebied een noodlanding maken. De niet gewond geraakte bemanning van zes personen werd bij haar poging om te vluchten door Nederlanders geholpen door het verschaffen van geld, levensmiddelen en burgerkleding. Nog diezelfde dag werden de Engelsen gevangen genomen. En zij die hulp hadden verleend, werden onmiddellijk voor de Duitse krijgsraad gebracht. Deze veroordeelde vijf van hen tot de doodstraf en drie andere tot levenslang en langdurige vrijheidstraffen.

Den Haag, de 14 augustus 1941

Fr. Christiansen, General der Flieger, Wehrmachtbefehlhaber in den Niederlanden.

De bevolking is van dit alles diep onder de indruk. Het illegale blad "Het Parool" schrijft op 4 september 1941 dat de bedrukte stemming van de gezichten van de inwoners is af te lezen. Maar al is er een rouwstemming, in de harten van de mensen is er een gloeiende haat tegen alles wat Duits is.

De Sicherheitspolizei vraagt de door de politie opgemaakte rapporten op bij de burgemeester van Oud-Beijerland. Die verstuurt ze op 19 september 1941. De vijf helpers van Greup sterven op diezelfde dag op een onbekende plaats voor het vuurpeloton. De familie wordt van de executies op de hoogte gebracht. Na de executies melden de Duitsers in alle dagbladen deze executies met de waarschuwing dat de bevolking er opnieuw op wordt gewezen dat in voorkomende gevallen de zwaarste straffen zullen worden opgelegd.

De tot gevangenisstraffen veroordeelden worden naar Duitsland getransporteerd. Jan Willem Scherpenisse krijgt levenslang. Marinus van Steensel, jongere broer van de ter dood veroordeelde Arie, krijgt evenals Jacob van Rij, tien jaar tuchthuis. Jan Willem Scherpenisse wordt op 18 november 1941 overgebracht naar de strafgevangenis van Scheveningen en kort daarna in Rheinbach, in Duitsland, opgesloten.

Marinus van Steensel en Jacob van Rij worden vanuit het Haagscheveer op 19 november 1941 via Amsterdam naar Duitsland gebracht. In juni 1942 mag de moeder van Marinus, door bemiddeling van de burgemeester van Westmaas en de plaatselijke predikant, ds. J.H. Godthelp, haar zoon in de gevangenis in

Duitsland bezoeken. In een brief schrijft ze daarover dat hij in Duitsland goed behandeld wordt en voldoende te eten krijgt. "Alleen als hij niet werkt, moet hij in zijn cel verblijven. Op zondag mag hij naar de kerk."

Bevrijding

Voor de zes gevangenen genomen vliegers zal alles redelijk goed aflopen. Nadat zij zijn verhoord, voeren de Duitsers hen af in krijgsgevangenschap. Dan begint voor hen een bijna vier jaar lange opsluiting in verschillende kampen in Oost-Pruisen. In april 1945 zijn de leden van de bemanning van Wellington Z8807 weer thuis. Dat geldt ook voor de drie mannen die tot levenslange gevangenisstraf waren veroordeeld wegens hun aandeel in de hulp van de vliegers. Jan Willem Scherpenisse komt na de bevrijding via Frankrijk in Eindhoven terecht. De lange gevangenisstraf, ondervoeding en tbc hebben zijn longen aangetast. Het duurt nog drie jaar voordat hij weer gezond is.

Marinus van Steensel is aan het eind van de oorlog lopend uit Polen naar huis gekomen. Jacob van Rij komt ook veilig thuis. Ze hebben hun tijd in Duitsland overleefd. Ziek, verzwakt en vermagerd zijn ze teruggekeerd. Het herstel zal nog lange tijd duren.

In december 1945 schrijft één van de vliegers, radiotelegrafist en boordschutter Sparks, een brief aan de heer Scherpenisse over hun verblijf in Duitsland. De vliegers zijn daar bij elkaar gebleven. Toen zij door de geallieerde troepen werden bevrijd, vloog men op 8 mei 1945 naar Engeland.

Op 9 februari 1946 wordt Westmaas bezocht door Flight Lieutenant J.H. Douglas DFC van de RAF. Hij is door zijn regering gestuurd om dank te brengen aan de bevolking. Als stoffelijk blijk van waardering brengt hij voor alle mannen van Westmaas pakjes sigaretten en blikken tabak mee. De nabestaanden van de gefusilleerde mannen krijgen te horen dat de Britse regering hen financieel zal bijstaan. Twee veroordeelden, Marinus van Steensel en Jacob van Rij, kunnen aanwezig zijn bij de ontvangst van de Britse officier. Zij krijgen een beloning overhandigd. Jan Willem Scherpenisse is dan nog steeds bedlegerig. Met mr. A. de Jong, de burgemeester van Westmaas, bezoekt Douglas de zieke thuis.

Op 30 maart 1946 ontvangt de vader van Bastiaan Arie Barendrecht, net als de nabestaanden van de andere gefusilleerde helpers, een brief van Koningin Wilhelmina met de volgende tekst: *Uw zoon Bastiaan Arie werd op 19 september 1941 op laaghartige wijze van het leven beroofd wegens hulpverlening aan geallieerde vliegers. Hij heeft dit offer gebracht voor de vrijheid van ons dierbaar Vaderland. Ik kom U mijn hartelijke deelneming betuigen bij dit voor U zo zware verlies. Moge zijn nagedachtenis U een steun in het verdere leven blijven. Wilhelmina.*

Men is nooit te weten gekomen waar de mannen zijn doodgeschoten. De één noemt het Feyenoord stadion, de ander de Waalsdorpervlakte. Hun lichamen zijn nooit vrij gegeven. Het is niet bekend of zij zijn begraven of gecremeerd. Het laatste is het meest waarschijnlijk, omdat de Duitsers de gewoonte hadden ter dood veroordeelden op die manier te laten verdwijnen. In juli 1948 deelt de administrateur van de Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding mee, dat op de lijst van de in Velsen op last van de Duitsers gecremeerde Nederlanders de namen van de vijf niet voorkomen. Hij wijst erop dat 87 van de 324 gecremeerden als 'onbekend' zijn geregistreerd. In 1973 doet de Oorlogsgravenstichting een poging te achterhalen wat er is gebeurd.

Het enige wat zeker wordt vastgesteld, is de datum van de executie: 19 september 1941, plaats onbekend. Wat rest is een herinnering op het monument "Moeder" aan de Provincialeweg bij Heinenoord en op 19 september 2013 worden de Vijf van Greup, precies 72 jaar later, herdacht bij de onthulling van het monument aan het begin van de Eerste Kruisweg, de weg waaraan de boerderij van de heer Blok ligt. Daar werd na twee jaar voorbereiding, dankzij de activiteiten van gevormde Stichting 'de 5 van Greup', het monument onthuld ter nagedachtenis aan: Arie van der Stel, Joris de Heus, Arie van Steensel, Pieter Wouter Kruijthoff en Bastiaan Arie Barendrecht. De vijf mannen die hielpen, omdat het moest.

De voornaamste informatie voor dit verhaal is afkomstig uit het boek "One of our aircraft is missing; De luchtoorlog boven de Hoeksche Waard 1940-1945", geschreven door Hans Onderwater en Wim Wüst.

Een ooggetuige van de razzia

J.H.F. Quartel.

Op 2 mei 1988 vertelt de heer J.H.F. Quartel, o.m. oud-wethouder van de gemeente Binnenmaas en voormalig loco-burgemeester van de vroegere gemeente Westmaas, tijdens een interview met BOS-radio Hoeksche Waard, over zijn eigen ervaringen bij de gebeurtenissen rond het neergehaalde Engelse vliegtuig en de dramatische gevolgen.

“Ik maakte in 1941 mee dat er een Engels vliegtuig aangeschoten werd. Dat toestel moest een noodlanding maken op het grondgebied van Westmaas. De bemanning probeerde natuurlijk een goed heenkomen te zoeken. Het zal niemand verbazen dat iedereen bereid was om die mensen te helpen en hen eventueel onderdak te verlenen. Toen wisten wij nog niet hoe gevaarlijk dat was”, zo vertelde de heer Quartel.

Razzia in Westmaas

“Maar wat gebeurde er?”, zo vervolgt hij. “De Duitsers

gingen zoeken naar de Engelse bemanning, maar konden ze niet vinden. Vervolgens werden alle mannelijke inwoners van Westmaas opgeroepen om naar het schoolplein te komen. Dat was het schoolplein van de vroegere openbare lagere school dat tussen de huidige dorpskerk en de toenmalige school gelegen was. Omstreeks 17.30 uur verschijnen de eerste mannen op het schoolplein. Terwijl de overige bewoners (vrouwen en kinderen) in hun huis moeten blijven, doorzoeken de 350 Duitse soldaten, die speciaal hiervoor naar de Hoeksche Waard waren gezonden, elke woning. We moesten in rijen van vier gaan staan en wachten totdat iedere mannelijke bewoner vanaf 16 jaar daar aanwezig was. Ze waren er niet allemaal. Daarom gingen de Duitse soldaten alle huizen langs om te zien of er zich nog iemand verstopt had.

De Duitsers treden met grote hardheid op. Sommige arrestanten worden bewusteloos geslagen. Er wordt geschopt en mensen worden mishandeld. De mannen staan tot 02.00 uur 's nachts buiten op het schoolplein.

Toen alle mannen zich op het schoolplein hadden verzameld, gingen de verhoren beginnen. Er waren namelijk enkele mensen uit Greup die verdacht waren. Vier meter bij ons vandaan werden die verhoren in het toenmalige Gemeentehuis van Westmaas afgenomen. Wij schrokken van de wijze waarop de Duitsers deze verhoren afnamen. Ze sloegen er op los en met grote monden en geschreeuw werden de mensen te woord gestaan”, zo vervolgt de heer Quartel.

Gratie vragen

“Wij stonden in rijen van vier en mijn vader en mijn broer waren er ook bij. Aanvankelijk hadden we ons verdeeld over de rij, maar later besloten we om met z'n drieën bij elkaar te gaan staan. Mocht het zo zijn dat de Duitsers de daders niet zouden vinden en zij willekeurig mensen zouden gevangen nemen, dan bleven er in ons geval nog tenminste twee van een gezin over. Maar het liep anders, want de mensen die de Engelse piloot hielpen, legden een bekenenis af. Diezelfde avond en de daarop volgende dagen worden in totaal veertien mannen opgepakt en afgevoerd naar Rotterdam om daar terecht te worden. Hun families blijven in verwarring achter. De zes bemanningsleden van het vliegtuig worden binnen 36 uur achterhaald en krijgsgevangen gemaakt. Zij werden gevangen gezet in het Haagscheveer.

Toen eenmaal bekend werd dat ze voor straf en als afschrikwekkend voorbeeld gefusilleerd zouden worden, maakten burgemeester mr. A. de Jong en de predikant, ds. J.H. Godthelp, zich gereed om naar Duitsland te gaan. Ze wilden de Führer gratie vragen voor deze mensen. Op de dag dat ze wilden vertrekken, kwam het bericht dat het al te laat was. Vijf van hen waren doodgeschoten. Dat waren: Arie van der Stel (1881), Joris de Heus (1882), Pieter Wouter Kruijthoff (1911), Arie van Steensel (1915) en Bastiaan Arie Barendrecht (1919).

Voor het eerst ondervond de bevolking in de Hoeksche Waard, en de inwoners van Westmaas in het bijzonder, de misdadige praktijken van het Duitse bewind. Om een onbenullig feit werd op 19 september 1941, zonder enige vorm van proces, afgerekend met vijf Westmazenaars.

Verbondenheid met elkaar

Westmaas telde toen zo'n 900 inwoners. In het laatste jaar van de oorlog hadden we zoveel Duitse soldaten ingekwartierd gekregen, dat er bijna in ieder gezin aan 3, 4 of zelfs meer Duitsers onderdak werd verschaft.

Ik kan mij van mijn ouders herinneren dat er thuis, naast dertien evacués, nog tien soldaten waren die zelfs over een eigen keuken beschikten. Hierbij waren ook best aardige jongens die het geheel niet eens waren met het Hitlerregime en de NSB.

Maar ondertussen moest je wel voorzichtig zijn met hetgeen je vertelde. Je moest nooit laten merken dat er een radio verstopt was of dat er eten verborgen was. Mijn ouders hadden zelf een boerderij en we hadden daardoor voldoende te eten omdat we zelf de tarwe dorsten en zelf de koeien molken en we boter hadden. Nog altijd denk ik met een zekere schrik aan die tijd terug. Aan de andere kant was het ook een tijd dat wij erg op elkaar waren aangewezen. En dat er een grote verbondenheid was tussen de inwoners in deze gemeente, zoals je die eigenlijk nooit meer hebt meegemaakt."

Bestuur van de gemeente tijdens de oorlog

Op 29 november 1989 vertelt de heer J.H.F. Quartel zijn herinneringen aan de oorlog, waaronder die aan het bestuur in die tijd.

"Toen de oorlog uitbrak, ik was toen zo'n jaar of achttien, was mijn vader wethouder. Maar wat gebeurde er? De toenmalige burgemeester, mr. A. de Jong, vertrok. Hij dook onder, zoals dat heette. Er was toen niemand die het gemeentebestuur moest waarnemen. Er waren geen

Noodgemeenteraad Westmaas die kort na de Tweede Wereldoorlog werd ingesteld om hoogst noodzakelijke zaken in Westmaas te regelen en om nieuwe verkiezingen uit te schrijven.

gemeenteraadsverkiezingen meer enz., want de Duitsers hadden het bestuur zelf in handen. De gemeenteraad werd dan voor de kar van de Duitsers gespannen.

Er was hier een Ortscommandantur, die in het huis van de heer Mol, dat destijds hier tegenover stond, gevestigd was. Mijn vader had de vervelende opdracht gekregen allerlei zaken te moeten regelen. Hij had natuurlijk ook kunnen onderduiken, omdat je nooit in dienst van de bezetter moet treden. Maar hij had een stal met koeien, dus dat ging niet zomaar.

Reis naar Rotterdam

De Duitsers kwamen bij ons op bezoek en zeiden: 'Wij moeten drie wagens met paarden hebben om munitie naar Rotterdam te vervoeren'. Ik moest van mijn vader dan altijd meerijden. Zo gebeurde het dat ik met een wagen en twee paarden reed. Daarbij waren de knecht van Teun de Jongh, Cor van Elderen en nog iemand. Wij moesten met de wagens vol munitie de Barendrechtse brug over en gingen zo naar Rotterdam-Zuid. Dat was erg gevaarlijk want de Engelse jagers vlogen over je heen.

Toen we in Rotterdam aankwamen, troffen we een gezin aan dat niets meer te eten had. In het kistje van de boerenwagen waarop ik zat, had ik een zakje meel en een zakje erwten meegenomen. Dat was bestemd voor de kennissen die aan de Rosestraat woonden. Toen we bij dat gezin kwamen, waar we de nacht zouden doorbrengen, besloot ik de meel en de erwten aan die mensen te geven, omdat zij meer voedselgebrek hadden dan onze kennissen.

We zaten aan tafel en de vader van dat gezin ging voor in gebed. Ik werd als van God gezonden beschouwd, omdat ik in deze moeilijke omstandigheden eten voor hen meebracht. Het was zo erg dat, toen we met ons konvooi door de Dordtsestraatweg reden, wij mensen aan de kant van de weg zagen liggen die bewusteloos of zelfs door honger gestorven waren.

's Nachts werden de paarden binnen gezet en wij met z'n drieën hadden wat dekens en wat stro gekregen. We sliepen dan voor de paarden. Toen we 's morgens wakker werden, waren we allemaal nat door de behoeften die de paarden 's nachts hadden gedaan, omdat de garage waarin we sliepen naar de verkeerde kant afliep.

Een volgende keer moest ik naar Vierpolders met een konvooi met munitie. Dat deel was voor een groot deel geïndeerd. Ik kan me nog goed herinneren dat we door het water moesten, terwijl de paarden tot hun buik in het water liepen. Die boerenwagens waren erg hoog, zodat de munitie niet nat werd.

Niet allemaal narigheid

Maar de periode 1940-1945 was niet allemaal narigheid. Op het platteland hadden wij voldoende te eten. Als je zelf een boerderij hebt, zijn er melk, boter, aardappelen, enz. Wij hadden in die tijd het gezin Carré ingekwartierd, een predikantengezin uit Numansdorp, zodat we met veel mensen thuis waren. Het was echt niet ongezeellig.

's Avonds gingen we altijd naar boven. In die oude boerderij was er een kast, die tot de zolder toeliep. Mijn vader had er een bodem in gemaakt, waarin de radio was verborgen. Iedere avond gingen we naar boven om naar de Engelse zender te luisteren. Die Duitse soldaten wisten dat, maar voor een groot deel waren dit ook jongens die niets van de oorlog moesten hebben. Zij wilden ook veel liever naar huis.

Mijn vader heeft dit werk gedaan om, gelet op de omstandigheden, het beste voor de inwoners van Westmaas te bereiken. Na de

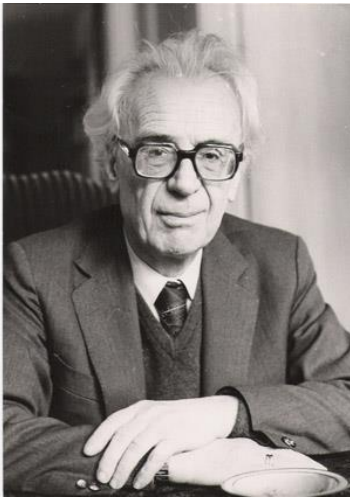

De haven van Westmaas eind jaren dertig van de vorige eeuw met de heer L. de Pee als beurtschipper. Naast hem zijn zoontjes Gerrit en Bastiaan de Pee. Bastiaan de Pee overleed op 8 maart 1945 door een explosie van een pantservuist. Naast de auto staat de heer L. Uijterlinde.

oorlog heeft men hem nooit enig verwijt gemaakt. Hij probeerde het altijd zo te doen, dat het rechtvaardig was.

Direct na de oorlog kwam er een noodgemeenteraad, die uit een aantal mensen bestond die te goeder naam en faam bekend stonden en die het bestuurlijk beheer over Westmaas uitoefenden totdat er nieuwe verkiezingen waren. Na die noodgemeenteraad zijn er verkiezingen gehouden en toen is mijn vader weer in de gemeenteraad gekomen."

Ds. J.J. Buskes over De Vijf van Greup

Ds. J.J. Buskes.

In zijn boek "Mensen die je niet vergeet" beschrijft de hervormde predikant ds. J.J. Buskes zijn contacten met de 5 van Greup. Hij beschrijft niet alleen de angst van het opgesloten zijn, maar ook de laatste ogenblikken van een mens die zijn leven moet opgeven.

In de zomer van 1941 zit Buskes enige maanden gevangen in Rotterdam. Hij zit alleen in een cel en schrijft: "Later op de avond wordt de stilte verbroken door een verschrikkelijk lawaai. Er werden acht mannen binnengebracht die een Engelse piloot die ergens in de buurt van Westmaas een noodlanding had moeten maken, geholpen hadden aan brood en kleren. Drie van de mannen kregen levenslang, vijf werden ter dood veroordeeld. De vijf ter dood veroordeelden werden vlak naast mij, net als ik, ieder in een cel gestopt. Na enkele ogenblikken was het weer stil op de afdeling. De Duitsers waren verdwenen. Een Nederlandse bewaker – een goeie – kwam bij mij in de

Politiebureau aan het Rotterdamse Haagseveer voor de Tweede Wereldoorlog.

cel en vertelde de hele geschiedenis. Hij vroeg me of ik de ter dood veroordeelden wilde opzoeken. Hij zou, voor zijn verantwoording, het slot van de cellen openlaten. Zo heb ik dan in die nacht deze vijf mannen opgezocht. De oudste was 60, de jongste 22. Het duurde nog vijf weken voor ze gefusilleerd werden. Elke morgen werd ik met hen gelucht en kon ik met hen spreken. Nooit zal ik die dagen vergeten. Ze kwamen allen uit kerkelijke gezinnen, maar praktisch deden ze er geen van allen meer aan.

Toch vonden ze tenslotte het innerlijk vertrouwen. Van der Stel, de oudste, had het 't moeilijkst. Hij zei dat hij God altijd vergeefs aan de deur had laten kloppen. En hij was bang, dat God niet open zou doen, nu hij aan de deur klopte. God heeft de deur opgedaan.

Bastiaan Arie Barendrecht was de jongste. Hij werd precies op zijn 22^e verjaardag, 18 september 1941, dood geschoten. In zijn laatste brief aan zijn vader en moeder schreef hij: *'Lieve vader en moeder. Voordat u deze brief leest, moet u Romeinen 8 : 31 lezen'*. Dan gaat hij verder: *'Als u deze brief leest, ben ik er niet meer, maar u moet weten dat als ik tegen de muur sta de woorden van Romeinen 8 in mijn hart leven. Ik dank u voor alles. Mijn konijnen zijn voor zus. Laat ze er goed voor zorgen'*.

Joris de Heus was een ruwe maar oprechte kerel van 52. Hij had een vrouw en een dochter. Hij wilde eerst niet bidden. Dat vond hij laf omdat hij het jarenlang niet gedaan had. Toen het hem goed ging, had hij zich van God geen zier aangetrokken en zich nu in de nood tot God wenden?

Maar kort voordat hij gefusilleerd werd, zei hij tot mij: *'Ik heb mijn kop toch maar gebogen voor God. Niet voor de Duitsers. Als ze me tegen de muur zetten, houd ik mijn kop rechtop, de lammelingen zullen geen traan zien'*. Aan zijn vrouw schreef hij zijn laatste brief: *'Als ge deze brief ontvangt, is het met mij op aarde afgelopen. Ik heb God gebeden of Hij mijn arme ziel genadig wil zijn. God heeft mij tot heden gesterkt in alles. Wees sterk en vraag God om kracht. God laat nooit een bidder staan'*.

Voordat ze afscheid van mij namen vroegen ze aan een bewaker om een vel papier en om pen en inkt. Op dat velletje hebben ze hun handtekeningen gezet. A. van der Stel, Stougjesdijk 210, Greup, J. de Heus, Greup 200, Westmaas, P.W. Kruijthoff, Greup D 135, Mijnsheerenland, A. van Steensel, Stougjesdijk 196, Greup, B. Barendrecht, Greup 201, Westmaas.

Boven de handtekeningen staat: *'Aan ds. Buskes ter herinnering'*. Met dankbaarheid en eerbied gedenk ik deze vijf mannen, die op een ogenblik deden wat zij moesten doen. Er zat geen romantiek bij. Zij deden wat hun hart vond om te doen. Een stukje verzet in Nederland. Een hartgrondig neen tegen Hitler en het nationaal-socialisme", aldus ds. Buskes.

De laatste brieven van de veroordeelden zijn ontroerend. Zelfs op het moment vlak voor de dood denken ze meer aan de ander dan aan zichzelf. Bastiaan Barendrecht kreeg nog bezoek van een predikant.

Hij heeft zich met de dood verzoend. Zijn laatste wens is dat de inhoud van zijn spaarpot en zijn portemonnee aan Bets worden gegeven. Zijn fiets geeft hij aan zijn vader.

Geen van deze mannen heb ik ook maar met een enkel woord horen zeggen, dat zij er spijt van hadden die Engelse piloot

geholpen te hebben. Dat sprak voor hen vanzelf. Deze vijf doden herdenk ik met eerbied en dankbaarheid", aldus ds. Buskes.

Toen ds. Buskes vrij kwam, schreef hij een *'In memoriam Joris de Heus'* dat illegaal verspreid werd.

•••

Hij was een Nederlander en hielp een Engels piloot. De Gestapo nam hem gevangen en veroordeelde hem ter dood.

Hij had een vrome moeder en heette Joris de Heus. Het bloed sloeg door zijn lichaam als het bloed van een watergeus.

Hij zat vijf weken gevangen in een cel aan het Haagscheveer. Bij het luchten iedere morgen liep hij met mij op en neer.

Wij zagen naar de wolken die kwamen van over Westmaas. Het heeft ons niet geholpen, wolken zijn week helaas.

Hij had zijn geloof verloren en deed er niet meer aan, maar in die laatste weken is veel door hem heengegaan.

Hij hield heel veel van zijn moeder maar zei bitter neen tegen God.

Hij kon de dood niet aanvaarden en lag overhoop met zijn lot.

Maar op een van de laatste dagen bleef Joris voor mij staan, zag mij, die zijn vriend was geworden, zo vreemd en wonderlijk aan.

Ik heb mijn kop gebogen, al heeft het mij veel gekost. Nu ben ik, zei hij bewogen, door Jezus Christus verlost.

Maar als ik tegen de muur sta, houd ik mijn kop recht in de zon.

Ik ben niet bang voor de dood meer nu ik het leven won.

Vertrouwend zal ik lopen mijn hart en mijn leven biën. Nooit zullen de lammelingen een traan in mijn ogen zien.

Dat zei hij, die laatste morgen. Ik zag mijn vriend nooit meer. Dit waren zijn laatste woorden, de allerlaatste keer.

Hij was een Nederlander en hielp een Engels piloot. De Gestapo nam hem gevangen en veroordeelde hem ter dood.

•••

Dat is de enige wet: Verzet!", zo besluit ds. Buskes het hoofdstuk over "De Vijf Doden" in zijn boek "Mensen die je niet vergeet".

Gedicht *Ter herinnering*

In de zomer van 1946 besteedt de redactie van Het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard, IJselmonde en Putten, een regionaal blad dat destijds wekelijks op maandag, woensdag en vrijdag verscheen, aandacht aan 'De Vijf van Greup' door onderstaand gedicht van *Philia* dat als titel draagt: "Ter herinnering":

*Een bommenwerper ...
afweersalvo's...
de vliegtuigmotor raakt defect...*

*Tot vaderlandse
plichtsbetrachting
voelt heel Westmaas zich
opgewekt.
Want men begrijpt de situatie,
de dreiging van het
doodsgevaar.*

•
*De Engelse vliegtuigbemanning
vindt de bevolking naast elkaar.
En hoe de Duitsers ook
bedreigen,
geen mens is tot verraad
geneigd.
Mishandeling en foltering
volgen.
De monden blijven dicht – men
zwijgt.*

•
Al werd een viertal der piloten

*in d' Hoeksche Waard
gearresteerd.
Al werden goede vaderlanders
– vijf uit het dorp – gefusilleerd.
Toch kwam die dag de
overwinning
aan Neêrlands geest van kloek
verzet.*

•
*Die dag – de zevende augustus
–
heeft men 's lands naam en
faam gered!
Het is vandaag vijf jaar geleden.
En 't wordt in eerbied overdacht.
Een stil saluut aan Westmaas'
helden
wordt in dit simpel woord
gebracht.*

M. in 't Veld-de Kreek

"Bemanning Engels vliegtuig werd verraden"

Op 3 februari 2015 vertelt mevrouw M. in 't Veld-de Kreek, die aan de Blauwsteenweg in Greup woont, haar herinneringen aan de oorlog. "Ik weet nog dat hij hier gevallen is", zo begint zij, doelend op het Engelse vliegtuig dat op 7 augustus 1941 neerstortte. "Ik woonde nog thuis in Westmaas toen alle mannen en jongens op het schoolplein moesten verschijnen. Want er schijnt verraad gepleegd te zijn. Ik zal maar geen namen noemen, want dat maakt nu niet meer uit.

De Engelse vliegers kregen eten en burgerkleding en men heeft hen op de boerderij bij Van der Sluijs gebracht. Daarna zijn ze van de boerderij weggehaald en zijn er enkelen opgepakt. Toen moesten alle mannen en jongens op het Gemeentehuis in Westmaas verschijnen. De mensen die hier op Greup opgepakt zijn, werden ook in Westmaas ondervraagd. Als kind mocht je niet buiten komen. De vensters moesten dicht blijven. Ook mijn vader was opgeroepen en mijn

moeder bleef met vijf kinderen thuis achter en leefde in enorme spanning, zoals dat natuurlijk ook bij die andere moeders en vrouwen het geval was.

Eten brengen

Mijn oudste broer Arie werkte destijds bij De Klerk aan de Boonsweg op de Blaaksedijk en hij kwam aan het eind van de dag met zijn fiets naar huis. Aan de Mijnsheerenlandseweg werd hij door Duitsers aangehouden, want het dorp stond vol met overvalwagens met Duitsers. Hij mocht alleen zijn fiets thuis brengen en moest direct met de Duitsers mee naar het schoolplein. Omdat Arie zonder te eten en te drinken naar het schoolplein werd gebracht, maakte mijn moeder zich zorgen over hem. Ik was mans genoeg en ging met de stikkezak met brood en koude thee naar het schoolplein. Ik werd direct door een Duitser aangehouden die vroeg wat ik ging doen. Ik legde hem uit dat mijn broer, die nog niet gegeten had, daar ook stond en dat ik hem eten en drinken wilde brengen. Maar ze zagen de koude thee voor 'Schnaps' aan. Ik legde ze uit dat het geen alcohol was en zo begeleidden ze mij naar het schoolplein. Ik liep op Arie toe en gaf hem het brood en thee. Daarna werd ik weer thuis gebracht.

Jan Scherpenisse, die hier vlakbij op de boerderij woonde, stond er ook bij, want die had brood gebracht. Tijdens de rechtszitting die enkele weken daarna volgde, vertelde die dat hij naar Westmaas was gekomen om eten te brengen voor de mensen die zich daar op het schoolplein hadden verzameld. Tegen de rechter zei hij dat, wanneer daar Duitsers gestaan hadden, hij hen ook eten zou hebben gegeven.

Eerst zou hij ook de doodstraf krijgen, maar door deze opmerking veroordeelde de rechter hem tot levenslang. Dat is zijn geluk geweest en zodoende kon hij de bevrijding meemaken. Maar omdat hij enkele jaren ondervoed was in werkkampen in Duitsland en Polen, is hij nog enkele jaren flink ziek geweest.

Het was allemaal erg spannend want, net zoals later in Putten gebeurde, was het plan van de Duitsers om, wanneer niemand zou bekennen, alle mannen weg te voeren. Later, toen we bevrijd waren, zijn er nog enkele Engelse piloten teruggekomen en die hebben met de families wier kinderen gefusilleerd zijn, gesproken. Jan Scherpenisse heeft toen nog een oorkonde van de Engelse regering ontvangen voor getoonde moed en trouw. Maar de familie van degenen die gefusilleerd zijn, weten nog niet waar dat gebeurd is en waar zij begraven liggen of misschien gecremeerd zijn.

Dodelijk ongeval

De Duitsers gingen vaak oefenen op het weiland tegenover het huis waar Meester Mol woonde (dat is nu ongeveer ter hoogte van de PWA-laan kruising Munnikenweg, maar dan in zuidelijke richting). Jongelui gingen daar altijd zoeken want daar

lagen soms hulzen, e.d. Dat vinden ze prachtig. Ik weet nog dat er een pantservuist werd opgeraapt en dat ze die aan elkaar gaven. Dat waren Bas de Pee, mijn broer Adrie de Kreek en Rien de Bruin.

Een van hen had gezegd dat ze die pantservuist moesten weggooien, omdat ze wisten dat ze hiermee niet thuis mochten komen. Ik denk dat mijn broer Adrie die pantservuist weggooide en toen ontplofte die. De getroffen werden zwaar gewond bij Meester Mol binnengedragen. Het zag er niet best uit en Bas de Pee werd naar het Zuiderziekenhuis gebracht, maar voor de Barendrechtse Brug was hij reeds overleden. Rien de Bruin was ook gewond, want die had oogletsel. Mijn broer Adrie was ook zwaar gewond. Hij heeft nog een poosje in het ziekenhuis gelegen en daarna moest hij thuis herstellen. Hij is er nog best vanaf gekomen, ook al heeft hij er grote littekens en een scheef gezicht aan overgehouden.

Net als Jan Vlaskamp, mijn zwager, heeft ook mijn broer Arie de Kreek in Duitsland gewerkt. Dat was in Kassel. Zij moesten hard werken omdat de Duitsers in militaire dienst waren opgeroepen. Arie heeft het verder daar goed gehad. Toen de Duitsers gecapituleerd waren, kwamen de jongens naar huis. Mijn broer werd door de Engelsen per vrachtauto naar Westmaas gebracht. Mijn moeder had nooit gedacht dat Arie dit zou overleven. Maar gelukkig was dat wel het geval.

Het is wel droevig dat op het laatste moment, het was 4 mei 1945, Jaap van Etten door de Duitsers werd gefusilleerd. Er zaten toen nog Duitsers op Mijnsheerenland waarop hij insprak. Maar omdat het nog geen vrede was, pikten die Duitsers dat niet en die schoten hem dood.

Met de bevrijding werd er feest gevierd! Iedereen was blij en op het dorp werden vreugdevuren ontstoken. Daarvoor werd oud hout gebruikt en iedereen deed mee”, zo vertelde mevrouw In 't Veld.

Mevr. In 't Veld voor de ingang van de winkel van haar ouders.

“In Westmaas hebben wij niet erg veel meegemaakt”

De heer J.M. van der Sluijs, die woont aan de Breestraat 12 te Westmaas, heeft op ons verzoek zijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog op papier gezet.

“Toen de oorlog in mei 1940 uitbrak, was ik 10 jaar. De oorlog was op 10 mei 1940 ‘s morgens al heel vroeg begonnen. Zwarte Duitse vliegtuigen vlogen heel laag over het dorp. Vader was met de knecht in de wei de koeien aan het melken. De koeien waren erg onrustig.

Munnikenland

Even later was een aangeschoten Duits vliegtuig geland in de wei achter in het Munnikenland, kort bij de boerderij van de heer A. Buurman. De drie bemanningsleden hebben hun papieren verbrand en kwamen via de Ritselaarsdijk naar de Munnikendijk gelopen. Er was heel wat publiek op de been, waaronder de heer A. Vermeer met zijn vrachtauto. De moffen sommeerden hem met hen weg te rijden, maar Vermeer nam het startsleuteltje uit de auto en verdween tussen de mensen. Een poosje later kwam een militaire auto met soldaten om de moffen mee te nemen. Maar dat gebeurde zo maar niet. Daarop ontstond een vuurgevecht waarbij één Nederlandse militair het leven

liet en de drie Duitsers er met de militaire vrachtwagen vandoor gingen. Later werd verteld dat zij alle drie bij de Moerdijk doodgeschoten zijn. Tegen de grote Duitse overmacht heeft ons landje het moeten afleggen, ook al waren op de eerste oorlogsdag 120 Duitse vliegtuigen neergeschoten en hebben onze jongens geweldig gevochten. Na het vreselijke bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940 heeft Generaal Winkelman namens de Nederlandse regering de capitulatie ondertekend om te voorkomen dat ook andere steden gebombardeerd zouden worden. Koningin Wilhelmina vluchtte met de regering naar Engeland. Zo was Nederland bezet gebied geworden, wat vijf jaar duurde.

Engelse jager

In Westmaas hebben wij niet erg veel meegemaakt, al waren er op veel plaatsen tijdelijk wel veel Duitse soldaten ingekwartierd, ook bij ons. Allerlei oorlogsmaterieel stond bij ons in de schuur, terwijl er ook Duitse paarden bij ons op stal stonden. Vader had vijf paarden, die later allemaal door de Duitsers gevorderd werden. Via bureau Viskil hebben we twee paarden later teruggekregen.

Het was, denk ik, in het vierde oorlogsjaar, toen een Engelse jager vanuit ons dorp onder vuur werd genomen. Ik kwam net terug uit de wei en ben toen in een grindbak vlakbij meester Mol aan de Munnikenweg gaan liggen. Die jager keerde om en schoot een bom richting de haven bij Hordijk. Ik zag die bom heel goed vallen voor het huis van Arie de Jongh. Een ontploffing

volgde en ik zag dat het huis even opgelicht werd en toen in elkaar stortte. Mevrouw De Jongh en de kinderen raakten gewond en werden een poosje daarna weggedragen, maar niemand is om het leven gekomen.

In 1943 is er een enorme brand in Westmaas geweest. Deze begon in de vlasschuur van de firma Bijl boven aan de Breestraat. Kinderen hadden met vuur gespeeld en de zaak was in brand gegaan. Zelfs uit Rotterdam was de brandweer komen blussen. Er waren totaal zo'n 12 of 13 brandweerkorpsen uitgerukt. Het was een wirwar aan brandslangen op de straat. Verschillende huizen aan de Nieuwstraat zijn toen afgebrand.

Hongerwinter en bevrijding

Voor de Hongerwinter van 1944-1945 herinner ik me nog heel goed. Als boer hebben wij nooit honger geleden. Wel was alles op de bon en bovendien was er zwarte handel. Maar vader hield zich daar verre van. Heel veel mensen uit Rotterdam kwamen bedelen om wat tarwe of aardappelen. Vader heeft veel mensen geholpen, maar ook wel teleur moeten stellen door het grote aantal mensen dat om voedsel vroeg.

Zo zijn we geleidelijk aan, na allerlei gebeurtenissen, op 5 mei 1945 gekomen, toen ons land werd bevrijd. Een zeer blijde dag, maar ook met een droevige terugblik op de mensen die in ons dorp het leven lieten, zoals Jo Kolf en Jaap van Etten. De jongens die bij de ondergrondse waren, toonden zich toen met het insigne van de Binnenlandse Strijdkrachten.”

Een spannende tijd met veel onrust

W. Vermaas-Luyendijk.

Op 10 januari 2015 vertelt mevrouw Wil Vermaas-Luyendijk, die 12 jaar was toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, haar belevenissen tijdens 5 jaar oorlog in Westmaas.

“Op 10 mei 1940 merkten we dat er een Duits vliegtuig aan de Ritselaarsdijk werd neergehaald. Nederlandse militairen uit Strijen wilden de Duitsers inrekenen, maar ze werden zelf opgepakt en gedood. De Duitsers vorderden toen de auto van Aart Vermeer, toenmalig wethouder, een van de weinigen die over een auto beschikte, maar die weigerde. Later zijn ze toch weggereden richting Barendrechtse brug. Dat was de eerste oorlogsdag.

Op 2^e Pinksterdag stonden we buiten toen Rotterdam in brand stond. Er kwam een Nederlandse militair langs die ons vroeg of hij burgerkleding van ons mocht hebben.

Maar mijn zus Ko weigerde dit terecht, want wanneer de Duitsers zouden merken dat wij een Nederlands militair van burgerkleding zouden voorzien, dan zouden wij het risico lopen gefusilleerd te

worden. Want dat was strafbaar.

Radio Oranje

De eerste tijd was het vrij rustig, maar al snel moesten we de radio's inleveren. Dat deden we niet. Wel leverden we een oud toestel in, maar het nieuwe toestel behielden we en verstoppen we tussen de planken op de zolder. 's Avonds om 20.00 uur luisterden we naar Radio Oranje.

Maar geleidelijk aan werd alles schaars. Voedsel kwam op de bon”. Mevrouw Vermaas toont enkele bonnen die destijds werden uitgegeven om voedsel te krijgen. De mensen gingen toen hamsteren. Mevr. Vermaas laat een theezakje zien dat bevestigd is aan een label met daarop de tekst ‘Nederland zal herrijzen’. “Deze zakjes werden door Engelse vliegeniers in het prille voorjaar van 1941 in de Hoeksche Waard gedropt.

Ook de elektriciteit werd afgesloten. In het laatste oorlogsjaar kwamen er veel Duitsers naar het dorp die ingekwartierd werden. Alles moest je laten staan, alleen je kleren mocht je meenemen. Ondanks het feit dat er in ons huis reeds 12 personen waren, kregen wij toch inkwartiering toegewezen. Dokter Kwint, die het absoluut niet verantwoord vond om met zoveel personen in een huis te verblijven, bedacht daarop het volgende. Beneden waren er twee slaapkamers. Hij stelde voor om één bed niet op te maken. Mij gaf hij wat poeders en een flesje mee en zei: ‘Wanneer de Duitsers langskomen voor inkwartiering, dan duikt er één als de donder in het bed’. Dat gebeurde. Zij belden aan en

zagen dat ze met een zwaar zieke patiënt werden geconfronteerd en dat weerhield hen ervan om inkwartiering in ons huis te doen.

Gaarkeuken

Naast ons huis stond een oude boerderij, die in het begin van de jaren zestig is afgebroken. Naast de wagenkeet was er een gaarkeuken van de Duitsers waar eten voor de soldaten werd gekookt. De Duitsers waren weliswaar niet ingekwartierd, maar mijn ouders moesten wel toestaan dat zij in onze keuken konden eten.

Over de Vliet richting Greup stond achter de boerderij van Van der Sluis aan de Blauwesteenweg destijds een zoeklicht dat door de Duitsers was opgesteld. 's Nachts gingen er veel geallieerde vliegtuigen over om een bombardement in Duitsland uit te voeren. Op de Reedijk, ter hoogte van de boerderij van Kees Dekker, stond afweergeschut. Wanneer ze met het zoeklicht aan de Blauwesteenweg een vliegtuig in beeld kregen, dan werd dat bestookt door het afweergeschut.

Op Dolle Dinsdag, dinsdag 5 september 1944, speelden zich in heel Nederland emotionele taferelen af naar aanleiding van de berichten dat het land nu elk moment bevrijd kon worden van de Duitse bezetting. Die dag werden mijn broer Andries, die met aardappelen en groente voor de verkoop regelmatig naar Rotterdam reed en Dirk Reijkerkerk, tijdens een razzia in Rotterdam opgepakt. Niet dat hij iets ten nadele van de

De woning van mevr. Vermaas aan de Westdijk met rechts de boerderij die begin van de jaren zestig van de vorige eeuw is afgebroken.

Duitsers had gedaan, maar gewoon omdat de Duitsers angstig waren door de snelle opmars van de geallieerden. 's Avonds kwam Dries niet thuis maar de andere dag toen ik de ramen buiten zeemde, kwam hij weer aanlopen. Hij vertelde dat hij ontsnapt was.

NSB burgemeester

In het laatste jaar van de oorlog, op 17 februari 1945, werd de NSB-burgemeester Simonis door leden van de Verzetsgroep Zinkweg geëxecuteerd. Mijn broer Gerrit werd in Heinenoord door de Duitsers aangehouden en met anderen werden ze in een school aan de Blaaksedijk verhoord. Ze werden op transport gesteld naar de Coolsingel in Rotterdam. De dag daarop, 18 februari 1945, werden tien mannen aan de Provinciale weg onder Heinenoord op een rij gezet en door de Duitsers doodgeschoten.

Mijn broer zou met anderen op transport gesteld worden naar Duitsland. Mijn zuster Ko heeft toen een pakje kleding gereed gemaakt en via Bram Verloop, die nachtwaker was, is zij met een bootje de Oude Maas overgestoken, want de Barendrechtse Brug werd permanent door Duitsers bewaakt en heeft zij mijn broer Gerrit weten te bereiken. Gerrit werd naar Duitsland getransporteerd en we hebben nooit geweten waar hij verbleef. De zaterdag voor Pinksteren 1945 keerde hij uit Duitsland terug.

Mijn zuster Ko was een kranig iemand. Tijdens de oorlog diende zij bij Frans Leeuwenburg in Westmaas. Daar werd haar fiets afgepakt door een Duitser en zij kwam lopend naar huis. Een paar dagen later zag zij haar fiets bij Van Bergen aan de Nieuwstraat staan en zij zag dat die Duitser in de winkel stond. Zij pakte toen haar eigen fiets weer en ging er mee naar huis.

Maar het was soms ook triest. In het laatste oorlogsjaar, de Hongerwinter, kwamen veel mensen langs om eten te vragen. Mijn moeder zei dan vaak tegen me: '*Schil maar wat aardappelen meer, want er zullen straks wel mensen om eten komen*'. Vlees konden we hen niet geven, maar aardappelen en groente, had je uit eigen tuin en ook melk was er voldoende.

De Verzetsgroep Westmaas-Mijnsheerenland van de Binnenlandse Strijdkrachten oefende bij het Molengemaal van Slooter op het land

Zakjes thee met opbeurende woorden die door Engelse vliegeniers werden gedropt.

van Jaap de Jong. Om daar te komen ging men naar de kassen van Hensen, die tuinder was, richting Mijnsheerenland. Die plek was alleen bereikbaar per fiets of te voet. Het was voor een motor of auto onbereikbaar. Om 20.00 uur was het spertijd en dat betekende dat je niet meer over straat mocht. Maar wanneer de Duitsers wacht hadden gelopen, kon je de dijk oversteken. Je schuilde dan in het huis van slagerij Van der Sijde, waar nu Hans Vink woont, en vervolgens slopen ze daar vandaar naar ons. Dan sliepen ze bij ons, want waar 12 mensen kunnen slapen, kunnen er ook 14 of 15 slapen.

Vordering door Duitsers

De Duitsers vorderden ook de paarden. Dan kwam het voor dat een paard kreupel was en dan was er bij slager Ketting een noodslachting. Maar dan moest je je stamkaart meenemen om aan te tonen voor hoeveel personen je voedsel nodig had. Je stond in de rij en dan werd je van vlees voorzien. Wanneer er dan nog vlees over was, dan kon je opnieuw in de rij aansluiten en kon je een tweede keer langs komen. Iedere maand moest je op het gemeentehuis nieuwe bonkaarten voor thee e.d.

Tekort aan bijna alles

Vanwege de schaarste blijven ook na de bevrijding de meeste artikelen op de bon. Niet alleen etenswaren, maar ook gebruiksartikelen - zoals textiel, zeep en schoenen - zijn op rantsoen gezet.

Schoenenbonnen moeten speciaal schriftelijk aangevraagd worden. Per keer kan slechts één bon, dus één paar schoenen, worden aangevraagd.

Om de levensduur van schoenen te rekken vervangt de bevolking de versleten leren zolen door losse houten onderdelen.

Een gedeelte van het persoonsbewijs van de echtgenoot van mevr. Vermaas, de heer Corstiaan Vermaas.

Een bonkaart voor de aankoop van een paar schoenen.

halen. Later werd het surrogaat, want in de winter van 1944-1945 werden bieten gekookt voor stroop en de mannen teelden tabaksplanten en teelden tabak. Men had een machientje gemaakt en je kon daarmee shag maken van de gekweekte tabaksplanten.

Toen Radio Oranje gemeld had dat Nederland bevrijd was, was iedereen door het dolle heen. Onze ouders waarschuwden ons om vooral voorzichtig te zijn want op 4 mei 1945 liepen de Duitsers nog geüniformeerd overall rond. Jaap van Etten liep met Marinus van Aken in een feestroest zingend over de Hoflaan in Mijnsheerenland. Door Duitse SS-ers, die verblijf hielden in de woning van gemeentesecretaris G. Sterk, werden zij ingerekend, mishandeld en in koelen bloede vermoord.

Op 5 mei werden de bevrijdingsfeesten gevierd met grote optochten. We maakten een erepoort en maakten zelf onze versiering. Na de bevrijding konden de mensen, die hun huis aan de Duitsers moesten afstaan, weer terug. Dat was ook het geval met de familie Bravenboer die een paar huizen bij ons vandaan woonde. De bewoners kwamen later weer terug en zagen dat de Duitsers er een bende van hadden gemaakt. Men vroeg mij en nog iemand of we het huis wilden schoonmaken. Dat deden we. We kwamen op de zolder en daar zagen we een doos met munitie en een pakje waarin een parachute lag van een Engelse piloot. Wij hebben de doos met munitie

aangemeld, maar over die parachute hebben we niets verteld. Die hebben we meegenomen en daar heeft mijn schoonzusje voor mijn buurmeisje en mij een mooi wit jurkje van gemaakt. We waren daar erg trots op.

Het geheel overziende was het een spannende tijd, waarbij veel mensen in onrust zaten", zo besluit mevrouw Vermaas het verhaal van haar belevenissen in de Tweede Wereldoorlog.

Alie in 't Veld-de Jongh – Lenie Schippers-de Jongh

Het enige huis dat werd gebombardeerd

A. in 't Veld-de Jongh.

Op 3 februari 2015 vertellen Alie in 't Veld-de Jongh en Lenie Schippers-de Jongh over hun belevenissen tijdens de oorlog. De meest ingrijpende gebeurtenis was het bombardement van hun ouderlijke woning die stond op de plek waar Alie nu woont, aan de Munnikenweg 1 in Westmaas. Het gebeurde op 30 oktober 1944 toen een Engels vliegtuig een bom wierp op één van de boten die in de haven van Westmaas lag.

Grote ravage

Alie: “De Engelsen hadden het oog op een stuk afweergeschut dat stond op de locatie van de Zonnehoek aan de Smidsweg. Daar vandaan was op het Engelse vliegtuig geschoten. Op maandagmorgen zijn de Engelsen terug gekomen en toen dachten ze, omdat wij aan de haven van Westmaas woonden, dat er vanuit de haven geschoten was. Mijn vader was in het dorp en mijn broer Teun was op het land aan het werk.

Lenie: “Ik herinner het me nog goed. Ik was op 29 oktober jarig en had wat bezoek gehad. Achter in de haven lag beurtschipper Vermeulen. Die lag hier met de boot omdat een

De Haven van Westmaas in 1939.

zuster van de vrouw van Vermeulen verloofd was met Jan Scherpenisse van Greup. Ook zij waren op bezoek geweest. De maandag daarop hoorden we een vliegtuig. Alie en ik liepen naar het raam en wij zagen een zwart geval naar beneden komen en toen zakte het huis helemaal naar achteren. Mijn zus Nel stond in de bijkeuken en zij kreeg stukken van het huis over zich heen. Het eerste waaraan ik dacht (ik was 6 jaar): ‘O, nu ben ik mijn legpuzzel kwijt’. Ik had die gehad voor mijn verjaardag. Alie en ik hadden amper letsel opgelopen, alleen Lenie had wat verschroeid haar. Alie had kneuzingen in haar rug, maar mijn zus Nel was wel zwaar gewond en liep een schedelbasisfractuur op. Aanvankelijk konden ze Nel niet vinden, maar de Duitsers hielpen mee om ons onder de ravage vandaan te halen. Toen was er een Duitser en die zag een puntje van een schoen. Dat bleek de schoen van Nel te zijn en zij werd direct naar het ziekenhuis gebracht. In het ziekenhuis hebben ze haar de eerste vier dagen niet behandeld, omdat ze vreesden dat ze het niet zou halen. Nel had ook nog een dubbele kaakfractuur en een gebroken arm en een gebroken been opgelopen.

Het was een complete ravage die door dit bombardement was aangericht. Veel ruiten waren kapot en de bom viel uiteindelijk in de sloot net voor de woning van ons. Wanneer die op het huis was gevallen, dan hadden wij dit niet meer kunnen navertellen. Maar de Duitsers hebben ons goed geholpen bij het opruimen. Ons huis is eigenlijk het enige gebouw in Westmaas dat als gevolg van bombardementen vernield is.

Toen ons huis getroffen was, trokken wij bij opa De Jongh in op de boerderij, waar Jany en Leen nu wonen. Daar waren ook Duitsers ingekwartierd, die in de voorkamer hun intrek hadden genomen. Een grote lange Duitser, die we ‘de Neus’ noemden, sliep in een éénpersoonsbed van opa De Jongh. Als klein meisje liep ik zijn kamer in, want ik was nergens benauwd van.

L. Schippers-de Jongh.

Een van hen was echt een rot vent. Mijn vader lag constant met hem in de clinch. Hij ging regelmatig het kippenhok in om eieren te stelen. Wij waren met een groot gezin en voordat we gingen eten, kwam deze Duitser langs en wanneer hij zag dat je sla met eieren op je bord had, dan pikte hij je eieren af. Toen we dat wisten deden we sla over de eieren”.

Beschiëting

Alie: “In de schuur was veel munitie van de Duitsers opgeslagen en op een gegeven moment had een Duitser mijn vader opgesloten omdat die iets gedaan had dat de Duitsers niet aanstond. Mijn tante Wil is toen naar buiten gegaan en heeft die Duitser de huid vol gescholden met als gevolg dat hij pa vrij liet. In die tijd (najaar 1944) was Zuidelijk Nederland bevrijd door de geallieerden en vanuit Willemstad schoten de Engelsen op de Duitsers in Rotterdam. Ter bescherming van de burgerbevolking waren er putten gemaakt, zodat men bij een aanval van de Engelsen, daar in kon schuilen. In zo’n put dook ook Jan de Hartigh, maar die bleek vol met stront te zitten. Dat was natuurlijk grote hilariteit”.

Lenie: “Ik weet nog dat er in de lagere school aan de Breestraat ook Duitsers lagen

Gezicht op de Munnikenweg 1939 met links de boerderij van Leen en Jany de Jongh met op de voorgrond het huis dat op 30 oktober 1944 door een bom van een Engels vliegtuig werd getroffen.

ingekwartierd. De school was daar voor gevorderd. Wij als kinderen haalden bij hen kattenkwaad uit. Zo hebben we eens wat chocola gepikt, maar dat had een Duitser gezien. We moesten onze excuses aanbieden en daarmee was de zaak afgedaan.”

Alie: “Op 7 augustus 1941 maakte de piloot van een Engels vliegtuig een noodlanding op een perceel grond aan de Eerste Kruisweg in Greup. De bevolking hielp de bemanning weg te komen en gaven ze kleding, voedsel en geld. Daarna werd er een razzia gehouden en alle mannen moesten zich verzamelen op het schoolplein aan de Breestraat. Onze vader was toen op het land aan de Kreupeleweg onder Klaaswaal aan het werk. Tante Wil is toen naar mijn vader gefietst en heeft hem gezegd dat hij voorlopig niet naar huis moest komen.

Toen de Duitsers in de voorkamer van de boerderij zaten, werd er nogal eens door hen teveel gedronken en één zo’n gek schoot door het plafond. Boven die voorkamer waren de twee slaapkamers van onze tantes. Toen is tante Wil er naar toe gegaan en heeft duidelijk gemaakt dat dit onverantwoord was. Daarna is het ook niet meer gebeurd. Tante Wil was niet bang uitgevallen. De Duitsers maakten gebruik van hetzelfde toilet als wij. Op een keer duurde het zo lang dat het toilet door een Duitser in gebruik was, dat tante Wil een emmer water door het raampje gooide en hard wegrende.

Voedsel

In die periode was het ook moeilijk om over de Barendrechtse brug te komen. Maar mijn vader had een vergunning om onze zus Nel te bezoeken, die door het bombardement in het ziekenhuis lag. Hij deed dat op de fiets. Eén keer is hij met een koetsje geweest, omdat onze moeder er bij was en die kon toen nog niet fietsen omdat haar verwondingen nog niet genezen waren.

Bij ons was in die tijd een zekere Otto ingekwartierd. Dat was een Pruis en die moest niets van de nazi’s hebben, maar hij moest meedoen. Omdat Alie ziek was, sliep hij bij de paarden in de schuur. Otto beschikte over paard en wagen. Wanneer we naar het Zuiderziekenhuis op bezoek naar Nel gingen, was Otto koetsier. Wij

Praalwagen op Bevrijdingsfeest 5 mei 1946. Geheel links boven Alie de Jongh.

namen eten mee voor de artsen en ook nog voor kennissen. Omdat Otto een Duitser was, werd de wagen niet doorzocht zodat het voedsel op zijn goede bestemming kwam.

Er was met name in de stad veel hongersnood. Mensen kwamen te voet naar het platteland in de verwachting voedsel te krijgen. Bij opa De Jongh klopte men nooit tevergeefs aan, hij gaf ze altijd eten mee. In de grote vakantie kwamen er veel kinderen uit Rotterdam, die ondergebracht werden bij de lokale bevolking. Ook wij hadden een jongen in huis en dat is een levenslange vriendschap gebleven. Omdat Alie roodvonk had, bleef zij overdag in de voorkamer. Op de deur was een groot vel bevestigd met de vermelding "Roodvonk". De Duitsers bleven daardoor weg, want daarvoor waren ze bevreesd. 's Avonds mochten ze in de achterkamer komen.

Maar ook mijn vader was niet bang uitgevallen. Enige tijd voor de bevrijding liep hij door de straat van vrouw De Kreek (de Hofstraat) en liep daar een Duitse officier tegen het lijf. "De Krieg is verloren, dus kun je wel naar huis gaan", riep mijn vader. Dat kwam hem duur staan, want hij werd in het cachot in de Kraaienbuurt (Havenstraat) opgesloten. Daar heeft hij één nacht doorgebracht en de andere dag mocht hij weer naar huis, dankzij tante Wil. Zij was naar het huis

gegaan waar die Duitse officier ingekwartierd was en heeft het voor elkaar gekregen dat onze vader vrij kwam", vertelt Lenie.

Bevrijding

Alie (1933) vertelt ook nog over de armoede die als gevolg van de crisisjaren voor de oorlog reeds bestond. "Als kind is me dat goed bijgebleven. Of je nu boer was of gewoon werkmans, het was voor iedereen een zeer slechte tijd". Toen kwam de bevrijding. Lenie: "Ik herinner het me nog goed dat de bevrijders door de Nieuwstraat reden en bij de smid Aart Bijl (hoek Nieuwstraat/Smidsweg) met bussen stonden. Je kreeg daar chocola uitgedeeld. Dat was een traktatie".

Alie en Lenie bevestigen dat Westmaas altijd een actieve gemeenschap was met een bloeiend verenigingsleven; hun opa was o.a. medeoprichter van de IJclub Westmaas. Daarom werden al vrij snel bevrijdingsfeesten georganiseerd. Lenie: "In 1946 maakten we bloemen. Er werden palen met netten geplaatst aan de Breestraat en daar gingen de bloemen in. We hadden ook een praalwagen gemaakt, waarbij ik Prinses Beatrix en Jan Quartel, de latere wethouder van Westmaas, Prins Bernhard moesten voorstellen".

A.C. Bijl–van Helden

Eten brengen naar Bolnes

A.C. Bijl-van Helden.

Mevrouw Bijl vertelt op 13 februari 2015 dat zij uit Bolnes afkomstig is en in 1943 met haar man in de Hoeksche Waard is komen wonen.

“Toen het in Bolnes moeilijk werd om aan voedsel te komen, brachten mijn man en ik daar regelmatig voedsel bij mijn schoonouders. We hadden toen een fiets met pitto-banden en zo fietsten we via de Barendrechtse brug naar Bolnes. Maar omdat er iets gebeurd was, mochten we niet over de brug naar Bolnes. Dus gingen we – het was rond

de Kerstdagen - via het pontje bij Puttershoek naar Bolnes om aardappelen en tarwe te brengen. Op dat bootje waren ook enkele Duitsers en dat maakte het spannend, want wanneer zij zouden ontdekken dat wij voedsel transporteerden, zouden we daarvoor gestraft worden. Maar dat is niet gebeurd.

Het gebeurde ook dat de Duitsers de huizen langs gingen om te kijken of er mannen thuis waren, die ze konden gebruiken voor bepaalde werkzaamheden. Wanneer dat tevoren bekend was, dan kwam politie Bijl uit Mijnsheerenland langs - die man was goud waard - om mijn man te waarschuwen. Die stak dan de dijk over en ging naar de familie Slooter, naar de molen, want daar kwamen de Duitsers niet zo gauw.

Ook kan ik me de brand in mei 1943 nog erg goed herinneren. Dat was een hele consternatie

met veel brandweerauto's. Wij hadden al onze huisraad buiten gezet, maar ons huis is gelukkig niet afgebrand. Waar we heel goed mee moesten opletten waren onze bonnen, waarmee we voedsel konden kopen. Die waren meer waard dan het geld”.

Mevrouw Bijl vertelt dat zij met haar man in de herfst en in de winter vrijwel iedere avond naar de familie Slooter gingen, want die had elektriciteit en dan kon zij 's avonds kousen stoppen en andere dingen doen, waar ze overdag niet aan toekwam. “En dan 's avonds laat gingen we weer naar huis.

We liepen het pad uit zo richting Van der Zijde en luisterden of we voetstappen hoorden. Wanneer dat niet het geval was, staken we de dijk over en we waren thuis. Wij woonden toen in het huis naast Arie de Rooij.”

Rien de Bruin

Getroffen door een “pantsevuist”

M. de Bruin.

De bevolking van Westmaas was in het laatste oorlogsjaar

verdrievoudigd. In die tijd bestond Westmaas uit zo'n 800 mensen, maar toen waren er enkele honderden evacués bijgekomen en bovendien honderden Duitse soldaten die berooid waren teruggekeerd van het Brabantse front. Geen wonder dat oorlogje spelen in die tijd het populairste kinderspel was. Rien de Bruin was 11 jaar. Samen met zijn vriendjes Bas de Pee en Adrie de Kreek stroopten zij de omgeving af om hun munitieverzameling aan te vullen. Dat gebeurde ook op

de middag van de 8^e maart 1945.

Oefenterrein

Rien de Bruin: “We gingen toen met z'n drieën en de hond naar het oefenterrein waar we regelmatig kwamen om te zien of er iets lag van oorlogsmateriaal.

We hadden alles op voorraad van munitie, maar je zocht er altijd nog wat bij om daarmee te kunnen spelen.

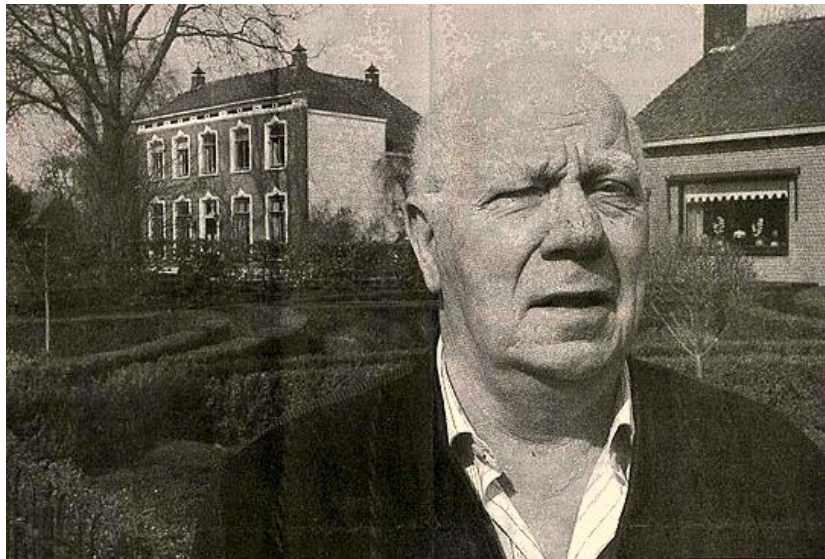
Munitiekisten, gasmaskers, alles hadden we ingepikt. Dat terrein lag aan de Munniken-

weg schuin tegenover de Pastorie van Mastland en het was bij de Duitsers in gebruik als oefenterrein. Westmaas was toen een doorgangscentrum van Duitsers die vanuit Brabant kwamen, o.a. uit Willemstad. Dan kwamen ze met groepen van zo'n 100 man in Westmaas om vervolgens weer naar een andere plek te gaan om te vechten.

Op dat land van Quartel werd er geoefend, zowel met schieten als met het omgaan met pantservuisten. Die heb je in kleine en grote formaten. Die grote moet met een strik, zoals ze dat noemden, worden afgeschoten. Er lag er één links en één rechts die op het doel werden gericht. Dat doel was zo'n 400 meter verder. Daar stonden stalen platen opgesteld en daar werd die pantservuist op gericht met de bedoeling dat die een gat in die stalen platen zou branden en vervolgens zou ontploffen.

Ik vond een kop van een pantservuist die afgeschoten was, maar niet was ontploft. Ik pakte die op. Wanneer je dat ding op zijn kop hield, dan voelde je een hele zachte trilling er in. Bas de Pee voelde dit en Adrie de Kreek ook.

Adrie wilde die kop in de sloot gooien, maar dat mocht niet van mij, want ik wilde die later op gaan halen. Hij gooide deze kop op het land en dat gaf een explosie, waardoor we alle drie tegen de grond werden geslingerd. Er was een gat in de grond ontstaan ter grootte van een cementkuip en door de modder en de scherven zagen we alle drie zwart. Bas de Pee had een wond aan zijn hoofd, die bijna dodelijk was. Zijn oog lag er uit en zijn hersens waren beschadigd. Adrie de Kreek liep naar de weg toe en werd in het huis van de heer Mol (dat naast de Pastorie van Mastland stond)

Rien de Bruin in 2005 ter hoogte van de plek waar 70 jaar geleden zijn leven een ingrijpende wending nam.

opgevangen en wij zijn daar later gebracht door mensen die daar een tankval aan het graven waren. Toen zijn we bij de heer Mol in de kamer gebracht en we moesten wachten tot er een auto besteld werd van Brouwer uit Oud-Beijerland. Dat was een auto met een gasgenerator, een negenpersoons Ford en daarmee zijn we naar het Zuiderziekenhuis in Rotterdam gebracht. Mijn moeder is met mij meegegaan, van Bas de Pee ging zijn vader mee en ook Adrie de Kreek z'n moeder ging mee. Net over de Barendrechtse brug hoorde ik Bas de Pee z'n vader zeggen: *'Het is gebeurd met Bas'*.

Bloedingen

We zijn toen naar het ziekenhuis gereden en Adrie de Kreek werd toen opgenomen. Bij mij hebben ze de wondjes behandeld en uitgesneden, maar de helft hebben ze vergeten want die zagen ze

De pantservuist (Panzerfaust).

niet. Toen ben ik weer mee terug naar huis gereden. Thuis stond er een bed klaar van het Groene Kruis, eigenlijk een compleet ziekenhuisbed.

Maar ook de hond was geraakt met scherven en jankte flink, want hij moest jonge honden krijgen. Dat gebeurde een paar weken daarna. Mijn zus kwam vragen of ik die hondjes wilde zien, maar ik kon niet van bed af en toen hebben ze die hondjes bij me op bed gebracht.

Later hebben ze nog scherfjes weggehaald bij me, maar ik heb nog acht souvenirs van scherven in mijn lichaam zitten. Soms heb ik er last van, want dan voel je dat ze bewegen. In mijn been voel ik ze het meest, want daarin zitten de meeste scherfjes nog. In mijn duim heb ik er een zitten, maar die zit precies achter een pees en daar kan men niet bijkomen.

Maar minder goed is het mijn rechter oog afgelopen. Men heeft vrijwel direct na de oorlog geprobeerd een scherf met een elektrische magneet te verwijderen. Dat lukte niet en toen is de scherf operatief verwijderd, met als gevolg dat ik toen in dat oog nog 8 procent licht had. Ik kon mijn 'Groot rijbewijs' niet halen, omdat ik maar één oog had.

Doordat mijn vader een taxibedrijf had, ben ik monteur geworden en kon ik bij hem in de zaak komen werken. Om weer zelf een eigen start te maken, ben ik fietsenmaker geworden, maar dat

leverde niet zoveel op. Ik ben toen in de auto's terecht gekomen, de verhuur, de reparatie, enz.

Daarna ben ik in de caravans gegaan, die destijds in opkomst waren. Ik deed dat als hobby omdat ik graag timmerde en dat is uitgegroeid tot een leuk bedrijfje.

Samenloop van omstandigheden

Ik voelde mij toen (8 maart 1945) als 'commandant' wel verantwoordelijk voor dat gebeuren. Wanneer ik toen gezegd had: '*Gooi dat ding maar in de sloof*', dan was Bas de Pee, denk ik, niet dodelijk verongelukt. En dat is bij mij altijd een heel vervelend gevoel gebleven. Later heb ik geprobeerd dit met de familie De Pee uit te praten.

We hebben dit goed voorbereid en de familie De Pee stelde dat ook zeer op prijs. Daarmee werd duidelijk dat zij mij niet voor dit droevige ongeval verantwoordelijk stelde, maar dat het meer een samenloop van de omstandigheden was, want aan wat we toen deden waren risico's verbonden.

Maar ik blijf dit bij me houden, want hoe ouder je wordt, des te moeilijker wordt het dit van je af te zetten", zo vertelde Rien de Bruin in een interview met de redactie van Radio Hoeksche Waard in 2005.

Ds. K.J.H. Burgy

Het laatste oorlogsjaar: Westmaas zat stampvol

Ds. K.J.H. Burgy in zijn werkkamer op 16 december 1943. Als predikant van de toenmalige Hervormde gemeente Westmaas bewoonde hij de Pastorie van Mastland waar nu de familie Paardekooper woont.

Op 28 oktober 1989 vertelde ds. K.J.H. Burgy, emeritus predikant in 's-Gravenhage, die van 1943 t/m 1946 predikant was van de Dorpskerk in Westmaas, over zijn periode tijdens de oorlog in Westmaas.

"Al direct toen we in Westmaas woonden, werden we met die vreselijke brand geconfronteerd. Een vlsschuur stond in brand en doordat er een sterke wind stond over de dijk, heeft die brand zestien huizen in de as gelegd.

We hebben toen een hulpactie in de Hoeksche Waard op touw gezet om meubelen en kleding te verzamelen. Naar ik mij kan herinneren is deze actie goed geslaagd.

*Pastorie van Mastland
net na de Tweede
Wereldoorlog.*

Inkwartiering

Eerst op 29 oktober 1944 was het in Westmaas goed merkbaar dat ons land in oorlog was. Daarvoor was wel het een ander gebeurd, als ik denk aan de vijf gesneuvelden die een Engelse piloot probeerden te ontluchten. Maar dat waren, hoe erg en verschrikkelijk ook, meer incidentele gebeurtenissen. Pas op 29 oktober 1944 werden we met veel Duitsers geconfronteerd die inkwartiering verlangden. Omdat de pastorie het grootste huis in Westmaas was, kwamen de kwartiermakers daarop af. Dat betekende niet dat andere Westmaasse gezinnen werden overgeslagen, want de meeste gezinnen hadden Duitsers in huis. Wanneer je de Duitsers die in Westmaas waren optelt bij de vele evacués uit Numansdorp, Zuid-Beijerland en Strijen, omdat die dorpen onder water waren gezet, dan kun je gerust stellen dat Westmaas in die jaren stampvol zat.

De kwartiermaker die bij de pastorie kwam, vorderde twee kamers. De voorkamer zou de woonkamer worden voor de soldaten en de achterkamer zou als slaapkamer dienst doen. Toen die kwartiermaker weg was, heeft mijn vrouw met de evacués die we hadden, beide kamers helemaal leeggemaakt. Geen stoel stond er meer, geen tafel en geen lijstjes aan de muur. Maar dat hebben we geweten, want toen om acht uur de bel ging en ik de deur opendeed, stond daar een Duitse kapitein. Hij liep mij voorbij en ging die lege kamers binnen. Toen hij die zag werd hij ziedend en zette een pistool op mijn borst en zei: *“Ik ben zelfs in België en Frankrijk niet zo behandeld. Inruimen de boel!”*. We moesten alles weer inruimen en na de oorlog hebben we daarvan weinig meer terug gezien.

Zwijnenstal

Maar inkwartiering was geen pretje, want hoewel ze nooit vrouwen en meisjes lastig vielen, was het toch ellendig. Je was niet meer in je eigen huis en kon niet meer vrijuit praten, omdat je bang was dat de muren oren hadden. De grootste groep militairen die we in huis hadden was 36 man. Ik stond bij de deur toen ze gecamoufleerd binnen kwamen. Ze namen alle kamers in bezit en de avond daarna hebben ‘de heren’ een groot feest gevierd omdat een van hen bevorderd was. Mijn vrouw en ik zaten in de opkamer om de zaken een beetje in de gaten te houden. Op een gegeven moment kwam een Duitser binnen die mijn toga opeiste. Ik zei: *“Die krijg je niet, tenzij over mijn lijk”*. Ik gaf hem toen mijn donkere regenjas, die ik natuurlijk nooit meer heb terug gezien.

Toen ze behoorlijk dronken waren, begonnen ze met scherp door het huis te schieten, door het plafond heen, terwijl ons kindje boven lag te slapen. 's Morgens om vier uur trok de bende weg. Wat ze achter lieten, was vreselijk. De gang lag vol met scherven van serviezen die ze in het dorp gevorderd hadden en braaksel. In de kamers was het één grote puinhoop. De soep hadden ze tegen de muren gegooid en zichzelf hadden ze afgedroogd met onze vitrage.

De volgende dag stond weer een nieuwe groep op de stoep van de pastorie. Zeven telefonisten. Ik liet ze binnen en een van die kerels zei: *“Wat een zwijnenstal is het hier!”* Ik zei: *“Ja, dat is het werk van je collega's”*. Ze keerden zich om en vertrokken. Daarna ben ik naar de Ortscommandant gegaan om hem de puinhoop te

De Dorpskerk van Westmaas, gezien vanaf de zuidkant, enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog.

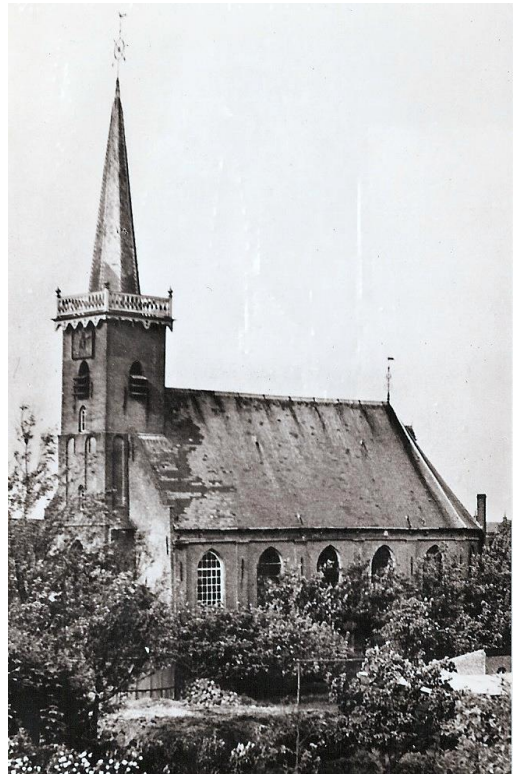
laten zien. Hij ging met me mee, bekeek de zaak en zorgde er voor dat een paar soldaten de zaak weer schoon maakten.

Benarde situaties

Westmaas heeft benarde situaties meegemaakt. Een keer is er een bom gevallen uit een Engels vliegtuig waarop de Duitsers met luchtafweergeschut schoten. Die bom viel dichtbij de pastorie. Mijn vrouw keek uit het raam en zag dat een huis werd getroffen.

We hebben ook tweemaal een beschieting vanuit Noord-Brabant meegemaakt. Tijdens de eerste beschieting heb ik er zelf midden in gelegen. Ik stond met mijn overbuurman te praten en opeens kregen we de volle laag. Ik werd tegen de grond neergedrukt en ben opgestaan en heb me tegen de muur van de boerderij, die rechts van de pastorie lag, aan gedrukt. Ik ben toen over de straat gekropen naar de Boerenleenbank om daar een beetje veiligheid te vinden.

Tussen de benen van een Duitser door die temidden van de kruitdamp stond. Toen ik in de pastorie aankwam, vond ik een groot bloedbad. De vrouw van mijn overbuurman was door een scherf getroffen. Zij hebben haar de pastorie binnen gedragen en de dokter heeft deze scherf uit haar bovenbeen gehaald", aldus ds. Burgy.

Hij vertelt ook over de wijze waarop begrafenissen in die tijd plaatsvonden. "In het dorp kon je nog wel een stoet opstellen, maar wanneer er een begrafenis vanaf Greup was, dan ging dat niet. Je kon niet in een stoet de Smidsweg op gaan, want dan liep je het risico beschoten te worden. We deden het dan zo dat we de avond tevoren de kist in het huisje brachten op de begraafplaats. Ik ging dan naar de volgende dag naar Greup, hield daar de rouwdienst en dan gingen we zeer verspreid naar de begraafplaats in Westmaas voor de begrafenis.

De dood en de begrafenis van een kind

Een ander voorval is een zeer ernstige gebeurtenis geweest op het weiland voor ons huis. De Duitsers gebruikten dit als oefenterrein voor pantservuisten. Meestal schoten ze mis en dan lieten ze de kop van die pantservuisten in het weiland liggen. Wij woonden boven en tijdens het eten 's middags hoorden we een vreselijke knal. Ik keek uit het raam en zag een jongetje op de grond liggen. Een ander jongetje werd als het ware omhoog gedrukt. Direct rende ik het weiland in en zag dat het kind dat op de grond lag niet zwaar gewond was. Maar het kind dat omhoog was gedrukt, was er vreselijk aan toe. Ik nam hem in mijn armen. Zijn hoofd lag open en zijn hersens lagen eruit. Zo heb ik het kind naar de buurman, de heer Mol, gebracht. Maar onderweg naar het ziekenhuis in Rotterdam overleed het.

Toen kwam de begrafenis. Ongeveer driekwart van de Westmaasse bevolking had zich achter de stoet opgesteld. Zelf had ik mij voor de baar opgesteld. Maar wat er toen gebeurde, was bijzonder. De stoet had zich in de Breesstraat opgesteld. De deur van de Boerenleenbank ging open, want daar was luitenant Selesky ingekwartierd. Luitenant Selesky was ook predikant, zo had hij mij eens verteld. Selesky stapte naar buiten en ging naast mij lopen. Dat was een aangrijpend moment, want toen was hij geen Duits militair, maar predikant. Samen zijn we toen met de stoet naar de begraafplaats gegaan en hebben het kind begraven.

Oudejaarsdag 1944

Oudejaarsdag 1944 was een zeer hachelijk moment voor onze pastorie. We hadden onderduikers in huis. Twee heel belangrijke personen van de ondergrondse. Zij vertelden me dat die morgen een Engelsman zou komen. Mijn vrouw en ik moesten naar een begrafenis in Greup waar we een meisje moesten begraven dat lid was van de meisjesvereniging, waarvan mijn vrouw leidster was.

Er werd gebeld en ik deed open. Een Engelsman stond voor mij. Hij had zijn fiets tegen de muur gezet. Juist tegen de muur van de kamer waar de Duitsers zaten. Later bleek dat er een geheime zender in zijn fietstas

zat. Ik hoor hem nog zeggen: *'Good morning'*. Ik beduidde hem dat hij moest zwijgen en bracht hem naar de opkamer. Daar zou hij een onderhoud hebben met enkele mensen van het verzet. Wij moesten naar Greup, maar ik heb hem nog snel een paar vragen gesteld. Hij vertelde mij dat er reeds in 1941 Engelsen in de Hoeksche Waard waren om het ondergrondse verzet te organiseren. Ik vroeg hem: *'Hoe lang duurt de oorlog nog?'* Hij zei: *'A few days'*. Maar het duurde nog vier maanden.

Toen mijn vrouw en ik naar Greup gingen waren wij eigenlijk erg bevreesd omdat we niet wisten wat we straks in de pastorie zouden terugvinden. Stel je voor dat de Duitsers zouden ontdekken dat er een Engelsman in huis zat. Hoe zullen we dan ons kind terugvinden en staat de pastorie er dan nog? Maar toen we terugkeerden troffen we ons kind in goede conditie in de pastorie aan.

De bevrijding

Zo sleepten we ons verder in de richting van de bevrijding. Gelukkig waren er in Westmaas nog enkele radio's die men niet had ingeleverd. Want toen de Duitsers zich goed en wel in Westmaas gevestigd hadden, kwam het bevel dat de radio's ingeleverd moesten worden. Zelfs de klok werd uit de toren gehaald. Maar enkele inwoners hadden nog een radio, zodat we Radio Oranje konden horen. Omdat we ook in het bezit kwamen van illegale blaadjes van de ondergrondse, bleven we van het werkelijke verloop van de oorlog goed op de hoogte.

Maar de bevrijding was in aantocht. Dat was heel goed merkbaar op zondag 29 april 1945, toen vliegtuigen voedselpakketten lieten landen.

Toen kwam de bevrijding, deze vijfde mei 1945. Maar voordat het 5 mei werd, denk ik terug aan die avond tevoren. De Westmazenaren waren niet meer te houden. Ze rukten al die gehate gele borden, de richtingsaanwijzers van de Duitsers, uit de grond. Ze gooiden die op een hoop en staken de boel in brand. Ik heb toen een kort woord gesproken en hen gezegd hiermee te stoppen, want de bevrijding was op dat moment nog geen feit. Het is maar goed ook dat ze toen naar huis gegaan zijn, want even later schoten de Duitse militairen met scherp door de straten van Westmaas. Op die 4^e mei zijn nog twee jongens doodgeschoten."

Verder vertelde ds. Burgy over de bevrijdingsdienst die werd gehouden. Hij had een vlag rondom de preekstoel gedrapeerd. Hij begon zijn preek met een gedicht van Willem Bilderdijk, dat hij maakte in de tijd dat de Fransen uit Nederland weg moesten. Het was het bekende gedicht:

*Holland groeit weer, Holland bloeit weer.
Hollands naam is weer hersteld
Holland uit de stof herrezen.
Zal opnieuw ons Holland wezen.
Stervend heb ik het u gemeld.*

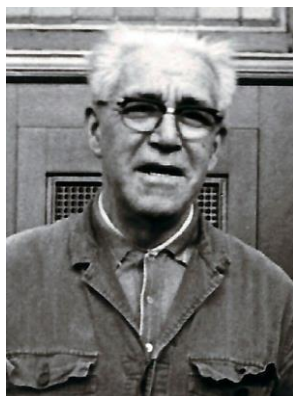
Tenslotte vertelde ds. Burgy nog over enkele gebeurtenissen van net na de oorlog. "Er woonde, ondergedoken op het Hof, iemand die zeer nauw bij het verzet betrokken was en een hoge positie bekleedde. Deze man is door iemand verraden, door de Duitsers gearresteerd, naar Rotterdam vervoerd en daar gefusilleerd. De Duitsers hebben hem met zes andere lijken een week lang op straat laten liggen. Wij schrokken enorm, want wij dachten dat Westmaas een 'schoon' dorp was zonder verraders. Maar blijktbaar was dit niet helemaal het geval. Er was ergens een verrader, maar we hebben nooit kunnen ontdekken wie dit was.

Later is deze persoon in Westmaas herbegraven. Ik heb toen die dienst geleid. De kist stond in de kerk en er waseen dodenwake door leden van de Binnenlandse Strijdkrachten. Dat deze man een zeer belangrijk persoon is geweest, bleek wel uit het feit dat er zoveel hooggeplaatste militairen in de kerk aanwezig waren. Dit zijn mijn ervaringen in Westmaas in de oorlog", zo besloot ds. Burgy het gesprek dat we op 28 oktober 1989 in 's-Gravenhage met hem hadden.

Arie van der Hoek

De grote brand van 10 mei 1943

A. van der Hoek.

Tijdens de donkere oorlogsjaren wordt Westmaas door nog een ander noodlot getroffen, namelijk door een grote uitlaande brand die midden op het dorp in de vlasserij van de familie Bijl aan de Nieuwstraat ontstaat. De brand ontstond op 10 mei 1943 rond half zeven 's avonds.

In het Gemeentearchief van de gemeente Binnenmaas zijn documenten terug te vinden die te maken hebben met de betrokkenheid van de brandweer.

De hoofdinspecteur van het brandweerwezen, vijfde afdeling, maakte over de brand het volgende rapport, zo blijkt uit een artikel in het huis-aan-huis blad "Het Zuiden" van 6 mei 1943: "Ingevolge een door mij op 10 en 11 mei ter plaatse ingesteld onderzoek naar de oorzaak van de brand, kan ik rapporteren dat het vuur ontstoken is door een tweetal jongelui in de vlasschuur van de gebroeders D.L. Bijl, B.A. Bijl en de weduwe L.J. Bijl. Door de tijdens de brand heersende zuidoosten wind werden, nadat de vlasschuur en de vlassbewerkingsplaatsen van gebroeders Bijl in brand stonden, door de van deze brand afkomstige vonkenregen de volgende gebouwen mede in brand gestoken en met hun

inhoud nagenoeg door het vuur vernield.

1. De vlassfabriek van gebroeders en weduwe Bijl.
2. De boerderij van Jan Quartel.
3. De manufacturenwinkel van de weduwe A. van Bergen.
4. De woning van de tuinman Leen Stam.
5. De woning van de arbeider Hendrik Molendijk.
6. De woning van de arbeider Willem van Etten.
7. De woning van rentenier Adriaan de Koomen.
8. De timmerwinkel van A.W. van der Giesen.
9. De garage van de handelaar G. Plomp.
10. De woning van de arbeider Klaas Hoek.
11. De woning van D.L. Bijl.
12. De woning van B.A. Bijl.
13. De woning van de weduwe L.J. Bijl.
14. De woning en werkplaats van de smid Aart Bijl", aldus het rapport van de brandweerinspecteur.

Hierna enkele foto's die een indruk geven van de omvang van deze brand.

Omvang

Volgens de rapportage waren enkele van de verbrande gebouwen van behoorlijke omvang. Voorbeelden hiervan zijn de vlasfabriek van de familie Bijl, de boerderij van Jan Quartel, de smederij van Aart Bijl en de timmerwinkel van Van der Giesen. De burgemeester van Westmaas, mr. A. de Jong, liet de inspecteur weten dat de schade door de brand aan het vlas f 200.000 en aan de gebouwen f 150.000 bedroeg.

Bij het blussen van de brand bleek al snel dat het brandweerkorps van Westmaas het vuur niet alleen aankon. Er werd om assistentie gevraagd en die kwam uit omliggende plaatsen, maar ook uit Dordrecht en Rotterdam. Bovendien werd bij het bluswerk geassisteerd door Duitse soldaten die gestationeerd waren bij een zoeklichtinstallatie in de omgeving van Westmaas. Een getuige van de brand kan zich de aankomst van de brandweerwag en uit Rotterdam nog heel goed herinneren: "De wagen kwam met hoge snelheid aanrijden. De chauffeur stopte niet op de dijk, maar reed langs een van de huizen direct door naar het water van de Binnenmaas. Omdat de waterkant daar erg drassig was, zakte de wagen vrij snel tot aan de wielassen in de modder. Pas enkele dagen na de brand werd de wagen daar weer vandaan gehaald".

Het nablussingswerk duurde de hele nacht en eerst op dinsdagmorgen 11 mei konden de brandweerkorpsen inrukken.

Gerookte hammen

De brand veroorzaakte niet alleen ellende. In een van de huizen die door de brand volledig verwoest waren, hingen aan de zolderbalk enkele hammen te drogen. Toen de bewoners de volgende dag tussen de puinhopen gingen zoeken naar spullen die mogelijk nog te redden waren, kwam men

de hammen tegen. "Het bleek dat inderdaad alles bij de brand verloren was gegaan, behalve de hammen. Die waren niet door het vuur aangetast, maar ze hadden wel volop in de rook gehangen. Ze smaakten best, ik heb daarna nooit meer zulke lekkere ham gegeten", aldus een voormalige bewoner van het huis.

Op 16 mei 1990 vertelde de heer Arie van der Hoek, timmerman uit Westmaas, oud-brandweer-commandant, conferencier en verenigingsman, zijn verhaal over de brand.

“In die tijd was ik timmermansknecht bij A. Plomp. Op die tiende mei waren we aan het werk bij de fam. Bijl aan de Nieuwstraat. Aan het huis waar nu (1990) de familie Viergever woont (Inmiddels is dat onderdeel van “Het Wapen van Westmaas”), waren wij bezig om nieuwe pannen op het dak te leggen. Toentertijd konden boerenbedrijven nog materialen, zoals in dit geval dakpannen, in ruil voor een zak tarwe worden krijgen. Want in 1943 was het materiaal al erg schaars. We waren daar aan het werk en gingen thee drinken. We zaten goed en wel aan de thee en toen was het: ‘Brand!!’. Wij gingen naar buiten en er vlogen een paar kleine jongens weg. De hele zaak stond in de fik. Een schuur vol met vlas dat bewerkt was. Dat vlas zat in grote balen van 100 kg. Dat wilde wel branden met een harde wind, die precies de Nieuwstraat uit ging.

Ondersteuning

Het was een verschrikkelijk grote brand. Ik was toen al bij de brandweer. Dat brandspuitje met pitto-banden, dat toen onder de kerktoeren stond, moest gehaald worden. Veel vrouwen waren er gekomen die te hulp schoten om zo snel mogelijk bij het water te komen. We kwamen hieronder in het slop (Hofstraat), maar dat was allemaal modder. We hebben de slangen aangelegd en gespoten, maar er was geen redden meer aan. De toenmalige brandweercommandant was de heer D. Bijl, waar de hele zaak in brand stond. De heer G. Mol was toen ondercommandant.

Er werd gebeld voor ondersteuning naar andere brandweerkorpsen in de Hoeksche Waard, want het was verschrikkelijk met dat vlas. Toen het dak er af was, vlogen de bonken vlas als vuurballen de lucht in en dat ging de gehele Nieuwstraat uit.

Bij de familie Bijl brak de brand uit in een houten schuur. Daarnaast stond de timmermanswerkplaats van Van der Giesen. Daar zat een slop tussen van een halve meter en die schuur brandde ook af. Dat was een vuurzee zo de straat uit. De brand sloeg uit naar Aart Bijl en vervolgens naar Van Bergen.

Toen sloeg het over naar Jan Quartel. Alles wat rieten daken had in die tijd tot ver in de Maasdijk ging allemaal in brand. Er stonden zo'n 16 gebouwen in lichter laaie. Zelfs uit Dordrecht en Rotterdam kwam de brandweer uitgerukt. Om bij de Binnenmaas te komen, viel niet mee. Maar vanaf de Maasdijk lukte dat beter omdat je dwars door de tuintjes kon lopen die daar waren.

Ik heb toen gespoten van 's middags half vier tot de andere dag half vier: 12 uur aan één stuk. Na vele uren was de brand geblust. Er waren mensen die bij de brand stonden te kijken, maar door andere burgers gewaarschuwd werden dat ze naar huis moesten gaan omdat hun huis ook brandde. Die moesten met een roeiboot over de Binnenmaas om thuis te komen, want door de Nieuwstraat lopen, was levensgevaarlijk. Merkwaardig is dat het allemaal aan één kant (de westkant) van de Nieuwstraat brandde. De wind stond precies de straat uit. Aan de oostzijde, dus de kant van de Binnenmaas, gebeurde er niets.

Wederopbouw

Later werd er op provisorische wijze wat aan de wederopbouw gedaan. Hier had men nog wat hout en daar waren er nog wat pannen over en zo probeerden we, met gebruikmaking van het verbrande materiaal, de zaak zo goed en zo kwaad als het ging weer te repareren. Bij Jan Quartel bijvoorbeeld had het dak van binnen gebrand, maar niet van uiten. Ik heb toen al die planken er af gehaald en omgedraaid. Het verbrande deel kwam aan de buitenzijde te zitten en binnen was het, voor het zicht, weer dicht. De schuur van Jan Quartel die achter zijn huis stond, was helemaal afgebrand. Dat was een gelaterd dak, d.w.z. riet onder de pannen, dus dat was zo verbrand.

Tegenwoordig is er deugdelijk materiaal bij de brandweer, maar in die tijd stelde de brandspuit, zoals die genoemd werd, weinig voor. Maar je had niets anders en je moest het er mee doen."

Gré Vermaas-de Bruin

De Duitsers vorderden alles

G.B. Vermaas-de Bruin.

Op 24 februari 2015 vertelt mevrouw Gré Vermaas-de Bruin haar herinneringen aan de oorlogstijd in Westmaas.

"Mijn vader had een taxibedrijf en had zijn auto gestald in een

ruimte in de timmermanswerkplaats van Plomp op het Hof, waar later Arie van der Hoek zijn bedrijf is begonnen. Omdat de Duitsers de auto's opeisten, had men balken voor de garagedeuren geplaatst om te voorkomen dat de Duitsers de deuren openden. Maar omdat er weinig brandstof was om de kachel te stoken, werd dat hout weggehaald.

De Duitsers vorderden werkelijk alles. Ze namen fietsen in beslag en hebben zelfs onze konijnen gestolen. Zij kwamen op een gegeven moment kijken of je inkwartiering kon gebruiken. Mijn vader hield konijnen, Vlaamse reuzen, waar hij op tentoonstellingen verschillende prijzen mee won. Mijn broer Rien moest de konijnen voeren

en op een gegeven moment vroeg hij me of ik mee ging om de konijnen eten te geven, maar toen we bij het hok kwamen, was er geen konijn meer te zien. De Duitsers hadden de konijnen meegevoerd en geslacht.

Mijn moeder ging naar het huis waar de Duitse officier was ingekwartierd. Zij ging het huis binnen zag de konijnen hangen achter de spiegels. Daar waren ze verstopt. Ik weet niet meer of mijn moeder de konijnen heeft meegekregen, maar ze was voor de Duitsers niet bang.

Tabak

In die tijd droogden ze tabaksblad en had Arie van der Hoek een tabaksmachientje gemaakt om zelf shag te maken. Dat was een vierkante

bak die met tabaksblad werd vol gedaan. Aan de achterkant was een schroef bevestigd, die werd aangedraaid terwijl aan de voorkant een mes was bevestigd. Wanneer de schroef goed aangedraaid was, werd er aan de voorzijde de tabak gesneden. Op deze manier had men de beschikking over eigen gemaakte shag.

Verder weet ik nog dat er aan de Munnikendijk, waar Piet den Hartog later woonde, in de schuur van Henk Quartel tanks opgeslagen waren. De jongens, die veel belangstelling voor deze tanks hadden, gingen de schuur in en daar gingen ze die tanks bezichtigen en beklimmen. Wanneer de schuur open was en er waren Duitsers, dan probeerden ze wel eens binnen te komen, maar dat lieten de Duitsers niet toe.

Als kind, want je had toch weinig te doen, gingen we ook naar het vlooientheater kijken. Boven aan de Smidsweg was er een grote bak geplaatst waar gloeiend heet water in werd gedaan. Daarin werd de

kleding van de Duitsers, die vaak onder de luis zaten, ontsmet. We noemden dat het 'vloeientheater'.

Brand

Toen de in mei 1943 de grote brand op de Nieuwstraat uitbrak zat ik op school aan de Smidsweg waar we na schooltijd handwerkles kregen. Op een gegeven moment werd het donker door het rookgordijn dat overtrok. Toen kwam de heer G.J. ter Haar vertellen dat er een brandje was, maar dat het nog wel mee zal vallen, omdat het maar een schuurtje is dat in brand staat. Later bleek dat het om een grote brand ging. We moesten allemaal direct naar huis. De kinderen die van de Munnikendijk en Oudendijk kwamen, moesten via de Havenstraat naar de Breestraat om zo naar het Haagje te gaan. De brand had zich enorm uitgebreid.

We zaten thuis behoorlijk in ons rats want aan de overkant, bij Bijl, Van Bergen en Quartel stonden de huizen in brand, maar doordat het een pal

zuidenwind was, bleef de overkant van de Nieuwstraat waar wij woonden voor de brand gespaard.

Na de bevrijding stond er een grote auto met geallieerden en Jan Quartel, de latere wethouder van Westmaas, vroeg mijn moeder of zij voor deze geallieerde soldaten eten wilde koken. Mijn moeder deed dat. Zij kreeg alle etenswaar van de geallieerden. En wij mochten wanneer er restanten waren, hiervan ook eten. Dan aten we echt wittebrood, hetgeen een traktatie was. Toen we bevrijd waren, werd er een vreugdevuur ontstoken en werden de Duitse borden verbrand.

Ik heb de oorlog als kind niet als een onplezierige tijd ervaren. Mijn man Niek vond als kind de oorlog een boeiende periode. Wij hebben in feite geen honger gekend. We aten twee keer per dag aardappelen, want die waren er genoeg. Maar ik kan me goed voorstellen dat voor onze ouders die tijd wel moeilijk is geweest."

Gerrit de Pee

Herinneringen aan Bastiaan de Pee

G.C. de Pee.

Op 20 maart 2015 vertelde de heer Gerrit de Pee herinneringen aan de oorlog in Westmaas en vooral aan het overlijden van zijn broertje Bastiaan de Pee die 2 jaar jonger was dan hij en op 8 maart 1945 om het leven kwam doordat een pantservuist ontplofte. "Ik was die dag door de Duitsers opgepakt om mee te werken houtblokken te hakken voor de Duitsers, maar dat saboteerden we, want we hadden daar totaal geen zin in. Dat begrepen die Duitsers ook en juist daarom pakten ze me

op om mee te hakken. Dat gebeurde in het molenhuis bij de molen.

Toen het bericht kwam dat mijn broertje bij het ongeval betrokken was, ben ik weg gegaan en naar het huis van meneer Mol gelopen. Daar lagen ook Rien de Bruin en Adrie de Kreek in de kamer. Daarop kwam mijn vader binnen, die op het land aan het werk was. Die is zich gaan omkleden en hij vroeg mij om Bastiaan vast te houden. Hij zag er verschrikkelijk uit want

Bastiaan de Pee, † 20 maart 1945.

hij was zeer zwaar gewond. Er is toen een taxi uit Oud-Beijerland gekomen om mijn broertje naar het Zuiderziekenhuis te vervoeren, maar net over de Barendrechtse brug is hij overleden. Mijn vader kwam die avond erg laat terug. De Duitsers wensten dat mijn broertje in een kartonnen doos zou worden begraven. Dat gebeurde meer in Rotterdam omdat er gebrek aan hout was. Maar mijn vader voelde daar niets voor en zei dat hij wel voor een kist zou zorgen. Toen heeft mijn vader contact

gezocht met Cor van Oeveren, een vrachtwagenchauffeur uit Greup die met zijn auto regelmatig naar Rotterdam reed. Hij vervoerde spruitenstokken en bracht die als koeienvoer bij boeren achter Rotterdam. Bovenop die vracht spruitenstokken werd de kist geplaatst die in Westmaas gemaakt was. Toen de wagen leeg was, werd de kist in het Zuiderziekenhuis gebracht en werd mijn broertje daarin gelegd en zo werd hij met de vrachtwagen in een kist weer naar ons ouderlijk huis vervoerd. Het was een erg uitzonderlijk vervoer.

Mijn broertje Bastiaan hielp altijd Jan Verkerk met het bezorgen van brood. Hij had dan de Oudendijk als rayon, want er was geen school. Dagelijks ging hij al de klanten af. Na afloop bracht hij het paard in de wei aan de Munnikenweg. En op die 8^e maart 1945 was hij vroeg terug en ging het paard wegbrengen in de wei. Juist omdat ze vroeg klaar waren zei Verkerk tegen Bastiaan om maar direct naar zijn ouders te gaan, want dan kon hij nog mee-eten. In die tijd werd er 's middag warm gegeten. Na het eten zocht hij dan wat vrienden op en zijn ze aan de Munnikenweg terecht gekomen waar ze die pantservuist ontdekten. Mijn ouders, die erg onder het verlies van hun zoontje geleden hebben, berustten er in vanuit hun vertrouwen dat *'het zo heeft moeten zijn'*.

Mijn broer Cor werkte toen bij de firma Douw. Met Dik Plomp, Jo Wüst en Piet Maasdam, is hij door de Duitsers opgepakt. De reden was dat ze 's avonds na acht uur op de straat werden gezien. Vanaf het moment dat Westmazenaars hulp hadden geboden aan Engelse vliegers, kreeg de Westmaasse bevolking de straf opgelegd dat men zich 's avonds na acht uur niet meer op straat mocht begeven. Ze gingen 's avonds richting Binnenmaas en probeerden zo via de Maasdijk (Mijnsheerenlands grondgebied) naar Mijnsheerenland te gaan.

Ook kan de heer De Pee zich nog herinneren dat vliegtuigen boven Rotterdam voedsel dropten. Restanten van de voedselzakken lieten ze in Westmaas achter de molen vallen. Verder noemt hij de hongerperiode waarbij veel mensen uit de stad het platteland op gingen om bij boeren en anderen om eten te vragen. "Mijn moeder kookte altijd wat extra's en ze zette dat buiten. De pan was altijd leeg, maar op een gegeven moment waren ook haar klompen weg, die ze buiten voor de deur had gezet."

A. Batenburg-Hoogwerf

Dodelijke afzwaai in Greup

Oudere inwoners van Westmaas en Greup zullen zich de markante witte molen vlak voor Klaaswaal nog wel kunnen herinneren. De molen stond aan de Molendijk precies tegenover de afslag van de Smidsweg naar Westmaas. In

de volksmond was de molen later bekend als de 'Hofka molen'. Hier vlakbij vond in de oorlogsjaren een tragisch schietincident plaats waarbij de volledig onschuldige Hendrik Korpel op 66-jarige leeftijd om het leven kwam. Een gebeurtenis die in het buurtschap Greup diepe indruk heeft gemaakt.

Het huis-aan-huisblad "Het Kompas" van 15 april 2005 schrijft daarover het volgende.

Als baby van 16 maanden verloor mevrouw A. Batenburg-Hoogwerf uit Numansdorp haar moeder. Aangezien haar vader niet in staat was voor haar te zorgen werd zij ondergebracht bij diens schoonzuster en haar man. "Ik heb mijn echte vader later nooit meer ontmoet, maar inmiddels leeft hij niet meer. Ik heb nog wel een halfbroer, waar ik nog regelmatig contact mee heb". En zo groeide mevrouw Batenburg, toen nog Hoogwerf dus, op in het huis

De Korenmolen te Greup die destijds aan het einde van de Smitsweg stond.

dat vlak bij de molen stond bij pleegouders, die in feite haar oom en tante waren.

Het fatale incident vond plaats op 2 november 1944. De oorlog verliep steeds slechter voor de Duitsers. In de schuur bij het huis was er een aantal soldaten ingekwartierd en aan de overkant van de weg zaten Duitse soldaten voor het Rode Kruis in een villa, genaamd Huize Hennie. "Echte rotzakken zaten ertussen", weet mevrouw Batenburg nog, "al moet ik meteen zeggen dat er ook goeie bij waren, maar de meeste waren fanatiek.

Waarschijnlijk wisten de Engelsen op de één of andere manier dat ze in de buurt moesten zitten en dat er afweergeschut was. In ieder geval kwam er die avond, het was net acht uur, een Engels vliegtuig laag over. Die schoot op de molen, ze zullen misschien gedacht hebben dat het een uitkijkpost of zoiets was. Mijn pleegvader was net herstellende van een tabaksvergiftiging en was die dag voor het eerst even buiten geweest. Hij was naar de verjaardag van het buurmeisje geweest. Hij lag net op bed toen het gebeurde. Een aantal afzwaaiers boorde zich door het raam waar hij onder lag en hij werd dodelijk getroffen. Door de klap veerde hij helemaal overeind. M'n moeder lag nog niet op bed: 'Man blijf toch liggen, riep ze nog, veel te gevaarlijk om overeind te komen'. Toen zag ze pas wat er gebeurd was. Er was geen redden aan, hij is compleet doodgebloed".

De Duitse Rode Kruissoldaten hebben het lichaam van m'n pleegvader verzorgd", vervolgt mevrouw Batenburg, "Enkele dagen later is hij begraven op Westmaas,'s morgens om zes uur met een boerenwagen. De echte lijkwagen was kort daarvoor ook al beschoten, waarbij een paard het leven liet. Voor mijn moeder was de ellende nog niet compleet, want ze moest meteen haar huis uit, dat werd onverbiddelijk door de Duitsers gevorderd voor huisvesting van soldaten. Maar ze is nooit meer de oude geworden, over het drama sprak ze nooit". Anno 2005 is er op de plek des onheils niets meer terug te vinden. Het 'molenhuis', net als twee naburige huizen, zijn er al lang niet meer en ook de molen is afgebroken.

De latere Hofkamolen van Greup.

De Westmaasse verzetsstrijder Johannes Kolf

J. Kolf, † 29 januari 1945.

Nieuwstraat zo rond 1931 met de voormalige gereformeerde kerk.
In het huis naast de kerk op nummer 33 woonde de familie Kolf.

Johannes Kolf (1915) was de zoon van Krijn Kolf en Pleuntje Hensen en woonde aan de Nieuwstraat nr. 33. Hij groeide op in een groot gezin. Na de lagere school ging hij op het land werken en volgde 's avonds cursussen.

Toen hij 18 jaar was, zou hij vrijgesteld zijn van militaire dienst omdat enkele oudere broers hun dienstplicht al hadden vervuld. Maar ondanks het feit dat hij 'broederdienst' had, meldde hij zich aan voor het vervullen van de militaire dienstplicht. Hij treedt in dienst bij het regiment Huzaren en wordt op 1 oktober 1936 tot wachtmeester bevorderd. Op 1 januari 1937 wordt hem groot verlof toegekend en twee maanden later treedt Jo toe tot het Korps Politietroepen en gaat een dienstverband aan van zes jaar. In augustus 1940 treedt hij in dienst bij de politie in Utrecht.

Kolf nam op 29 mei 1942 ontslag bij de politie in Utrecht, omdat hij weigerde naar de pijpen van de Duitsers te dansen. Sinds 18 juni 1942 stond hij weer ingeschreven op het adres van zijn ouderlijk huis aan de Nieuwstraat en werkte hij als ambtenaar bij de Centrale Controle Dienst (CCD) en het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening.

CCD

In het boek "Johannes Kolf – De verzetsstrijder 'Jodocus'" (2006) van Bert en Ruud in 't Veld, vertelt de oud-wethouder van Westmaas, de heer Piet D. de Jong: "Ik ken Jo Kolf van een controle op het bedrijf van mijn vader, Henk de Jong. Ik herinner hem van die keer dat we aan het graan dorsen waren in de schuur van P.J. Blijdorp aan de Smidsweg. Dat is dezelfde schuur als waar nu de Veevoederhandel van A. Blijdorp gevestigd is. Die schuur werd in die tijd gedeeltelijk door mijn vader gehuurd.

Jo Kolf is de controleur die moet registreren wat de opbrengst aan graan is. Hij laat toe dat er een aantal zakken buiten de registratie wordt gehouden. Deze zakken worden ergens in een schuur apart gezet, zodat ze onder de lokale bevolking verkocht kunnen worden. Hiervoor hoeft men dan geen voedselbonnen in te leveren. Het is echter bekend dat Jo Kolf absoluut niet akkoord zou gaan met het buiten de registratie houden van graan indien het graan tegen woekerprijzen verhandeld zou worden. Jo Kolf is één van de goede CCD-ers. Graan of andere producten buiten de registratie houden, vindt hij prima, mits het tegen normale prijzen verkocht wordt en zo ten goede komt aan de gehele bevolking", aldus de heer De Jong.

Kordaat optreden

Op 29 april 1943 krijgt Jo een oproep zich te melden om in Duitsland te gaan werken. Hij weigert dit en duikt onder. Hij pakt zijn koffers, vertrekt en komt tenslotte in Bergum (Fr.) aan. Hij neemt direct deel aan Knokploeg Friesland (vermoedelijk is dit Knokploeg Friesland 3 met als standplaats Drachten). Hans Deinum, een collega uit de groep KP-ers waarvan Jo deel uitmaakt zegt daarover: "Vroeg in de morgen van de 21^e

Jo Kolf in het uniform van het Regiment Huzaren.

november 1944 wordt de boerderij van Robert de Vries, waar onderduikers en KP-ers verblijven, overvallen door de Duitsers. Jo en ik behoren tot de groep KP-ers die op de boerderij aanwezig zijn. De commandant van de Duitsers klimt naar de zolder waar wij, KP-ers, slapen. Al vrij snel wordt deze door één van ons

Grafsteen van Jo Kolf op de begraafplaats van Westmaas.

neergeschoten. Ik herinner me dat Jo met een mitrailleur, die wij naast andere vuurwapens ook op de zolder bij ons hebben, over de zolder rent en door gaten in de zoldervloer de andere Duitsers onder vuur neemt. Jo was ook een kordate kerel hoor", aldus Hans Deinum.

Twee zoons van De Vries en een onderduiker vonden de dood, de overige onderduikers en de knokploegleden konden ontkomen.

Daarna kreeg 'Jodocus' onderdak bij de familie Vijver in de Sexbierumerstraat 46 in Leeuwarden. Op 8 december 1944 werkt hij mee aan een overval op de Leeuwarder Strafgevangenis. Jo was een van de KP-ers die binnenstormde, nadat als agenten vermomde kameraden de bewakers hadden overmeesterd. Jo Kolf had tot taak om met de overige KP-leden 51 mensen te bevrijden die het Huis van Bewaring waren opgesloten. En hoewel er wat onzekerheid bestond over het werkelijk aantal personen, staat wel vast dat ongeveer 50 gevangenen op 8 december 1944 de vrijheid herkregen hebben.

Verlies kameraden

Het verzetswerk neemt in 1944 sterk toe, maar ook de terreur van de Duitsers. Veel strijdmakkers van Jo binnen de KP zijn gearresteerd, hebben geleden onder verhoren en martelingen of zijn gesneuveld in de strijd. Het verlies van kameraden in de strijd tegen de Duitse bezetter bezorgt Jo regelmatig een gevoel van eenzaamheid en verdriet.

De 29^e januari 1945 is een winterse dag; de straten zijn bedekt met een laag sneeuw. Sinds enkele weken verblijft Jo bij de familie Vijver in Leeuwarden. Die dag komt een Nederlandse SD-er huiszoeking doen bij de familie Vijver. Een Nederlandse vrouw heeft de SD een tip gegeven dat er waarschijnlijk op enkele plaatsen onderduikers aanwezig zijn. Daarnaast zou er op één van die adressen, zoals bij de familie Vijver, ook nog een radio verborgen zijn. Kolf sloeg via de achterdeur op de vlucht, maar doordat het sneeuwde en hij op klompen liep, kwam hij niet snel weg. Diverse schoten werden op hem afgevuurd. Toen Jo terug wilde schieten, bleek zijn pistool te weigeren. In een vuurgevecht met de SD-er werd Kolf dodelijk getroffen en omstreeks half één stierf hij voor zijn vaderland op 29-jarige leeftijd.

Op 3 februari 1945 werd Jo Kolf onder zijn schuilnaam Johannes de Hartog op de begraafplaats Spanjaardslaan te Leeuwarden begraven. Op verzoek van de familie Kolf wordt Jo op 14 augustus 1945 herbegraven op de begraafplaats in Westmaas. De locatie van het graf is rij c, nummer 48. Op de steen staat: "Zijn offer – ons een voorbeeld".

De voornaamste informatie voor dit verhaal is afkomstig uit het eerder genoemde boek "Johannes Kolf – De verzetsstrijder 'Jodocus'", dat in 2006 werd samengesteld en gepubliceerd door zijn neven Bert en Ruud in 't Veld.

De Slag op de Javazee en ... Westmaas

Op 27 februari 1942 sneuvelt Jan Willem Witvliet, zoon van veldwachter Witvliet uit Westmaas, tijdens de zeeslag op de Javazee tegen Japan. Hij is stoker 1^e klasse op de Hr. Ms. Kruiser Java.

De heer M.G.J. van Zeeland, oud-bemanningslid van Hr. Ms. Witte de With die de Slag in de Javazee overleefde, heeft na de oorlog een uitgebreid archief opgezet van de overledenen tijdens de slag in de Javazee. Hij schreef op 25 november 2009 het volgende: "Op 27 februari 1942 trachtte een eskader van 14 schepen van Amerikaans-Brits-Australisch-Nederlands (ABDA) onder leiding van Schout bij Nacht Karel Doorman de boven Java aanstormende Japanse invasievloot tegen te houden. Twee van onze schepen Hr. Ms. De Ruijter en Hr. Ms. Java zonken en 2.300 man stierven".

De heer Van Zeeland overleed in september 2014 op 95-jarige leeftijd. De heer E.W. van Willigenburg, heeft als hobbyist diverse contacten bij o.a. de Oorlogsgravenstichting, de Militaire Luchtvaart van het KNIL, de Marine en de Luchtmacht. Hij kreeg in 2014 alle archieven van de heer Leo van Zeeland, die de Slag op de Javazee heeft overleefd en na de bevrijding nog drie en een half jaar bij de Marine bleef.

Diens verdere leven heeft in het teken van zijn ervaringen in de oorlogsjaren gestaan. Hij heeft zich ingezet om in samenwerking met instanties de geschiedenis zo goed mogelijk te reconstrueren en te documenteren. Dit ten behoeve van de nabestaanden van de vele slachtoffers.

*Jan Willem Witvliet,
† 27 februari 1942.*

Tijdens de jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei bij het herdenkingsmonument, stond de bijeenkomst altijd voor hem in het teken van al zijn maten, die net als Jan Willem Witvliet gevallen zijn. Op 4 mei was Leo van Zeeland jarig. Het was zijn verjaardag, maar hij zei zelf altijd: "Ik ben iedere dag jarig, maar niet op 4 mei". Dankzij de uitvoerige documentatie van de heer Van Zeeland en de bereidwillige medewerking van de heer Van Willigenburg, kon onderstaande impressie van de Slag op de Javazee, waar ook een Westmaasse matroos bij betrokken was, worden samengesteld.

Van Zeeland: "De laatste dagen van februari 1942 konden wij niet meer naar de Javazee zonder gevaar te lopen vroegtijdig te worden ingeschakeld door de vijand. Wij beperkten ons door 's nachts naar de Javazee op verkenning te gaan. Overdag

lagen wij ons naderende lot af te wachten, verspreid op het marine etablissement, in de koopvaardijhaven of op de rede tussen Soerabaja en Madoera". Uit de collectie van de heer Van Zeeland volgen hieronder twee verhalen van bemanningsleden van kruiser Hr. Ms. Java, de kruiser waar Jan Willem Witvliet als stoker 1^e klasse werkzaam was.

Verhaal van matroos 1^e klas W.J.C. van der Mark

Matroos 1^e klas W.J.C. van der Mark, schrijft op 21 februari 1946 het volgende verslag: "Op donderdag 26 februari 1942 verliet Hr. Ms. Java in formatie met andere oorlogsschepen de haven van Soerabaja. Bij het verlaten van de haven werd een sleepboot met aanhang door Hr. Ms. De Ruyter overvaren. De drenkelingen van de sleepboot werden gedeeltelijk aan boord van Hr. Ms. De Ruyter genomen. Een ander gedeelte zwom naar de wal.

Op 27 februari 1942 werd omstreeks 15.30 uur alarm gegeven. Om circa 16.00 uur vielen de eerste schoten. Ongeveer 17.45 uur zagen we dat Hr. Ms. Kortenaer, die op enige afstand van ons voer, door een torpedo werd getroffen en in tweeën brak. Het schip zonk vrijwel onmiddellijk. Wij voeren met Hr. Ms. Java over de drenkelingen heen die om hulp riepen, maar we konden hen niet helpen omdat wij anders zelf een stilliggend doel voor de vijand waren. Enige tijd later werd er bij ons in de buurt een Engelse torpedojager getorpedeerd. Rond 23.15 uur werden wij getroffen door een torpedo. Het schip helde onmiddellijk sterk naar stuurboord over. Er

Hr. Ms. Kruiser Java waarop Jan Willem Witvliet als stoker 1° klasse werkzaam was. Het schip ging met ongeveer 515 opvarenden ten onder na een torpedotreffer van de zware Japanse kruiser Nachi.

Het grote Karel Doorman Monument op het ereveld Kembang Kuning in Soerabaja met in het middenvak het borstbeeld van Karel Doorman. In de vakken links en rechts van de achterzijde van het monument staan de namen van alle slachtoffers vermeld tijdens de Slag op de Javazee.

TASMIN	08-08-1911	KORPL. ZVPL.
TEEBES, A.	18-10-1918	MATR. III
TEESINK, G. J. A.	19-10-1911	BARBIER
TEUBEN, L. F.	23-02-1918	STOKER II
TEUNISSEN, A. H.	03-11-1901	SERGT. SCHR.
TICK, J. J.	05-11-1921	MIL. STOKER
TIMMER, A.	18-05-1918	MARN. II
TIMMER, W.	15-04-1919	MARN. I
TOMASOJA, J. E.	-1909	STOKER I
TOORN, H. VAN DER	13-06-1916	MARN. I
TOOROP, J.	18-01-1918	STOKER I
TRIGT, W. J. VAN	20-05-1916	LTZ. II
VAATE, B. J. BIJ DE	24-04-1918	KORPL. MONT.
VADER, A.	15-07-1910	KORPL. MARS.
VALKENBURG, A. C. VAN	16-05-1921	MIL. STOKER
VEENMAN, C.	31-10-1916	SCHR. MAAT
VELDE, C. M. VAN DE	05-01-1893	HFD. OFF. MSD II / BRONZEN LEEUW
VELDHOVEN, J. P. VAN	17-07-1916	MIL. MATR.
VENTEVOGEL, P.	11-12-1905	KWARTM.
VERDONK, G.	07-12-1914	MIL. MATR.
VERHEIJ, J. H. M.	07-04-1920	PIJPER I
VERMEESCH, M.	06-09-1922	MIL. STOKER
VERMELLEN, A. C.	01-10-1918	OFF. MSD II
VERSLUIS, W.	14-03-1920	MATR. II
VERWEIJ, B. A.	08-05-1907	LTZ. II KMR.
VERWOERD, F.	02-09-1921	MATR. I
VISSER, J. DE	27-02-1910	SERGT. KONST.
VODGEE, H. V.	30-01-1916	MIL. MATR.
VOERMAN, H. K.	03-12-1920	MARN. I
VOGEL, H.	16-01-1920	MIL. MATR. MONT.
VOOGD, A.	06-11-1910	KWARTM.
VOS, G. A. DE	18-04-1919	MIL. MATR. SCHR.
VOS, J.	10-09-1919	MARN. I
VRIESWIJK, K.	13-12-1919	MARN. I
WAGENMANS, B. J. C.	09-11-1906	GOOTSM.
WAGENAAR, L.	09-01-1910	KORPL. KONST.
WAKKER, P.	18-09-1898	MAJ. ZVPL.
WALOEJO	-1919	JONGEN
WAMELINK, B. P. A.	25-02-1915	OFF. MSD III
WARMIENHOVEN, P. J.	22-08-1920	MATR. II
WARMERDAM, P. W. VAN	22-11-1898	OFF. SCHIPPER / BRONZEN KRUIS
WARRINK, A.	02-07-1918	MARN. II
WARSIMAN	-1922	JONGEN
WARSITO	09-01-1921	STOKER I
WASCH, A. T.	16-10-1921	MATR. II
WASCH, J. S.	05-07-1917	MIL. MATR.
WEIJERMANS, P. J.	12-10-1911	MARN. II
WELVAART, J. P.	27-05-1914	MIL. MATR.
WERLEMANN, C. J. G.	11-12-1911	OFF. MSD II / BRONZEN KRUIS
WIJK, H. VAN	19-11-1917	MARN. I
WIJNTJES, H. P.	30-10-1918	MIL. MATR. ZVPL.
WILDE, A. DE	09-08-1918	STOKER I
WILDSCHUT, W.	15-06-1910	MARN. I
WITVLJET, J. W.	08-03-1919	STOKER I
WOEDJIMAN, R. C.	-1911	MATR. III
WOKAS, W.	-1911	KORPL. MACHT.
WOLF, H. L.	13-06-1917	MARN. I
WOLTERBEEK, J. C.	08-02-1919	LTZ. III
WOPR, H. VAN DE	17-11-1918	MATR. III
WULLER, T. D.	21-06-1908	SERGT. TELGR.
ZEEBUIT, J. B. J. C.	23-03-1909	MIL. OLIEMAN
ZORGE, J.	06-09-1913	KORPL. TELGR.

Een deel van de naamlijst op het Karel Doorman Monument met o.m. de naam van stoker matroos Jan Willem Witvliet uit Westmaas.

werd geen bevel tot verlaatrol gegeven en er ontstond een vreselijke verwarring. Tegelijk met de torpedotreffer ontploften de dieptebommen die ook op de campagne (scheepsdek) waren opgesteld. De lichten vielen uit.

Nadat we onze post verlaten hadden, gingen we naar het trappenhuis waar de helft van de zwemvesten lag. De andere helft lag in de telefoonhut, achter de kajuit, maar deze stond in brand zodat we daar niet meer konden komen. Ook het merendeel van de vloten stond in brand. Er waren maar een paar sloepen aan boord, maar we konden die niet gebruiken omdat de lieren ook niet meer werkten. Na veel geworstel ben ik in het trappenhuis gekomen (waar maar één ingang was aan bakboord; de stuurboordsdeur was aan de binnenkant met een stuk touw dichtgebonden). Iedereen moest dus door de ene deur in en uit. Ik heb een zwemvest weten te bemachtigen en ben weer naar dek terug gegaan waar ik mijn schoenen heb uitgedaan en in het water ben gesprongen. In het water lagen verscheidene losse bamboes waar we ons aan vast klemden. Daarna zijn we zo snel mogelijk van het schip weggezwoomen met het oog op de zuiging.

Na ongeveer een kwartier nadat Hr. Ms. Java getorpedeerd was, zonk het schip. Dat was ongeveer 23.30 uur. Na ongeveer een half uur rondgedreven te hebben, zagen we een rode vuurgloed in de verte. We dachten dat het een vijandelijk schip was, maar het bleek Hr. Ms. De Ruyter te zijn. Dit schip heeft ongeveer drie uur gebrand waarna het gezonken is. We hebben ongeveer 20 uur aan de bamboes gedreven, waarna we werden opgepikt door een vlot. Dat duurde 2 uur en daarna

werden we opgepikt door een Japanse jager. We werden van boord gehesen en van onze zwemvesten ontdaan. De behandeling was tamelijk goed. Na een halve dag aan boord gezeten te hebben, kreeg de Japanse jager 's middags alarm. We werden allemaal in een verblijf bij elkaar gestopt en werden van opium voorzien dat we moesten innemen want dan hadden de Jappen geen last van ons. Vermoedelijk zijn we in gevecht geweest met de Engelse kruiser "Exeter", maar dat weet ik niet zeker omdat we toen al door de opium buiten bewust waren.

's Avonds werden we door een Japanse kruiser overgenomen en de volgende morgen bracht een Japanse jager ons naar het huis van bewaring in Makassar. Na ongeveer anderhalve maand werden we overgeplaatst naar het infanteriekamp van de KNIL, waar ik mijn hele krijgsgevangenschap heb doorgebracht", zo vertelde matroos 1^e klasse Van der Mark.

Stoker olieman G.M. van der Haar

Een collega van stoker Jan Willem Witvliet, G.M. van der Haar, meldt in zijn verslag van 12 februari 1946, dat Hr. Ms. Java om circa 23.15 uur werd getroffen. De treffers vielen op een kanon dat overboord viel, terwijl op het achterschip brand uitbrak. De lichten vielen uit en hij was afgesloten van de lekdienstcontrole. In opdracht van zijn chef is hij via de dieselkamer naar boven gegaan. Toen zag hij een vlotje buitenboord drijven en is over boord gesprongen. "Een ieder zocht naar eigen reddingsmiddelen omdat men door de brand op het achterschip niet bij de reddingsmiddelen kon komen, terwijl door de snelheid waarmee de Java zonk en het uitvallen van de verlichting de verlaatrol niet kon worden toegepast", aldus stoker Van der Haar.

Dit zijn twee rapportages van twee collega's van Jan Willem Witvliet die de ramp hebben overleefd. Jan Willem Witvliet is één van de 235 zeelieden die met Schout-bij-nacht Karel Doorman de dood vonden. In een register van de Koninklijke Marine, staat vermeld dat hij een zeemansgraf heeft gekregen.

Op Kembang Kuning in Soerabaja is de naam van Jan Willem Witvliet vermeld op de Naamlijst op het Karel Doormanmonument.

Niek Bout

“Het was vrede maar de oorlog was nog niet voorbij”

N. Bout.

Niek Bout vertelt zijn verhaal over de herinneringen aan zijn vader Nicolaus Bout die, na door een NSB-er verraden te zijn, op 3 april 1945 door de Duitsers werd gefusilleerd.

“Elk jaar rondom de periode van 4 en 5 mei denken we aan de oorlog van 1940-45. We luisteren naar de verhalen en we herinneren ons zelf ook verschillende verhalen. We herinneren ons de mannen en vrouwen die in het verzet hebben gezeten en we geven die verhalen door zoals wij ze gehoord hebben.

Die verhalen zijn vaak een mix van feiten en persoonlijke gevoelens, ervaringen en belevenissen.

Maar het zijn niet alleen de verhalen van al die verzetstrijders die we ons herinneren, nee, het zijn ook de verhalen van hun familie en vrienden, hun partners, hun kinderen. Want ook zij hebben, misschien zonder actief betrokken te zijn geweest, wel degelijk een groot aandeel

gehad in dat verzet. Als ik mijn persoonlijke verhaal vertel dan is dat zeker een van de accenten.

Verraden

Mijn vader, Nicolaus Bout, is geboren in Aken. In april 1943 is hij getrouwd met mijn moeder Mien Plomp (Wilhelmina Johanna Plomp). Hij was werkzaam als grenscommies en had zich aangesloten bij de Binnenlandse Strijdkrachten en was met meerdere mensen uit de Hoeksche Waard actief in het verzet.

Over de verschillende activiteiten van dat verzet weet ik niet zo heel veel. Wat ik wel weet, is dat de mensen van het verzet Joodse mensen hielpen om te vluchten. In maart 1945 werd mijn vader door een NSB-er verraden en kort daarna werd hij door de Duitsers gearresteerd. Twee weken later, op 3 april, werd hij in Rotterdam door de Duitsers gefusilleerd. Een maand later, 5 mei 1945 was de oorlog voorbij en drie maanden daarna werd ik geboren. Mijn vader is na de oorlog met militaire eer in Westmaas begraven.

Laatste dagen

Ik heb mijn vader dus nooit gekend en wat ik over die periode weet, heb ik gehoord van mijn moeder en mijn oma. Het waren juist die verhalen over de laatste dagen van de oorlog die op mij de meeste indruk hebben gemaakt. Want het was niet alleen mijn vader die in het verzet zat, maar ook mijn moeder en mijn oma. Niet dat zij zelf daadwerkelijk bij

Nicolaus Bout, † 3 april 1945.

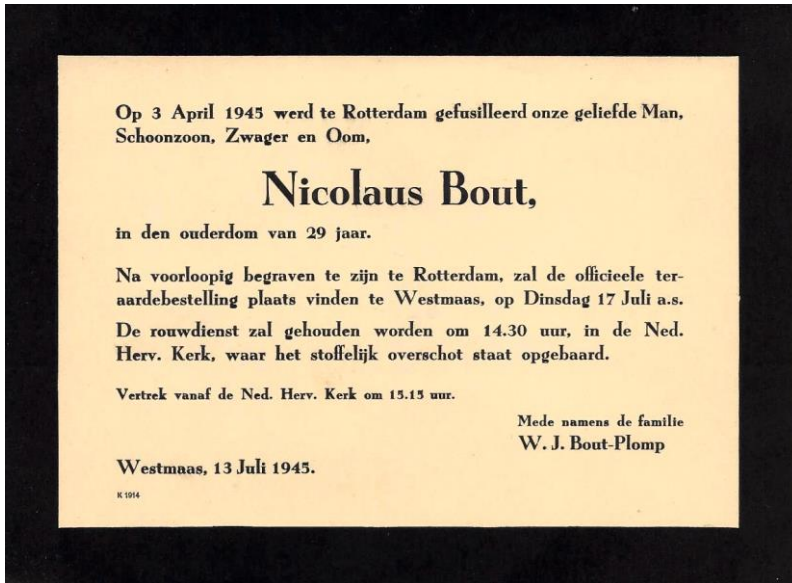
het verzet betrokken waren, maar geestelijk en emotioneel hebben zij al die tijd in angst en zorg geleefd en zij waren daardoor wel degelijk betrokken.

Toen mijn vader op 3 april 1945 door de Duitsers in Rotterdam werd gefusilleerd was er een man uit Mijnsheerenland, Cor de Wilde, die de moed had om naar het lichaam van mijn vader te gaan en zijn horloge en ring af te nemen om die daarna aan mijn moeder te brengen. Dat zijn nu, 70 jaar later, naast een notitieboekje uit 1945 en een paar foto's, de fysieke herinneringen die ik aan mijn vader heb.

Vergeven

Wat mij persoonlijk heeft getroffen, is het feit dat mijn vader door een landgenoot, een NSB-er, is verraden. En het verdrietige daarvan was dat deze man geen onbekende was. Zowel mijn vader als mijn moeder kende hem en dat

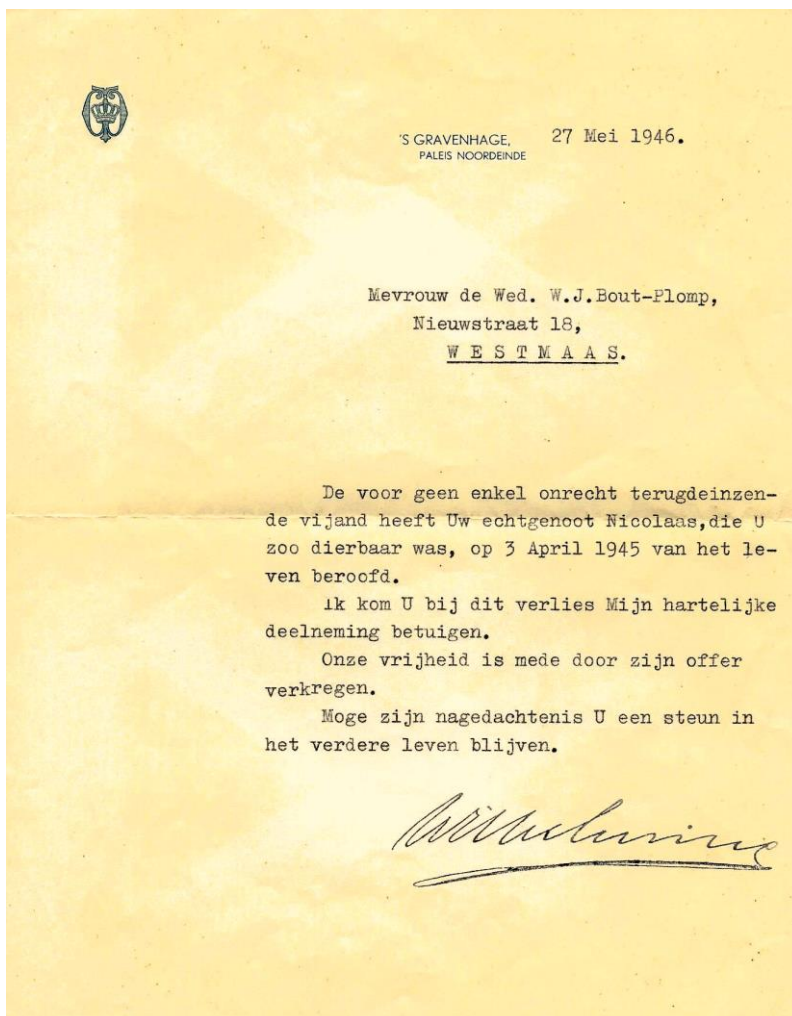

Nicolaus Bout, die op 3 april 1945 werd gefusilleerd, was door de Sicherheits Polizei gearresteerd en werd met 19 andere personen gedood naar aanleiding van een moordaanslag op de chef van de Ordepolitie te Rotterdam.

Grafsteen van Nicolaus Bout op de begraafplaats van Westmaas.

De deelneming van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina gericht aan mevr. W.J. Bout-Plomp.

maakte het extra wrang. Ook ik zelf heb deze man als jonge jongen met gemengde gevoelens ontmoet. Daar moet je na de oorlog wel mee klaar komen. Dit temeer omdat deze man nooit berecht is.

Ik weet van mijn moeder, dat zij enkele jaren na de oorlog opnieuw met deze man, op een verjaardag van vrienden, werd geconfronteerd. Hij behoorde tot de familie en was ook uitgenodigd. Voor haar was de oorlog, zelfs na jaren, in haar gedachten en gevoelens nog niet voorbij.

Ook werd mijn moeder direct na de oorlog geconfronteerd met de Duitse soldaat die mijn vader in Rotterdam had gefusilleerd. Ja, het was vrede, maar de oorlog was nog niet voorbij. Jaren later toen mijn moeder bewust haar leven in de hand van de Here God legde, kon zij deze periode

afsluiten door zowel die NSB-er als deze Duitse soldaat hun schuld te vergeven.
En persoonlijk ervaar ik, dat dit vandaag voor iedereen, hoe moeilijk dat ook kan zijn, de enige manier is, om werkelijk vrede te ervaren en 5 mei te vieren.”

Hierna volgt een foto-overzicht van de begrafenis van Nicolaus Bout dat zijn zoon Niek ons ter beschikking stelde.

Na de uitvaartdienst, die geleid werd door ds. K.J.H. Burgy, vertrekt de begrafenisstoet, voorafgegaan door militairen van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, naar de begraafplaats van Westmaas.

De begrafenisstoet opgesteld aan de Breestraat met op de rug gezien de veldwachter van Westmaas, de heer P. Witvliet.

De Westmaasse bevolking, die in groten getale bij de begrafenis van Nicolaus Bout aanwezig was, had de vlag halfstok gehangen.

Een grote stoet mensen woonde de teraardebestelling van Nicolaus Bout bij. De begraafplaats, die nu aan de Manhille is gelegen, lag toen aan de rand van de bebouwde kom van Westmaas. Rechts staan sinds 1977 de z.g. kwartetwoningen.

De opstelling op de begraafplaats van Westmaas.

Salutschoten door militairen van de Binnenlandse Strijdkrachten bij het graf van Nicolaus Bout.

M.G. van Etten-Ketting

”Een ellendige tijd, maar echt honger hadden we niet”

M.G. van Etten-Ketting.

Mevrouw M.G. van Etten-Ketting vertelde aan haar kleinzoon Sebastian van Etten haar belevenissen uit de Tweede Wereldoorlog.

Neergestort vliegtuig

“Ik was achttien jaar toen de oorlog uitbrak en ik woonde, samen met mijn vader, moeder en broers, aan het Haagje, dat nu Munnikendijk heet. Op een middag zat mijn jongere broer Jaap voor het raam toen er opeens vliegtuigen over kwamen. Dat de oorlog toen begon, wist je niet omdat je helemaal niet wist wat oorlog was. Toen de vliegtuigen over gevlogen waren, zijn we met z'n allen naar buiten gegaan en zijn naar het huis van Driekus van Santen gelopen. Daar hoorden we van andere mensen dat er bij de Ritse-laarsdijk een vliegtuig was neergestort. Veel mensen gingen kijken. Mijn vader wilde dat we thuisbleven. Even later kwam er een auto voorbij waarin mensen met geweren zaten, dat was erg angstaanjagend. Ik was nog jong en wist niet wat ik zag!

Meteen werd er achter bij Piet den Tuinder iemand dood geschoten. Dat zette wel direct

een stempel. Later kwamen er Duitsers marcherend en zingend voorbij. Dat was interessant om te zien. We wisten op dat moment nog niet half wat er allemaal in Rotterdam speelde.

Ik kan me ook nog goed herinneren dat op een dag alle mannen uit Westmaas zich moesten verzamelen bij het gemeentehuis, het gebouw van Volksbelangen aan de Breestraat naast de kerk. Ze moesten daar erg lang staan. Er waren mannen op Greup die een Engelse piloot hadden geholpen. Deze mensen zijn later doodgeschoten. Toen alle mannen daar stonden, was ik alleen met mijn moeder in huis. Mijn vader was die dag wat later en mijn moeder had hem gezegd dat hij nog maar snel een boterham moest eten en naar de Breestraat moest gaan, anders zouden ze hem komen halen. Alle mannen waren op het dorp en in de tussentijd kwamen de Duitsers huiszoeking doen. Alle kasten werden overhoop gehaald om te kijken of er nog mensen ondergedoken zaten. Je was erg bang in die tijd.

Inkwartiering

Mijn vader was handelaar en ging iedere maandag naar de markt in Rotterdam. Het was een ellendige tijd, maar echt honger hebben we nooit gekend.

Op 5 mei 1943 ben ik getrouwd met Bas van Etten en zijn we gaan wonen aan de Munnikendijk. We kregen meteen Duitsers in huis, terwijl we misschien wel in het kleinste huisje van heel Westmaas woonden. Tenslotte hadden we drie Duitse soldaten in huis die af en toe ook nog meisjes uit Rotterdam meenamen. We moesten dit wel accepteren, want je had niets te vertellen.

's Avonds was het donker. De blinden (luiken) moesten dicht en daar zat je dan. Mijn man had clandestien stroom aangesloten. Als je dan wat hoorde, dan moest de lamp snel onder de tafel verborgen worden. We hadden een heel klein huisje, met een keukentje, waarin we woonden, en een kamer. Op een gegeven moment vorderden de Duitsers de kamer. Later is er een Duitser in de keuken gaan slapen en zijn wij in de bedstee in de kamer gaan slapen. Dat was een heel moeilijke tijd.

Er was een hele grote Duitser, beresterk was hij. Ze noemden hem 'de Neus'. Hij sliep in de christelijke school en zat achter de vrouwen aan. Later kwam er een Duitser die een hogere rang had. Hij kwam met een vrouw en wilde bij ons in de kamer slapen. Toen zijn wij maar weer naar boven gegaan!

Kinderen uit Rotterdam

Vanuit de kerk werd gevraagd of we een meisje uit Rotterdam in huis wilden nemen. In Rotterdam werd echt honger geleden en via de kerk probeerde men om kinderen uit Rotterdam onderdak te bieden. Dat hebben we natuurlijk gedaan. We hadden toen zelf nog geen kinderen. Het was heel vreemd voor die kinderen. Er waren drie kinderen uit een gezin die samen naar Westmaas kwamen. Wij kregen een meisje van een jaar of zeven. Het kwam om hier in Westmaas aan te sterken en is een hele tijd gebleven. Jammer genoeg hebben haar ouders na de oorlog nooit contact met ons gezocht. Ik ben heel benieuwd hoe het haar later vergaan is.

Een keer is de vader van de kinderen vanuit Rotterdam gekomen om

Op deze groepsfoto, genomen tijdens het huwelijk van Bastiaan van Etten en Maria Geertje Ketting op 5 mei 1943, staat Jaap van Etten (met bril) op de achterste rij tweede van rechts.

aardappelen bij de familie Vos uit Klaaswaal te halen. Toen is hij lang gebleven om bij zijn dochter te komen kijken en bij zijn andere twee kinderen die bij Marien de Bruin en Arie Buitendijk verbleven. Van die kinderen hoorden we hoe erg het bombardement in Rotterdam was geweest, wij hadden daar geen voorstelling van.

Mijn man had in de schuur een schuilkelder gegraven. Als er dan vanaf het Hollands Diep geschoten werd en het luchtalarm ging, dan gingen we er samen in zitten. Er was precies genoeg plaats voor ons tweeën. Op de onderlaag van modder lag een 'balen zak' en daar zaten we op. Bas had van planken een luik gemaakt dat we dicht konden trekken.

Jaap van Etten

Jaap van Etten, een broer van mijn man, zat bij de Ondergrondse . Op 4 mei 1945 kwam zijn vrouw, die hoogzwanger was, hem vertellen dat Nederland bevrijd was. Hij lag op dat moment al op bed. Omdat hij bij de Ondergrondse zat, was er een afspraak gemaakt dat, als de oorlog voorbij zou zijn, men zich moest melden. In die tijd woonden mijn zwager en zijn vrouw op de Blaakschedijk. Hij heeft zich snel aangekleed en is op de fiets gestapt, samen met nog een jongen die verkering had met een meisje uit de Oudendijk. Nu het vrede was, wilde deze jongen meteen zijn vriendin opzoeken.

In Westmaas had men ook van de vrede gehoord. Iedereen ging naar het dorp. Daar werden banden, en wat er nog meer voor handen was, verbrand. Na een tijdje, het werd kouder, zijn we naar huis gelopen. Toen we bijna thuis waren zijn we nog even verder de Munnikendijk in gelopen naar het huis van mijn ouders. Zij lagen al op bed. We hebben ze wakker gemaakt en verteld dat er vrede was. Mijn ouders hebben ons gewaarschuwd dat er nog steeds wapens in het dorp waren en raadden ons aan om maar naar huis te gaan.

De volgende morgen is mijn man Bas in het dorp gaan kijken. Daar hoorde hij iemand vertellen dat Jaap was opgepakt in Mijnsheerenland. Bas is daar meteen heen gegaan en zag daar een groep dronken Duitsers. Hij had gehoord van enkele Mijnsheerenlanders dat er op zijn broer geschoten was en dat hij in een garage zou liggen. Daar aangekomen, heeft hij zich naar binnen gepraat en zag zijn broer dood op de grond liggen. Dat hij zelf toen niet doodgeschoten is, dat is echt een wonder.

Na de oorlog werden alle meisjes die met de Duitsers waren omgegaan, opgehaald en bij de christelijke school kaal geschoren. Later gingen ze op een wagen het dorp rond. Zo werd hun omgang met de Duitsers aan de kaak gesteld."

Geen feest aan het einde van de oorlog

J. Leeuwenburgh-van Etten.

In dit verhaal vertelt mevrouw Jopie Leeuwenburgh-van Etten, de jongste dochter van Jaap van Etten die op 4 mei 1945 om het leven kwam, over de dood van haar vader vlak voor de bevrijding. Het was 4 mei 1945 en het zag er naar uit dat de oorlog na vijf lange jaren eindelijk voorbij was. Eindelijk vrede – wat een feest! Maar of het ook feest zou gaan worden voor mijn ouders? Een broer en zwager van mijn moeder waren een paar maanden eerder doodgeschoten. Erger kon het toch niet meer worden! Of toch.....?

Verzet

Mijn vader zat in het verzet en later ging hij bij de Binnenlandse Strijdkrachten. Hij vertelde daar aan mijn moeder niet veel over. Want hoe meer hij haar vertelde, hoe groter de kans dat ze haar mond voorbij zou praten. Als hij van huis ging, zei hij dus niet waar hij naartoe ging en ook niet wat hij ging doen. Mijn moeder stond elke keer dat hij van huis ging duizend angsten uit. Haar man was misschien een "held", omdat hij in het verzet zat, maar ze wist heel

goed dat dat niet zonder risico was.

Terug naar 4 mei 1945. De mensen ruiken bij wijze van spreken de bevrijding. Bij sommige huizen hangt de vlag al uit – ook bij mijn ouders. Mijn vader twijfelt of hij 's avonds nog naar Mijnsheerenland zal gaan om te kijken of er al meer duidelijkheid is over de bevrijding. Hopelijk is het echt waar! In overleg met mijn moeder gaat hij uiteindelijk en laat haar en zijn bijna 1-jarig dochttertje (mijn zus) achter, in de veronderstelling niet al te laat terug te komen.

Jaap van Etten,
† 4 mei 1945

Feeststemming

In Mijnsheerenland zijn de mensen in feeststemming en dansen op straat! Mijn vader doet mee; de oorlog is voorbij! Dan duiken er plotseling een paar Duitsers op. Ook zij weten dat dit het einde van de oorlog is en zijn gefrustreerd.

Mijn vader wil ze met een paar anderen gevangen nemen, maar ze beginnen in het wildeweg op de dansende mensen te schieten en pakken mijn vader en nog een dorpsgenoot (Jo van Aken) vast. Ze worden opgesloten in een schuur en worden zwaar mishandeld. Beide mannen vechten voor hun leven en lijden helse pijnen (mijn moeder vertelde later dat mijn vader een kapotte zakdoek vol bloed in zijn hand had). Het mocht niet baten. Ze worden in koelen bloede vermoord.

Een maand na dit vreselijke gebeuren ben ik geboren. Ik ben naar mijn vader en mijn (overleden) oom vernoemd. Twee mannen die ik nooit heb gekend, maar die toch altijd een rol in mijn leven zouden spelen.

Zware tijd

Voor mijn moeder brak na de dood van mijn vader een zware tijd aan. Hoogzwanger moest ze zorgen voor een jong dochttertje en later, na mijn geboorte, voor ons allebei. Geen tijd om te rouwen en zeker geen feest omdat de oorlog voorbij was.

Haar man had dan wel in het verzet gezeten en was misschien wel een held in de ogen van anderen, maar voor haar had dat geen waarde. Zij was hem kwijt!

Hoewel ze later weer is getrouwd en nog meer kinderen heeft gekregen, heeft ze dit verdriet haar hele leven meegedragen. 4 mei was voor mijn moeder, mijn zus en mij geen gewone dag. Mijn moeder beleefde elk jaar op 4 mei weer het drama dat in 1945 had plaatsgevonden. Tot aan haar dood, een paar jaar geleden. Ze heeft dan ook nooit meer een vlag uitgehangen. Een oorlog levert misschien een paar helden op, maar een oorlog levert vooral ontelbare slachtoffers op.

Hoewel ikzelf allang niet meer in de Hoeksche Waard woon, kom ik af en toe op 4 mei naar Heinenoord, voor de herdenking bij het standbeeld, waar ook mijn vaders naam op staat: Jacob van Etten.

Het monument Moeder gelegen aan de Provincialeweg te Heinenoord waarop de namen staan van ingezetenen uit de Hoeksche Waard die door de bezetter zijn gefusilleerd.

Grafsteen van Jacob van Etten op de begraafplaats in Westmaas.

Groep Westmaas-Mijnsheerenland van de Binnenlandse Strijdkrachten. Het tenue van de BS-er bestond uit een blauw overall, een baret en een oranje sjerp.

De nacht van de vrede

Mevrouw Bets Troost-de Koomen, een zuster van de heer Kees de Koomen die aan de Blauwesteenweg 3 woont, vertelt over de spannende momenten die zij in het ouderlijk huis meemaakte toen het op 5 mei 1945 net vrede was.

“Ik noem het maar de nacht van de vrede. Wij hadden toen evacués uit Numansdorp, de familie Bakker. Mijn vader had een fles jenever voor de dag gehaald. Jan Wols, een medewerker van mijn vader, was aanwezig, met Anton Viergever en mijn broer. Toen zaten ze aan de borrel en opeens kwamen er een paar kerels binnen. Maar ik heb die kerels niet meer gezien, want wij moesten van mijn ouders met de evacués naar boven.

E. Troost-de Koomen.

Toen we boven waren, hoorden we grote monden van die kerels, die geen gewone Duitse soldaten bleken te zijn, maar vermoedelijk NSB-ers, die hun gezicht zwart hadden gemaakt om onherkenbaar te blijven.

Maar wat ze in wezen kwamen doen, is nog steeds niet duidelijk. In de garage werd er een schot gelost, want dat konden we heel goed horen. Toen zeiden die kerels: *‘We hebben er al één dood geschoten’*. Mijn broer Aart was nergens te vinden, maar achteraf bleek dat hij zich schuil hield op de wc.

Wij hoorden boven wel de herrie van die schreeuwende kerels. Mijn moeder vluchtte de slaapkamer in die beneden was om naar mijn broertje te gaan die daar sliep.

Mijn ouders moesten met hun handen omhoog gaan staan, maar mijn vader vertikte dat. Hij kreeg een klap, maar kon die net ontwijken. Toen riepen ze dat de vrouw naar voren moest komen. Mijn moeder kwam naar voren en of het kwam dat die kerels door die baby die sliep vertederd waren, weet ik niet, maar in feite deden ze ons niets.

Ze zijn toen weggegaan en goddank is er niets gebeurd, maar ze hebben die nacht wil iemand doodgeschoten. Wat ik me van het gehele voorval herinner is dat het heel spannend was. We sliepen tussen de evacués, we noemden ze oom Piet en tante Jaantje.

Verder was er nog een meisje uit Rotterdam dat bij ons geëvacueerd was. Ik denk dat die kerels bij ons langs kwamen om af te reageren omdat de oorlog voorbij was en zij tot de partij behoorden die als verliezers werd beschouwd.

Ze konden het blijkbaar niet uitstaan dat het vrede was en dat wij dat zaten te vieren.

Ik kan me ook nog herinneren dat aan de Breestraat de mensen bij elkaar kwamen om de bevrijding te vieren. In die tijd was ds. Burgy predikant van de hervormde gemeente in Westmaas. Hij voelde een bepaalde spanning aan en adviseerde de mensen om naar huis te gaan en morgen te gaan feestvieren.

Als kind heb ik die periode als plezierig meegemaakt. Er was bedrijvigheid volop en ook hebben wij gelukkig nooit honger behoeven te lijden. En we hadden Duitse soldaten in huis die in feite niets van het nazi-regime moesten hebben, maar ook zij waren erop uitgestuurd om in het buitenland te dienen. Van hen kregen we dan ook 's avonds elektrisch licht, dus hielpen ze ons ook.”

Forse inkwartiering bij de familie De Koning

Op 3 maart 2015 vertelt Piet de Koning (1936) de ervaringen die hij als klein kind in de oorlog heeft meegemaakt. “Het eerste dat ik bewust meemaakte was in 1942 toen er bij ons 4 paarden door een bombardement werden getroffen. Zij liepen in het land waarop klavers stonden. Een wit paard is blijven leven en daarvan hebben we later nog een veulen gekregen.

Het was een bombardement dat door de Engelsen werd uitgevoerd. Dat kwam, zo heb ik me laten vertellen, doordat op de boerderij van Van Vliet op Klaaswaal, waar nu Bas Zevenbergen woont, veel munitie van de Duitsers opgeslagen lag. Ik zie het nog helemaal voor me dat er op het land, zo'n 150 meter achter de boerderij aan de Botweg waar mijn zoon Henk nu woont, diepe gaten waren ingeslagen en dat de paarden tegen zo'n grondwal lagen. Wanneer ik daar nu aan het ploegen ben, heb ik er nog altijd erg in.

Omdat in die tijd de benzine ook schaars was, werden ook paarden gebruikt die kanonnen of andere vormen van geschut moesten vervoeren. Wij denken dat de Engelsen veronderstelden dat de paarden van de Duitsers waren om dienst te doen voor transport van kanonnen, e.d. die in de boerderij van Van Vliet in Klaaswaal lagen opgeslagen.

Kerk ingeschakeld

Verder kan ik me nog goed herinneren dat mensen van ver buiten de Hoeksche Waard in de oorlog om voedsel kwamen. Zij kwamen bij de boeren langs om aardappelen. Zij gebruikten daarvoor fietsen met pittobanden of fietsen die alleen van velgen waren voorzien. Wanneer die mensen dan langs kwamen, dan kregen ze erwtensoep die mijn moeder had gemaakt.

Ook kwamen er mensen uit Rotterdam, niet alleen om voedsel te halen, maar ook om mee te helpen de oogst binnen te krijgen, het z.g. mennen. Zij waren dan intern, want ze sliepen op de boerderij. Dat waren twee mannen die op zolder bij ons sliepen. Eén ervan, hij heette Ben Polak, was m.i. een Jood. De andere man heette De Groot en daar hebben we ook na de oorlog nog contact mee gehad. Maar van Ben Polak hebben we daarna niets meer gehoord. Misschien is hij later door een razzia opgepakt, maar dat weet ik niet.

Eén van hen had een dochter en die werkte als stagiaire bij ons. Vaak was het zo dat het in huis nemen van mensen van elders via de plaatselijke kerk verliep. Ik herinner me nog dat de echtgenote van de predikant dan bij ons kwam en vroeg of we mogelijkheden hadden om iemand in huis te nemen.

P. de Koning.

Inkwartiering

Maar Kerst 1944 zal ik nooit vergeten. Op een gegeven moment kwam een Feldwebel (een Duitse onderofficier van de Bundeswehr, te vergelijken met iemand in de rang van sergeant) zeggen dat we inkwartiering kregen. Toen kwamen er 40 mannen die bij ons gehuisvest moesten worden. Dus voor ons gezin was er eigenlijk geen plaats meer in huis. Alleen de keuken gebruikten wij om te wonen en de overige kamers werden door de Duitsers in beslag genomen. Ook de gehele zolder lag vol met Duitse soldaten die vaak op de grond sliepen.

We behoeften overigens niet voor eten te zorgen, want de Duitsers hadden zelf een keukenwagen bij zich. Die wagen stond voor de deur en ik weet nog dat wij van de Duitse soldaten snoep kregen. Dat was een traktatie, dus wij vonden het als kind helemaal niet erg dat er Duitsers waren, maar mijn ouders natuurlijk wel.

Deze Duitsers hadden ook paarden bij zich die ze lieten beslaan door een eigen hoefsmid. Wij gingen zelf met onze paarden naar Douw in Westmaas om ze te beslaan, maar de Duitsers beschikten over een eigen smidse.

Bevrijding

Verder kan ik me de bevrijding nog heel goed herinneren en de vlaggenparade die daarna elk jaar op 5 mei werd gehouden. Leerlingen van onze school gingen dan de vlag bij een school in een ander dorp brengen. Ik zie het nog voor me dat een groepje kinderen met de vlag uit Klaaswaal over de Smitsweg liep om de vlag in Westmaas over te dragen. Die kinderen werden feestelijk onthaald en er werden vaderlandse liedjes gezongen. Vervolgens ging een ander groepje weg om de vlag naar Mijnsheerenland te brengen. Het was eigenlijk een soort estafette. Dat was een heel feestelijk gebeuren.”

Jaap Quartel

Indrukken vanuit Smidsweg 3

J.J. Quartel.

Op 3 maart 2015 geeft de heer Jaap Quartel zijn indrukken weer van de gebeurtenissen die hij tijdens de oorlog in Westmaas heeft meegemaakt. Ook uit dit gesprek wordt duidelijk dat Westmaas, op een paar uitzonderingen na, in de eerste jaren weinig van de oorlog merkte. Het dagelijkse leven ging, weliswaar soms aangepast, zo goed mogelijk door.

Duits vliegtuig

De heer Quartel woonde destijds bij zijn ouders die een boerderij hadden aan de Smidsweg 3. Die stond op de plaats van de bungalows en het bedrijventerrein waar sinds midden jaren 70 de firma Hoogvliet gevestigd is. De heer Quartel is toen met zijn gezin naar de Hoeve Mariënhof vertrokken. Toen op 10 mei 1940 de oorlog uitbrak, stond hij op de molenbalie van de molen Windlust in Westmaas.

Hij zag dat Duitse vliegtuigen laag overkwamen en vervolgens maakte een vliegtuig aan de Munnikendijk een noodlanding. Ook zag hij de rook van de brand van Rotterdam. Verder herinnert hij zich de bewaking door de Duitsers van de Barendrechtse brug. Duitse soldaten hadden zich gevestigd bij het hefgedeelte, zodat ze alles goed in beeld hadden.

Hij noemt de honger die veel mensen tijdens de oorlog hebben geleden, met name in het laatste oorlogsjaar. Veel mensen kwamen vanuit de stad naar het platteland om bij de boeren eten te vragen. Quartel: "Dat kregen ze ook altijd, maar

het gebeurde ook dat ze zonder toestemming de aardappelen pakten die op ons erf aan de Smidsweg 3 lagen opgeslagen. Mensen uit Rotterdam pakten dan stiekem de aardappelen uit de aardappelenput. Politie Witvliet, die toen in Westmaas stond, kwam er bij om deze mensen duidelijk te maken dat zij zo niet zo ongeveraagd aardappelen konden meenemen".

Putten

De Duitse soldaten marcheerden vaak over de Blauwesteenweg naar Greup. Het gebeurde dat er Engelse vliegtuigen overkwamen en dan zochten zij aan de Blauwesteenweg dekking in putten die door Nederlanders waren gegraven. Deze putten lagen soms dicht bij elkaar, want voor de eigen veiligheid was het van belang dat zij zeker in open veld, direct konden schuilen wanneer er geallieerde vliegtuigen overkwamen.

Vroeger werd het koren, nadat het 's zomers van het land was gehaald, in de winter gedorst. Maar dan gebeurde het altijd dat daar een CCD-er bij stond die er op toezag hoeveel de oogst was. Quartel: "Er waren goede CCD-ers bij, maar er waren er ook die eigenlijk niet geheel te vertrouwen waren. Ook werd er gekeken of er illegaal een varken werd gehouden. Er was een CCD-er, die in de gaten had dat zij hem wat op de mouw speldden, en die dan met een stok in de emmer klopte. Dan meldde dat varken zich wel door zijn geknor en dan had de eigenaar een probleem.

Vorderen van paarden

De paarden verstopten we achter het stro in de schuur, want de Duitsers vorderden de paarden die voor het transport van Duits oorlogsmaterieel werden gebruikt. Onder de Duitse soldaten waren ook Polen, maar zij moesten niets van de nazi's hebben. Dus wanneer zij controle hielden, dan had je weinig te vrezen.

Ook gebeurde het dat de Duitsers paard en wagen vorderden die je dagelijks nodig had om de melkbussen mee te nemen om de koeien te melken. "Op een gegeven moment werd een paard en wagen gevorderd om spullen naar Barendrecht te brengen. Mijn vader probeerde dat te beletten, want hij wilde die wagen niet missen. Maar toen dreigden de Duitsers dat zij hem zouden doodschieten wanneer hij weigerde. Mijn vader was zo verstandig om zijn zwager, die landbouwer was op Tiengemetten en bij ons

Voorgevel van het woonhuis en de boerderij van de familie Quartel aan de Smidsweg 3 die in 1973 is afgebroken en plaats maakte voor een nieuwe vestiging van het transportbedrijf van de firma Hoogvliet.

geëvacueerd was omdat ze op Tiengemeten hinder van het water hadden, met de Duitsers mee te laten rijden. Die bracht dan paard en wagen weer mee terug, want anders had hij die niet meer terug gezien”.

De lagere school tegenover de boerderij, waar nu timmerman Van Roon woont, werd ook gevorderd voor inkwartiering van Duitse soldaten. Omdat zij in die tijd veel hinder van luizen hadden, werd hun kleding ontsmet in een bak in een gebouw dat stond waar vroeger de smid Aart Bijl woonde. Ook de Landbouwschool in Klaaswaal werd gevorderd. De leerlingen kregen toen les in “Het Wapen van Holland” in Klaaswaal.

“Op de Mariënhof, die toen door oom Jan Boer werd bewoond, waren ook onderduikers gehuisvest. Toen we bevrijd werden, ging men uitbundig feestvieren. Maar enkele Duitse soldaten die langs kwamen en nog bewapend waren stoorden zich daaraan en schoten toen iemand dood.

Mijn broer Leen, die zeven jaar ouder is dan ik, was 21 jaar toen de oorlog uitbrak. Hij was gelegerd in de omgeving van Delft. Toen de oorlog

voorbij was, ben ik met mijn moeder naar Delft gefietst om hem op te zoeken, want gedurende de oorlog hadden wij helemaal geen levensteken meer van hem ontvangen. Eigenlijk vreesden we voor zijn leven omdat hij aan het begin van de oorlog ook in Rotterdam tegen de Duitsers gevochten had. We waren dan ook enorm opgelucht en blij toen we hem na de oorlog in de omgeving van Delft vonden.

Letsel

Tegen het einde van de oorlog hadden we ook met inkwartiering te maken. Een viertal soldaten sliep op zolder. Op een gegeven moment vertrokken ze en lieten een grote rommel achter, waaronder een slaghoedje van een geweer. Mijn moeder, die de rommel opruimde, bracht het slaghoedje mee naar de kamer. Mijn aanstaande zwager, Dries Makkenze – de latere ds. Makkenze –, vond het erg interessant en bestudeerde dat slaghoedje. Plotseling ontplofte dat, waardoor ik scherven in mijn hand en in mijn oog kreeg. Dries en mijn vader mankeerden niets.

Volgens de arts in het Zuiderziekenhuis kon de pink van mijn rechterhand, die krom was gebleven, niet hersteld worden, maar ook mijn linker oog waarin een scherf zat, kon niet behandeld worden, omdat de medicamenten toen niet beschikbaar waren. Na enkele dagen mocht ik weer naar huis en kreeg ik de mededeling mee dat het scherf na de oorlog verwijderd moest worden.

Na de oorlog ben ik geopereerd door professor Flieringa, die zei: *‘We zullen je zover in orde maken dat, wanneer er met je goede oog iets gebeurt, je toch met dit oog (dus het oog waarin een scherf was gekomen) nog kunt zien’*. Dat was een heel bijzondere opmerking waarvan ik toen de strekking niet begreep. Maar later wel, want toen ik in 1958 tijdens het aardappelenrooien omkeek en een stuk ijzer in mijn goede oog kwam, moest dat oog verwijderd worden. Toen was ik uitsluitend aangewezen op mijn oog dat in de oorlog letsel had opgelopen, zo vertelt Jaap Quartel, die eraan toevoegt dat hij nog steeds zijn rijbewijs heeft.

Belevissen aan de Oudendijk

L. Monster.

Dit zijn de oorlogsherinneringen van Leen Monster (1932). De familie Monster woonde in de oorlog op de boerderij Oudendijk 54, waar nu de familie Rozendaal woont. Omdat oom Aart Monster suikerziekte had, moest hij stoppen en is de familie in maart 1946 op de boerderij aan de Munnikendijk gaan wonen, waar nu de familie Verhorst woont. Leen is in maart 1966 naar de Flevopolder vertrokken en woont nu in Swifterbant, gemeente Dronten.

Leen Monster: "Ik was 8 jaar toen de oorlog op 10 mei 1940 uitbrak en woonde toen bij mijn ouders aan de Oudendijk 54 in Strijen. We waren met school, kerk en middenstand op Westmaas gericht.

- 's Morgens werd ik op 10 mei 1940 om ± 6 uur wakker van de Duitse vliegtuigen die van Waalhaven naar Moerdijk vlogen. Mijn vader en Jan van der Veer waren aan het melken en vluchtten naar de slootkant omdat een

laagvliegend vliegtuig een noodlanding maakte op het land van Kleis Meuzelaar.

Op 14 mei, het was Pinksteren, stond er een felle noordenwind, zodat veel verbrande snippers papier van de grote brand uit Rotterdam naar ons toe waaiden.

Eerste jaren

- De eerste oorlogsjaren verliepen voor ons niet bijzonder. In de eerste klas schreven we nog op een lei. Amsterdamse tijd werd vervangen door Berlijnse of West-Europese tijd. Er waren veel misverstanden door oude tijd of nieuwe tijd. Berlijnse tijd was 40 minuten vroeger en zomertijd nog weer een uur vroeger. Op de lagere scholen werd Duits en blokschrift ingevoerd. Kroontjespennen werden vervangen door blokschriftpennen. Boeren werden verplicht om weiland te "scheuren" en er koolzaad op te telen om voor olie en vet te zorgen. Koolzaad werd op het land gedorst en de machine werd aangedreven door een trekker die gevoed werd door een opgebouwde houtgasgenerator. Distributie van voedsel werd ingevoerd.

- De grote brand was ook dramatisch. Door de hevige zuidenwind vlogen brandende vlammende vlasschranken over de gereformeerde kerk.

- Een Engels vliegtuig dat bij Greup een noodlanding maakte, bracht veel tumult en overal deden de Duitsers huiszoeking. Joris de Heus!

- Augustus 1944 ging ik naar de Mulo in Oud-Beijerland op een fiets met pittobanden. Mijn reisgenoten waren Aart van Vliet, Gerrit de Pee, Jaap van der Linden, Teun Bijl en onderweg pikten we de Numansdorpse evacu  Jeroen de Fonkert nog op. Het huis van burgemeester Diepenhorst werd op een middag door de Duitsers in brand gestoken omdat hij ondergedoken was. Het huis lag aan de Langeweg en kort achter de Keuchenius-Mulo in Oud-Beijerland.

- Op een morgen reden wij aan de Kwakseweg en Engelse duikbommenwerpers bestookten de schepen in de haven van Oud-Beijerland. Wij doken in de sloot omdat we niet wisten wat daar aan de gang was. De schepen werden niet geraakt, maar de ambachtsschool, fam. Merkes en Koen Visser wel. Zo ging het ook bij de haven van Westmaas, waar het huis van Arie de Jongh getroffen werd.

Laatste winter

- De laatste oorlogswinter lagen we onder granaatvuur. Later hoorden wij dat dit gebruikt werd ter dekking van de overtochten over het Hollands Diep. Het gebouw Volksbelangen en de openbare school, vlak achter de Hervormde kerk, werden getroffen. De Duitsers dachten en riepen "Verrat". Het was voor ons een angstige tijd, want wij hoorden die granaten aankomen en zochten dan dekking onder de dorsvloer.

- Op 14 oktober 1944 beschoot zo'n duikbommenwerper een bestelauto van DAVO die geparkeerd stond voor het huis van A. Leeuwenburg/Gebr Reedijk met 20 mm. granaatjes. Bij ons stond nog een wagen op de dijk. Wij waren ongerust en gingen onder de dorsvloer. Wij ontdekten later dat de granaatjes die in de vochtige dijk

waren terecht gekomen, wegens te lage weerstand, niet ontploft waren. Dus uitgraven en de kop eraf schroeven. Levensgevaarlijk!

- V1's werden vanaf de suikerfabriek te Puttershoek richting Antwerpen afgeschoten. Zodra ze boven Brabant waren, werden ze door de Canadezen met lichtspoorruitie beschoten. Als er een getroffen werd, ging er aan de dijk ondanks het speruur (na 20.00 uur binnen blijven!) een hoeraatje op.

- In de laatste winter waren veel scholen dicht en vroom en sneeuwde het veel, zodat we nogal wat konden spelen. We hadden veel Duitsers over de vloer. Bij Piet Rozendaal aan de Hoekseweg lag de dorsvloer bezaaid met scherpe patronen. Wij namen een aantal mee. Bij de familie Butter deden we die tussen de bankschroef, kogel eruit of met de kogel naar beneden en met een spijker het slaghoed inslaan, en kijken hoever de kogel de grond inging.

Huiszoeking

- 30 Juni 1944. Op een avond kwamen onder leiding van Leen van der Giesen van 's-Gravendeel enkele landwachters huiszoeking doen bij oom Aart Monster aan de Munnikendijk 120. Ze troffen een onderduiker, zijn neef Bas Groeneweg, aan, maar konden geen radio of wapens vinden. Ze namen oom Aart en Bas mee. Oom Aart was diabeet, insuline was toen niet verkrijgbaar. Oom Janus, een broer van mijn opa, heeft hem de volgende dag zijn dieet nagebracht. Oom Aart werd na enkele dagen weer vrijgelaten en Bas

Groeneweg werd in Duitsland in de *Arbeitseinsatz* te werk gesteld.

- Regelmatig werden mensen, paarden en wagens door de Duitsers gevorderd om graan-schoven uit de schuren van het Hoogezand - geïnuundeerd gebied - te halen. De wegen stonden gedeeltelijk onder water. De Kloosterweg was afgezet met ruitersokken. Het graan werd in de schuur van oom Aart gereden en op zondag door de Duitsers gedorst. Een andere keer moesten Duitse troepen verplaatst worden naar Dubbeldam. Jan van der Veer deed dat 's nachts met twee paarden en een wagen. Dat graan halen was ook nachtwerk. Denis Palsrok deed er zelfs een keer twee nachten over omdat ze beschoten werden.

- De tankval om Westmaas is door de burgers van Westmaas gegraven.

- De suikerfabriek in Puttershoek werd geheel gebombardeerd in verband met de V1 lanceerinrichting. Daarom waren er, voordat de bietencampagne beëindigd was, nog aanmerkelijk veel bieten over. De duikbommenwerpers waren in maart 1945 niet meer in de lucht en in de steden was nog honger. De rest van de bieten werd dus naar de steden vervoerd.

Het eind van de Oudendijk/Munnikendijk was voor het verkeer gesloten, behalve voor personen en fietsers. De brug over de tankval was versterkt, zodat we er met paard en wagen over konden. Ik was toen 13 jaar en reed met een vracht bieten naar het dorp. De wagen had geen rem, een kromme dissel en ik moest de Breestraat af. Dus voet op gat en zo kort mogelijk langs de bietenschuit, anders moesten ze te ver gooien.

-Op een morgen om half zeven ben ik naar Teun Dorst gestuurd om nieuwe gaskousjes voor de verlichting. De laatste oorlogsjaren hadden wij alleen drie fasen elektrische stroom om te dorsen. Bij iedereen was de éénfase stroom geblokkeerd en verzegeld. Wij hadden gelukkig nog brongas, uit het Oudeland door de dijk, in de keuken en in de stal. Wie geen gas had, moest het maar met een oliepitje doen.

- Op diezelfde dag, 8 maart 1945, waren drie jongens aan het voetballen met een Panzerfaust, met fatale gevolgen: één dood en twee gewond.

- Mijn vader had aan ds. Fossen verteld dat de Duitsers vermoedelijk twee varkens en een fiets gestolen hadden. Ds. Fossen had dat waarschijnlijk in het gezin verteld, zodat een dochter van O. Bervoets die dienstbode was, dat gehoord heeft. In elk geval heeft die dochter het in het bijzijn van bij hen ingekwartierde Duitsers doorverteld. Een zekere Ludwig had dat gehoord en kwam mijn vader doodschieten! Het toeval wilde dat er toevallig iemand van de ondergrondse uit Amersfoort bij ons was om aardappels voor Amersfoort te kopen. Deze heeft bemiddeld en een verklaring opgesteld dat Ludwig niet verdacht was.

- Wij zagen en hoorden de massa 's vliegtuigen voor Market Garden (de luchtlanding bij Arnhem) op een zondagmiddag boven het Hollands Diep naar het Oosten trekken".

Nawoord

Het bestuur van de Oranjevereniging “Koningin Wilhelmina Westmaas” besloot vorig jaar een verhalenbundel uit te geven, met medewerking van inwoners en oud-inwoners uit Westmaas, die kleinere of grotere gebeurtenissen hebben meegemaakt, die direct verband houden met de bezetting door Nazi Duitsland in de periode van 10 mei 1940 tot 5 mei 1945. De bedoeling van deze bundel was om een indruk te geven van de samenleving en de situatie op het dorp tijdens die oorlogsjaren en de beleving van een aantal inwoners die het destijds zelf hebben meegemaakt.

Naar mijn mening is dit zeer goed gelukt. Het is een indrukwekkende en op enkele onderdelen ook een indringende bundel geworden, die op zeer leesbare wijze, een beeld schetst van ons dorp Westmaas en het leven van de inwoners tijdens de bezetting. Door verschillende mensen wordt heel duidelijk aangegeven dat er momenten waren van angst en – helaas – ook van intens verdriet. Er was in ons dorp ook echt sprake van bezetting. En wat dan natuurlijk ook opvalt, is dat er wel gebrek of schaarste aan een aantal grondstoffen, producten en onderdelen was, maar er was geen sprake van gebrek aan voedsel.

Ik vind dat de bundel ons een goed beeld geeft van de geschiedenis in de oorlogsjaren in Westmaas. Voor sommige mensen zijn de herinneringen nog actueel. Dat blijkt wel uit de bijdragen die zij nog maar kort geleden aan het boek hebben geleverd. Het is goed dat die herinneringen nu zijn opgetekend en dat zij op die manier bewaard blijven voor huidige en toekomstige inwoners van Westmaas.

Zo zal de geschiedenis door jong en oud mede kunnen worden gebruikt voor het - met elkaar – bepalen van de toekomst van ons dorp. Want van de geschiedenis kan iedereen altijd leren. De bundel maakt mij tegelijkertijd duidelijk dat met saamhorigheid en eensgezindheid veel voor de samenleving is te bereiken, in het groot, maar ook in een kleine dorpsgemeenschap.

Tenslotte wil ik Rook Belder heel hartelijk bedanken. Hij heeft heel veel tijd en energie gestoken in het samenstellen van deze bundel. Een echte krachttoer, die hij met grote inzet en doorzettingsvermogen heeft volbracht.

Ook wil ik degenen met wie de afgelopen tijd gesprekken zijn gevoerd bedanken voor hun tijd en inbreng. Het is heel bijzonder om nu als jongere te lezen hoe men de oorlogsjaren in Westmaas heeft ervaren. Op indrukwekkende wijzen heeft men geput uit de herinneringen aan die jaren.

Sebastian van Etten,
voorzitter Oranjevereniging “Koningin Wilhelmina Westmaas”

Westmaas, juni 2015